

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Tereza Bednářová

Slezské řezané barokní sklo ve sbírce
Uměleckoprůmyslového musea v Praze

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Marek Pučalík

Praha 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Slezské řezané barokní sklo ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 5. dubna 2012

Tereza Bednářová

Bibliografická citace

Slezské řezané barokní sklo ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze [rukopis]: diplomová práce / Tereza Bednářová; vedoucí práce: PhDr. Marek Pučalík. -- Praha, 2012. -- 163 s.

Anotace

Diplomová práce „Slezské řezané barokní sklo ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze“ se zabývá slezským řezaným barokním sklem ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze v rozmezí od poslední čtvrtiny 17. století do třetí čtvrtiny 18. století. V práci je popsána technika řezání a její historie. Dále se práce zabývá počátky řezby ve Slezsku, které jsou spjaty s rodinou hrabat Schaffgotschů na území Hirschberger Talu. Neopomenutelná je též osoba slavného řezáče skla Friedricha Wintera, který měl společně se svou dílnou výrazný vliv na slezskou řezbu v následujících desetiletích. V práci jsou rovněž zmíněni další významní řezáči, především pak Christian Gottfried Schneider. Pro správné časové i místní zařazení jsou velmi důležité kapitoly zabývající se tvarovým a ornamentálním vývojem slezských řezaných barokních skel. Na první textovou část práce navazuje katalog s vybranými předměty ze sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze. Většina těchto předmětů nebyla dosud publikovaná. Pokud se v literatuře díla z katalogu objevila, často jim nebylo věnováno příliš mnoho pozornosti.

Klíčová slova:

Slezsko-baroko-sklo-řezba-řezáč

Abstract

The Diploma thesis „Silesian Baroque Cut Glass in the collection of Museum of Decorative Arts in Prague“ deals with the collection of Silesian Baroque cut glass at the Museum of Decorative Arts in Prague spanning from the last quarter of the 17th century to the third quarter of the 18th century. The thesis describes the technique of glass cutting and its history. It also deals with the beginnings of glass cutting in Silesia, which are associated with the Schaffgotsch family in the Hirschberger Valley. Worth mentioning is also the renowned glass cutter Friedrich Winter, who along with his glass workshop substantially influenced Silesian glass cutting in the following decades. The thesis also mentions other well-known glass cutters, particularly Christian Gottfried Schneider. The chapters dealing with the development of the shape and ornament of Silesian Baroque cut glass are important for correct classification by periods and localities. A catalogue of selected objects from the collection of the Museum of Decorative Arts in Prague follows the first part of the thesis which comprises the text. Most of the catalogue's objects have not been published thus far or were often never presented in detail if they appeared in literature.

Keywords:

Silesia-Baroque period-glass-glass cutting-glass cutter

Počet znaků (včetně mezer): 230 358

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce PhDr. Marku Pučálíkovi za odborné vedení. Současně bych chtěla poděkovat pracovníkům Uměleckoprůmyslového musea v Praze za jejich vstřícnost při mém bádání v této instituci, za poskytnutí důležitých informací a fotografií vybraných výrobků, především pak děkuji PhDr. Janu Schöttnerovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Dále patří mé poděkování pracovníkům Muzea Karkonoskiego w Jeleniej Górze, st. wykł. Elżbietě Gajewské-Prorok z Muzea Narodowego we Wrocławiu za podnětné rady při konzultacích a pracovníkům Krkonošského muzea ve Vrchlabí za podporu při sepisování této diplomové práce. V neposlední řadě patří mé poděkování PhDr. Milanu Bubnovi, Ph.D. za rady při konzultacích heraldiky.

Obsah

Úvod.....	8
1 Literatura o slezském skle	11
2 Slezsko jak součást zemí Koruny české.....	15
3 Výroba skla až do doby barokní	20
4 Číré sklo a suroviny k jeho výrobě v barokní době	22
5 Oblasti sklářské výroby ve Slezsku.....	24
5.1 Druhy skel vyráběných ve Slezsku	27
6 Historie řezání.....	28
6.1 Technika řezby	33
7 Řezba na sklo ve Slezsku a osoba Friedricha Wintera	37
7.1 Doba rozkvětu sklářství až ke ztrátě Slezska pro země Koruny české.....	41
8 Specifičnost slezského skla	46
8.1 Surovina.....	47
8.2 Vývoj tvarů a dekorů.....	47
8.2.1 Období od poslední čtvrtiny 17. století do první poloviny 20. let 18. století	48
8.2.2 Období od druhé čtvrtiny 18. století do 60. let 18. století.....	56
8.2.3 Období 60. a 70. let 18. století	61
9 Sklářské rody	63
10 Christian Gottfried Schneider a další řezáči	65
Závěr	70
Katalog	72
Seznam vyobrazení	152

Seznam literatury 156

Úvod

V diplomové práci se zabývám slezským řezaným barokním sklem ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze v časovém rozmezí od poslední čtvrtiny 17. století až do třetí čtvrtiny 18. století. V tomto období došlo k jeho největšímu rozvoji. S problematikou slezského řezaného barokního skla je možné se seznámit z několika publikací. Částečně je sbírka Uměleckoprůmyslového musea v Praze zpracovaná ve dvou katalogích vydaných k jeho výstavám v roce 1984 a 1989. V katalogu diplomové práce se nachází převážně ta část sbírky, která dosud zpracována nebyla. Pokud se předměty z katalogu v literatuře už nachází, často se jedná o příliš stručné zmínky.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí – z úvodního textu a katalogu. První část diplomové práce je koncipovaná do několika kapitol. V první z nich se snažím obsáhnout přehled literatury pojednávající o slezském řezaném barokním skle. Protože byla většina archiválií obsahující zprávy o slezském řezaném barokním skle za 2. světové války zničena, stává se literatura vzniklá před těmito válečnými událostmi cenná pro některé své informace, které dnes již nelze dohledat. Další kapitoly pojednávají ve zkratce o historickém pozadí česko-slezské problematiky a o historickém vývoji výroby čirého skla. Zvláštní kapitola je věnovaná počátkům jeho výroby na území Čech v době barokní, protože se jednalo o přelomový moment, který odstartoval výrobu dokonalého silnostěnného draselnovápenatého skla vhodného k řezání. Se zdokonalením skloviny došlo velkému rozmachu řezáčského umění na obou stranách Krkonoš. Následuje výčet oblastí ve Slezsku, kde se podobné sklo vyrábělo, historie a technika řezby na sklo až k počátkům řezby v Hirschberger Talu (Kotlina Jeleniogórska). Sestavení podobné práce je nemyslitelné bez zmínění významných řezáčských osobností z přelomu 17. a 18. století, jako byli ve Slezsku Friedrich Winter nebo Mistr Koulovy číše. Ve dvou kapitolách je přiblížena doba rozkvětu slezské řezby a její postupný úpadek. Rozkvět řezby počínající v poslední čtvrtině 17. století je spjatý se šlechtickým rodem Schaffgotschů a jmenovaným Friedrichem Winterem. V druhé kapitole je nastíněn postupný úpadek vysoce kvalitní řezby a jeho příčiny. Následně je detailně probrán vývoj tvarů a dekoru pomocí rozdělení do tří časových úseků. Zde jsem se snažila zejména o přehledné zpracování všech tří podkapitol, protože ve většině případů je možné zjistit přibližnou dataci pouze podle tvaru nebo ornamentálního zdobení díla. Předposlední kapitola přibližuje známé slezské sklářské rodiny, především

pak rodinu Preusslerů. Často právě z těchto rodin pocházeli skláři schopní utavit kvalitní čiré silnostěnné sklo pro řezáče tak důležité. Poslední kapitola je věnována známým řezáčům pracujícím po roce 1700 a především slavnému slezskému řezáči z 18. století Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi. V textové části jsou v závorkách průběžně uváděny odkazy na katalogová hesla v navazujícím katalogu.

Práce klade důraz především na navazující katalog. Katalog začíná Koulovou číší a díly Friedricha Wintera a jeho dílny. Následují díla, z nichž malá část se objevila v jiných katalogích, některá byla často literaturou pouze zmíněna a z větší části nebyla dosud publikovaná vůbec. Katalogové heslo se skládá z fotografie příslušného předmětu, fotografii doplňují údaje, pokud je bylo možno zjistit, o technické stránce, provenienci a popisu vzhledu i řezby. U každého katalogového hesla se nachází vlastní popis předmětu a komentář vztahující se nejčastěji k době určení a heraldice, kterým jsem věnovala větší pozornost. Na posledním místě je vypsána příslušná literatura k jednotlivým dílům. Problematické u velké většiny řezaných děl je autorské určení, protože se signatura vyskytuje velmi vzácně. Mnoho děl vzniklých kolem poloviny 18. století vynikajících neobyčejnou kvalitou je v současnosti připsáno Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi na základě papírových otisků a kreseb zachovaných v Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze. Tyto otisky a kresby jsou však Schneiderovi pouze připisované v předchozí literatuře, otázkou zůstává, zda byl jejich skutečným autorem. I v tomto případě je třeba při připisování autorství zachovávat obezřetnost.

Pokud se jedná o místní názvy na území Slezska, používala jsem jejich německé verze. Důvodem je, že práce pojednává o sklářství v době baroka, kdy byl německý jazyk v Dolním Slezsku používán a v literatuře se objevují názvy skláren a obcí, pro které se mi nepodařilo dohledat polskou či českou variantu názvu. Použití německých místních názvů by mělo celou práci více zpřehlednit. Pokud existují k německým názvům polské či české varianty, jsou vždy uvedeny v závorce za německým názvem hned u prvního zmínění.

V průběhu práce na této diplomové práci se mi podařilo mimo návštěv Uměleckoprůmyslového musea v Praze navštívit Severočeské muzeum v Liberci, Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze a Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Na těchto místech jsem měla možnost poznat díla z autopsie a rovněž konzultovat problematiku slezského řezaného barokního skla s odborníky zde pracujícími.

V závěru shrnu provedení mnou vytyčeného cíle, snahu o podání uceleného pohledu na problematiku slezského řezaného barokního skla a poukážu na přínos diplomové práce, jež se nachází především v katalogu.

1 Literatura o slezském skle

Zájem o slezské řezané barokní sklo souvisel v první řadě se sběratelstvím a s rozvojem muzeí, ve kterých se nacházely umělecké předměty, mimo jiné i historické sklo. Tato muzea poskytovala vzory pro současnou produkci i materiál, díky němuž se mohl upevňovat dobový vkus. Přirozenou potřebou bylo zpracování těchto fondů. Slezské řezané barokní sklo je umístěné jak v českých, tak v zahraničních muzejních sbírkách. Na našem území bylo nejstarší muzeum tohoto typu založeno v Liberci roku 1873,¹ roku 1885 následovalo založení Uměleckoprůmyslového musea v Praze. Vojtěch Lanna daroval tomuto muzeu roku 1906 svoji soukromou sbírku skla, Gustav Edmund Pazaurek podobně učinil v roce 1932. Tyto dvě sbírky se staly základem světoznámé muzejní sbírky.² Další muzea vlastníci předměty slezského barokního skla jsou Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Sklářské muzeum Kamenický Šenov a Slezské zemské muzeum v Opavě. Ve Slezsku vlastní významnou sbírku Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze a Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Další muzea se slezským řezaným sklem jsou Muzeum Narodowe w Warszawie, Glasmuseum Passau, Landesmuseum Württemberg ve Stuttgartu (zde se v současnosti nachází s výjimkou islámského skla celá sbírka Ernesta Wolfa), Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg, Museum für Angewandte Kunst Köln, Museum Kunstpalast v Düsseldorfu, Museum für Kunsthandwerk Frankfurt, Museum August Kestner v Hannoveru, Kunstgewerbemuseum Berlin, Bayerisches Nationalmuseum München, Germanisches Nationalmuseum v Norimberku, Schleswig-Holsteinische Landesmuseen Schloss Gottorf, Badisches Landesmuseum Karlsruhe, Bremer Landesmuseum / Focke-Museum, Österreichisches Museum für angewandte Kunst / Gegenwartskunst ve Vídni, Kunsthistorisches Museum ve Vídni (zde se v současnosti nachází sbírka Rudolfa von Strassera), Victoria and Albert Museum v Londýně, Ermitáž v Petrohradu, The Corning Museum of Glass, The Metropolitan Museum of Art v New Yorku, The Art Institute of Chicago (v posledních dvou jmenovaných muzeích se v současnosti nachází sbírka Jacquese Mühsama).³ Především pracovníci těchto muzeí byli a jsou nezřídka tvůrci

¹ <http://www.muzeumlb.cz/?page=omuzeu>, vyhledáno 26. 11. 2011.

² Alena ADLEROVÁ (a kol.): Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 1885–1985, Praha 1985, nepag.

³ Olga DRAHOTOVÁ: Severočeské barokní řezané sklo ve světle historicky lokalizovaných památek. In: *Ars vitraria* 4, 1973, 22; <http://www.artic.edu/aic/collections/exhibitions/CaseWine/motif>.

publikací o slezském skle. Je možné se setkat i s katalogy soukromých sbírek, ve kterých se mimo jiné nachází slezské sklo.

Autorem, který nejdříve celistvě zpracoval problematiku slezského skla, byl Eugen von Czihak a jeho kniha „Schlesische Gläser“ vydaná v roce 1891.⁴ Na informace z Czihakovy knihy velmi často odkazuje literatura vzniklá po 2. světové válce především proto, že většina archiválií byla za válečných událostí zničena a tak se stává právě publikace „Schlesische Gläser“ cenným informačním zdrojem. Mezi první, kdo publikovali o slezském skle, patřil Gustav Edmund Pazaurek se zpracováním muzejní sbírky Severočeského muzea v Liberci.⁵ Robert Schmidt zpracoval dva katalogy sbírky Jacquese Mühsama.⁶ Svým obsáhlým dílem „Das Glas“ pak včlenil do kontextu vývoje evropského skla i slezskou produkci. Zajímavé jsou především podkapitoly věnované tvarovému a ornamentálnímu vývoji.⁷ Kapitoly zabývající se slezským sklem obsahují dvě díla od Františka Xavera Jiříka z 30. let 20. století,⁸ kdy byl ředitelem Uměleckoprůmyslového musea v Praze.⁹

Badatelka Brigitte Klesse se v 60. letech 20. století věnovala alegorickým a mytologickým předlohám řezaného barokního skla¹⁰ a také zpracovala první katalog bývalé soukromé sbírky skla Helfrieda Kruga.¹¹ V následujícím desetiletí byl vydán druhý díl katalogu té samé sbírky zpracovaný stejnou autorkou.¹² V roce 1978 zpracovala ve spolupráci s Axelem von Saldernem katalog k dnes již bývalé sbírce Fritze Biemanna.¹³ Roku 1987 byl vydán obsáhlý katalog sbírky Ernesta Wolfa ve spolupráci Brigitte Klesse a Hanse Mayra.¹⁴

---

⁴ E[ugen] v[on] CZIHAK: Schlesische Gläser, Breslau 1891.

⁵ Gustav Edmund PAZAUREK: Die Gläserammlung des Nordböhmisches Gewerbemuseums in Reichenberg, Leipzig 1902.

⁶ Robert SCHMIDT: Die Gläser Sammlung Mühsam. Beschreibender Katalog mit Kunstgeschichtlichen einföhrungen von Robert Schmidt, Berlin 1914; Robert SCHMIDT: Die Gläser Sammlung Mühsam. Neue Folge. Beschreibender Katalog mit Kunstgeschichtlichen einföhrungen von Robert Schmidt, Berlin 1926.

⁷ Robert SCHMIDT: Das Glas, Berlin und Leipzig 1922, 250–290.

⁸ F[rantišek] X[aver] JIŘÍK: České sklo, Praha 1934a, 71–79; F[rantišek] X[aver] JIŘÍK: Kniha o skle, Praha 1934b, 149–154;

⁹ <http://www.prostor-ad.cz/pruvodce/praha/sporilov/ostatni/jirik.htm>, vyhledáno 7. 1. 2012.

¹⁰ Brigitte KLESSE: Allegorische und mythologische Kupferstichvorlagen im Glasschnitt des Barocks. In: Journal of Glass Studies XIV., 1972, 117–140.

¹¹ Brigitte KLESSE: Glassammlung Helfried Krug. Beschreibender Katalog mit kunstgeschichtlicher Einföhrung, Bd. 1, München 1965.

¹² Brigitte KLESSE: Glassammlung Helfried Krug Bd. 2, Bonn 1973.

¹³ Brigitte KLESSE / Axel von SALDERN: 500 Jahre Glaskunst. Sammlung Biemann, Zürich 1978.

¹⁴ Brigitte KLESSE / Hans MAYR: European glass from 1500–1800. The Ernesto Wolf Collection, Vídeň 1987.

Kresbám a papírovým otiskům připisovaným Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi (dnes zachovaným v Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze) se v 60. letech 20. století věnoval badatel Franz Adrian Dreier.¹⁵ V 80. letech 20. století se slezskému sklu věnovala polská badatelka Anna Chrzanowska, především pak stejně jako Dreier kresbám a papírovým otiskům řezeb připisovaným Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi.¹⁶ Anna Chrzanowska je rovněž autorkou katalogu skla Muzea Narodowego we Wrocławiu z roku 1991.¹⁷

Mezi uměleckými historiky, zabývajícími se slezským řezaným barokním sklem, má významné místo Olga Drahotová. Ve spolupráci s Helenou Brožkovou a Dagmar Hejdovou se podílela na sestavení katalogu „České sklo II. Sklo 2. poloviny 17. století a 18. století“, který byl vydán k výstavě Uměleckoprůmyslového musea v Praze roku 1984.¹⁸ K výstavě téhož muzea v roce 1989 pak Olga Drahotová zpracovala katalog „Barokní řezané sklo 1600–1760“.¹⁹ Oba jmenované katalogy věnují značnou část problematice slezského řezaného skla.

Dietmar Zoedler ve své práci „Schlesisches Glas, Schlesische Gläser, Geschichte und Geschichten“, vydané ve Würzburgu roku 1996, přehledně shrnuje poznatky autorů předešlých a pracuje s ověřenými fakty platnými i po 2. světové válce.²⁰ Slezským sklem se rovněž zabýval Rudolf von Strasser. Ve spolupráci s Walterem Spieglem pak zpracoval katalog své vlastní sbírky.²¹ Ve spolupráci se Sabine Baumgärtner zpracoval katalog k výstavě své sbírky v Kunsthistorisches museu ve Vídni, která se konala v roce 2002.²² Tuto sbírku v roce 2004 Kunsthistorisches museu daroval.

---

¹⁵ Franz-Adrian DREIER: Stichvorlagen und Zeichnungen zu Gläsern Christian Gottfried Schneiders. In: *Journal of Glass Studies* VII, 1965, 66–78.

¹⁶ Anna CHRZANOWSKA: Artystyczne szkła śląskie XVII i XVIII w., Warszawa 1987; Anna CHRZANOWSKA: Odbitki dekoracji szkieł Christiana Gottfrieda Schneidera. In: *Roczniki Sztuki Śląskiej* II, Wrocław 1963, 128-132, Tab. LIII–LXIV.

¹⁷ Anna CHRZANOWSKA: *Szkło nowożytnie 16–18 w.*, Wrocław 1991.

¹⁸ Helena BROŽKOVÁ / Olga DRAHOTOVÁ / Dagmar HEJDOVÁ: *České sklo II. Sklo období baroka 2. polovina 17. století a 18. století [část textová]* (kat. výst.), Praha 1989; Helena BROŽKOVÁ / Olga DRAHOTOVÁ / Dagmar HEJDOVÁ: *České sklo II. Sklo období baroka 2. polovina 17. století a 18. století [část obrazová]* (kat. výst.), Praha 1989.

¹⁹ Olga DRAHOTOVÁ: *Barokní řezané sklo 1600–1760* (kat. výst.), Praha 1989.

²⁰ Dietmar ZOEDLER: *Schlesisches Glas. Schlesische Gläser. Geschichte und Geschichten*, Würzburg 1996.

²¹ Rudolf von STRASSER / Walter SPIEGL: *Dekoriertes Glas. Renaissance bis Biedermeier. Meister und Werkstätten. Katalog Raisonné der Sammlung Rudolf von Strasser*, München 1989.

²² Rudolf von STRASSER / Sabine BAUMGÄRTNER: *Licht und Farbe. Dekoriertes Glas – Renaissance, Barock, Biedermeier. Die Sammlung Rudolf von Strasser* (kat. výst.), Wien 2002.

Další významnou badatelkou v oblasti slezského řezaného barokního skla je Stefania Želasko, která uveřejňuje ve svých dílech četné nové poznatky.²³ Mezi díla, zabývající se Slezskem jako svébytnou uměleckou oblastí v rámci zemí Koruny české, patří publikace vzniklé k výstavě Národní galerie v Praze v roce 2006–2007 „Slezsko – perla v České koruně“, z nichž je pro potřeby sklářství nejpodnětější katalog výstavy.²⁴

Známým časopisem o sklářství je „Sklář a keramik“, v 2. polovině 20. století byl vydáván sborník „Ars vitraria“ Muzeem skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. Dodnes je vydáván sborník „Roczniki sztuki Śląskiej“ Muzeem Narodowym we Wrocławiu. Ve všech třech případech je možné nalézt zajímavé příspěvky týkající se slezské sklářské výroby.

---

²³ Stefania ŽELASKO: Gräfllich Schaffgotsch'sche Josephinenhütte. Kunstglasfabrik in Schreiberhau und Franz Pohl 1842–1900. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte des Hirschberger Tales, Tittling 2005; Stefania ŽELASKO: Szkło europejskie w Muzeum Karkonoskim w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2006.

²⁴ Andrzej NIEDZIELENKO / Vít VLNAS: Slezsko, perla v České koruně. Tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů (kat. výst.), Praha 2006.

2 Slezsko jak součást zemí Koruny české

Slezsko své jméno dostalo podle jednoho z kmenů, Slezanů, jež území obývaly. Díky hlubokému pohraničnímu hvozdu bylo území již v 8. století rozděleno na dva autonomní celky. Prvním celkem bylo vlastní Slezsko (dolní a střední část historického území), druhý celek bylo Opolsko, to se stalo v budoucnu základem pozdějšího Horního Slezska. Z obou celků bylo významné hlavně Horní Slezsko. Toto území bylo v minulých dobách zajímavé pro ovládnutí a kontrolu obchodu probíhajícím na řece Odře, což bylo hlavním důvodem mocenských zájmů polských i českých panovníků, pruské hohenzollernské a rakouské habsburské velmocenské politiky. Sousedé Slezska (Polsko, Uhry, Braniborsko, Morava, Čechy a obojí Lužice) ovlivňovali vzájemné politické, náboženské, kulturní a hospodářské vztahy. Slezsko nikdy netvořilo podobně zeměpisně uzavřený celek jako Čechy. Jih je chráněn Jizerskými horami, Krkonošemi, Orlickými horami, Jeseníky a Beskydami, nicméně sever není horami chráněn. Hranici s jinými územími tvořily hlavně husté lesy a síť řek.

Země byla dělená na knížectví, od roku 1163 se Slezsko politicky osamostatnilo a vládli zde Piastovci.²⁵ Do nástupu krále Jana Lucemburského bylo na slezském území až na osmáct menších politických útvarů. U těchto útvarů bylo velmi problematické udržení nezávislosti a stále zde byla hrozba ztráty samostatnosti. Nad Slezskem se vznášela otázka, kdy který ze sousedních vládců zasáhne. Slezsko se svou ekonomickou vyspělostí více přibližovalo k mocnému a prosperujícímu českému státu doby posledních Přemyslovců. Polsko bylo upozaděno hlavně díky rozdílným kulturním a etnickým poměrům. Král Václav II. pak využil sporů piastovských knížat a získal polskou korunu. Faktem zůstává, že poslední Přemyslovci byli se svými mocenskými snahami aktivní a úspěšní.²⁶

Po překonání doby vlády Jindřicha Korutanského byly v Čechách dobré podmínky pro znovuoobnovení mocenských zájmů směrem do Slezska a Polska. Na trůn nastoupil Jan Lucemburský, který se pokládal se přemyslovského dědice a užíval titulu polského krále. Tento fakt velmi těžce nesl polský král Kazimír III. Veliký.²⁷ Jan

---

²⁵ Lenka BOBKOVÁ / Radek FUKALA: Slezsko jako součást zemí České koruny. In: Mateusz KAPUSTKA / Jan KLÍPA / Andrzej KOZIEL / Piotr OSZCZANOWSKI / Vít VLNAS (eds.): Slezsko, perla v České koruně. Historie, kultura, umění, Praha 2007, 23sq.

²⁶ Radek FUKALA: Slezsko neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740, České Budějovice 2007, 16–65.

²⁷ Jiří SPĚVÁČEK: Král diplomat (Jan Lucemburský 1296–1346), Praha 1982, 222sq.

postupně ve Slezsku úspěšně posiloval svou moc.²⁸ V roce 1335 se Jan Lucemburský vzdal definitivně titulu polského krále kvůli posílení míru (jednání v Trenčíně a v Uherském Vyšehradě).²⁹ Úmluvy však specifikovaly přesně vrchní lenní moc českého krále nad Slezskem a Opolskem. Tyto smlouvy odstartovaly další jednání středoevropských šlechticů a umocnily přiblížení Slezska k českému státu.

Problematické byly ale vztahy mezi českým vládcem a vratislavským biskupem Nankerem z Oxy. Ten houževnatě podporoval politiku krakovského dvora. Léta trvající spory pak ukončila až Nankerova smrt roku 1341. V následujícím roce byl zvolen jako vratislavský biskup Přeclav z Pohořelce a léta jeho správy jsou označována zlatým věkem vratislavské diecéze. Hlavní bodem v jeho vládě byla podpora Lucemburské politiky a respekt světské svrchovanosti českého vládce nad celou diecézí. Ta však v rámci církevních vztahů zůstala pod vlivem Hnězdenského arcibiskupství.³⁰

Roku 1346 se stal Karel IV. římským králem. Po sporech o slezská území, kterých byl svědkem jako markrabě, se rozhodl vynaložit velké síly k dořešení právních poměrů slezských a opolských knížat k českému státu. Po událostech jako byla 26. srpna 1346 bitva u Kresčaku a uzavření namyslovského míru v listopadu 1348 se uklidnila situace jak ve Slezsku, tak ve vztahu polské a české strany. Nastalo tak období politického ustálení, ekonomického i obchodního rozvoje a v neposlední řadě rozvoje kultury díky začlenění k silnému českému lucemburskému státu. Karel IV. velmi dbal na vytváření rodových lén a na posilu rodové moci. Rokem 1348 začalo užívání označení země Koruny české (*Corona regni Bohemiae*, resp. *Regnum et corona Bohemiae*, království a Koruna království českého). Označení platilo pro skupinu zemí (tzn. pro původní území českého přemyslovského státu, ostatní včleněné země a zahraniční léna), kde Karel IV. vládl, nehledě na etnické rozdíly či právní tradice. Pro dějiny Slezska se stal přelomovým rok 1348, protože byla vydána listina legalizující lenní závislost slezských knížat na českém králi a na Koruně české, tzn. bezprostřední vládu českých panovníků ve vratislavském knížectví, stejně jako u budyšínské a zhořelecké marky (listina byla dvanáctou ze čtrnácti listin ze 7. dubna 1348). V listině je termín inkorporace, který poukazuje na nemožnost oddělení či jakéhokoliv zcizení – území je věčně spojeno a nesmí být odděleno či jakkoliv zcizeno. Dále se zde uvádí, že Slezsko je v první řadě lénem českého státu a poté říše. K opětovnému potvrzení

---

²⁸ FUKALA 2007, 66–81.

²⁹ BOBKOVÁ/FUKALA 2007, 33.

³⁰ FUKALA 2007, 66–81.

myšlenky došlo při Karlově korunovaci na císaře roku 1355 v Římě. Pojem Koruna byl státoprávním výrazem pro celý stát vybudovaný Karlem IV. Ve státě byly dva druhy příslušnosti. První forma byla bezprostřední vláda českého krále v Čechách, Budyšínsku, Zhořelecku a ve Slezsku především ve Vratislavsku a Hlohovsku, druhá forma byla lenní vztah ke třem moravským lénům (markrabství moravské, olomoucké biskupství a opavské knížectví) a ke zbývajícím slezským (resp. opolským) knížectvím. Dále měl český král v držení další léna a zástavy (např. Chebsko).

Karel IV. se potýkal po dobu své vlády ve Slezsku s menšími či většími potížemi a rozhodně to nebyl ideální stav. Jedná se o vratislavské biskupství, které se nezačlenilo pod metropolitní moc arcibiskupa pražského a zůstalo pod vlivem arcibiskupa hnězdenského. I nadále se objevovaly střety se silnými slezskými knížaty, jako byl sebevědomý zaháňský kníže Jindřich V. zvaný Železný, nebo Boleslav II. Svídnický, s jehož neteří, Annou Svídnickou, se Karel IV. oženil a upevnil tak znovu svojí moc na Slezském území. Anna Svídnická mu dala syna Václava, který se stal později českým králem.³¹

Při husitských bouřích kladlo katolicky založené Slezsko husitům odpor a Vratislav se stala středem zájmů Zikmunda Lucemburského v boji o český trůn, ze Slezska pak byla vytvořena základna k protihusitským výpravám. Husitská vojska ovšem i přes silný slezský odpor postupovala a zabírala si zde území.³² Husité opustili Slezsko až v letech 1434–1435.³³ Ve Vratislavi vzrůstal odpor k husitství, ten se stupňoval za vlády utrakvistického Jiřího z Poděbrad, kterého nepřijali jako právoplatného panovníka. Jiřího z Poděbrad však respektovali zbytek Slezska a Polsko. Husitské války přinesly zhoršení hospodářských poměrů.³⁴

Během 15. a 16. století zapustila kořeny v hornoslezských knížectvích a na Opavsku čeština. V Dolním Slezsku, u Židů a říšské šlechty se však udržela němčina. Slezská knížata se během 16. století snažila o regionální politiku, to bylo odrazem boje proti bohemocentrismu. Dalším jevem 16. století bylo zatlačení katolicismu pod vlivem luterství, které i zde našlo živnou půdu. Hnacím motorem změn byla pro šlechtu myšlenka sekularizace církevního majetku.³⁵

---

³¹ FUKALA 2007, 82–94.

³² FUKALA 2007, 110–116.

³³ BOBKOVÁ/FUKALA 2007, 43.

³⁴ FUKALA 2007, 143.

³⁵ FUKALA 2007, 146sqq.

Na začátku 17. století probíhal jak v Čechách, tak ve Slezsku zápas mezi panovnickým absolutismem Habsburků (ti nastoupili po smrti Ludvíka Jagellonského na český trůn roku 1526)³⁶ a mezi opoziční politikou stavů. Postupně ve Slezsku sílily obavy z Habsburků a s nimi související katolické víry. Za vlády Rudolfa II. žádali Slezané v Praze náboženskou svobodu, větší autonomii země, svobodnou volbu panovníka, definitivní zesvětštění úřadu vrchního zemského hejtmána (jímž byl v 16. století pravidelně vratislavský biskup) a nezávislost na české kanceláři. Čeští a slezští protestanti úzce spolupracovali a dle příkladu českých protestantských stavů si Slezané 20. srpna 1609 vymohli obdobnou variantu náboženského majestátu, jímž se povolovala svoboda augšpurského vyznání. Císař Matyáš pak potvrdil Slezanům náboženský majestát a schválil samostatnou slezsko-lužickou kancelář nezávislou na Praze.

Při bojích s Habsburky slezská knížata smýšlela různorodě, k českým a říšským záležitostem měla vlastní postoj. Když pak vstupuje do stavovského povstání Slezsko, stává se konflikt středoevropským. Prohra českých stavů tuto část země tolik nezasáhla, faktem ovšem zůstává, že i zde prošla šlechta stejným organizačním přeskupením jako v Čechách a na Moravě. Přichází v plné míře habsburský absolutismus, centralismus a katolicismus. Politiku začali více ovlivňovat rody, které ze sporu vyšli vítězně (např. Liechtensteinové, Eichendorffové, Oppersdorffové, Gaschinové, Schaffgotschové a Vrbnové). Pouze v některých dolnoslezských knížectvích měli protestanti útočiště.³⁷ Slezská protestantská knížata měla díky vestfálskému míru na rozdíl od Českého království zvláštní postavení a mohla na svém území operovat se svobodou vyznání.³⁸ To musel habsburský panovník respektovat. Horní Slezsko se díky habsburskému nátlaku stalo opět katolickým územím. Vliv měl i faktor, že se Slezsko zeměpisně nacházelo vedle tolerantního polsko-litevského státu a protestantských zemí – Saska s nově připojenými obojími Lužicemi a Braniborska. Celá politická a náboženská situace se odrazila rovněž v poněkud odlišném rázu baroka.³⁹

Postupně docházelo k odpoutávání Slezska od zemí Koruny české. Tento proces byl dlouhodobějšího charakteru a způsobily ho různé vlivy jako rekatolizační politika Habsburků a úpadek prestiže tohoto rodu, ztráta obojí Lužice či ekonomické zájmy Vratislavi. Pruský král Fridrich II. Veliký pak roku 1740 využívá příležitosti v této

---

³⁶ Petr ČORNEJ (a kol.): Dějiny zemí Koruny české 1. Od příchodu Slovanů do roku 1740, Praha 1992, 215–220.

³⁷ FUKALA 2007, 183–196.

³⁸ BOBKOVÁ/FUKALA 2007, 69.

³⁹ FUKALA 2007, 183–196.

nelehké době, kdy Uhry byly vyčerpané válkami s Turky a stavovskými povstáními. Když zemřel císař Karel VI. a na trůn nastoupila díky pragmatické sankci jeho dcera Marie Terezie (20. 10. 1740),⁴⁰ přišlo na řadu mnoho konfliktů i přes dřívější uznání zmíněného dokumentu. Do popředí se dostával zájem o nové rozdělení moci v Evropě.⁴¹ Pruský vládce Fridrich II. Veliký 16. prosince 1740 obsadil celé Slezsko. Tehdy vládnoucí královna Marie Terezie vojensky odpověděla a začala řada bitev označovaných jako války o rakouské dědictví. Spory se dlouho vlekly, až byla panovnice donucena mocnostmi Anglií a Francií k podepsání míru 30. dubna 1748. Zde se úředně definitivně zřekla Slezska a několika menších území. S takovou ztrátou se nicméně nehodlala smířit a v budoucnu jej chtěla získat zpět. K boji došlo za Třetí slezské války (1756–1763), která byla velmi krvavá a finančně vyčerpávající pro slezskou i pruskou stranu. Válka nevedla pro zúčastněné ke zdárnému konci a tak byla sepsána na záměčku Hubertusburg u Lipska další mírová dohoda 15. února 1763. Ztráta Slezska monarchii zasáhla kulturně, ekonomicky i politicky.⁴²

---

⁴⁰ Heinz RIEDER: Marie Terezie. Osudová hodina Habsburků, Praha 2004³, 26sq.

⁴¹ Rudolf ŽÁČEK: Slezsko, Praha 2005, 86–104.

⁴² Pavel BĚLINA (a kol.): Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvěcenství po naši dobu, Praha 1992, 18–22.

3 Výroba skla až do doby barokní

Výroba skla je známá již z 5. a 4. tisíciletí př. n. l.⁴³ Sklo vzniklo pravděpodobně na území dnešní Sýrie náhodou při rozdělání ohně, když se spekla soda a písek.⁴⁴ Mezi první skleněné výrobky patřily opakní korálky, přívěsky, amulety, šperky, číšky, misky a lahvičky na vonné oleje či líčidla. Nádobky se ve většině případů tvarovaly technikou navíjení skloviny na pískové jádro. Od 7. století př. n. l. se začínají užívat další techniky – vybrušování nádob z bloku skla, mozaiková technika, tavení rozdrčené frity ve dvoudílných formách a tavení skla na ztracený vosk. Kolem přelomu našeho letopočtu byla vynalezena sklářská píšťala. Tento vynález byl pro sklářskou výrobu skutečně přelomový. Výroba se velmi urychlila a zlevnila. Sklo syrského charakteru se během 1. století rozšířilo po celé říši římské. Starší vrstvené a barevné mozaikové sklo nahrazuje od konce 2. století odbarvené čiré sklo. Tento druh skla pak zcela začne převládat ve výrobě luxusního skla všeobecně. Často se na něm uplatňuje brus a řezba. Když byla ve 4. století říše rozdělena na východořímskou a západořímskou, výroba se v její západní části začíná pozvolna měnit a postupně upadat. Na sever od Alp se pak vyrábí tzv. lesní sklo (draselné sklo zelenavé barvy).

Blízký východ však na antickou tradici ve sklářství navázal v daleko větší míře, její výrobní postupy zde byly zachovány a vyrábělo se zde i nadále velmi kvalitní sklo. Ve 12. a 13. století probíhal mezi Předním východem a Itálií (hlavně Benátkami) velmi intenzivní obchodní styk. To zapříčinilo, že začaly na evropský kontinent znovu pronikat sklářské technické impulsy. Itálie a jí ovlivněná výroba pracuje se sodnou sklovinou. Na konci 13. století znali pravděpodobně benátští skláři výrobu čirého skla. V průběhu 14. a 15. století dovedli skláři své výrobky ke skutečné dokonalosti. Už v polovině 15. století utavili sklo podobné horskému křišťálu. Během 15. a 16. století skláři v Benátkách užívají velké množství výrobních postupů a zdobících technik. Vkus pozdní renesance v Itálii pak odpovídalo čiré sklo (*cristallo*), které bylo zdobené nálepy, oušky, malinami a nitěmi. Postupně se výroba skla v benátském stylu rozšířila do dalších evropských zemí (nejkvalitnější sklo dle benátského stylu je známé z Nizozemí a Francie).⁴⁵

⁴³ Olga DRAHOTOVÁ: *Evropské sklo. Sběratelský průvodce dějinami evropského skla*, Praha 1985, 12.

⁴⁴ PLINIUS starší: *Kapitoly o přírodě (Naturalis historia)*, Kniha XXXVI, Praha 1974, 322sq.

⁴⁵ DRAHOTOVÁ 1985, 12sqq.

Pokusy o výrobu benátského skla v Evropě ovlivnili zdejší tvorbu. Technické a stylové vlivy z Itálie se uplatnily ve výrobě české. Česká výroba však byla vázaná i na místní tradici a technické možnosti.⁴⁶ Surovinové možnosti zapříčinily, že už od 14. století se na území Čech tavia draselnovápenatá sklovina. Byla však velmi nízké kvality.⁴⁷ Postupně došlo ke zdokonalení nejen skloviny, ale i tvarů a dekorů. Zdokonalení skloviny skláři dosáhli větším čištěním surovin, dokonalejším protavením, sběrem nečistot z jejího povrchu a v neposlední řadě též vylepšením stavby sklářských pecí.⁴⁸ Už v 16. století se objevují na hutích zmínky o výrobě „bílého“ skla, to znamená průhledného a čirého. Jednalo se pravděpodobně o předstupeň dokonalého čirého skla ze 17. století. Rozvoj výroby takového materiálu stejně jako řezby zastavila třicetiletá válka. Čiré sklo postupně začalo vytlačovat z trhu sklo benátské. Je příhodné vzít v potaz, že velký podíl na rozvoji řezáckého umění měli experimentující huťmistři a foukači skla, díky nimž byla tato převratná surovina utavena.⁴⁹

---

⁴⁶ Olga DRAHOTOVÁ: České sklo, Praha 1970, 18.

⁴⁷ Karel HETTEŠ: O tradici českého skla a jeho původnosti. In: Tvar 13, 1962, 2.

⁴⁸ DRAHOTOVÁ 1970, 18.

⁴⁹ KLANTE 1936, 124sq.

4 Čiré sklo a suroviny k jeho výrobě v barokní době

Pro čiré tvrdé těžké sklo, které je dokonale utavené bez vad a barevných odstínů, se užívá často pojem „české křišťálové sklo.“ Jedná se však o druh, nikoliv o označení původu výrobku. V dalším textu bude z tohoto důvodu užíváno označení čiré sklo. Čiré sklo plně uspokojovalo barokní vkus masivním tvarem a nejvíce typickou broušenou a řezanou výzdobou.⁵⁰ Hlavním důvodem jeho obliby byla největší podobnost horskému křišťálu, a to vlastnostmi i vzhledem, i když se jedná o surovinu umělou.⁵¹ Začátek výroby čirého skla v době barokní je datován do 70. let 17. století. S naprostou jistotou není možné určit, kde přesně poprvé bylo toto sklo utaveno. Předpokládá se, že bylo utaveno v oblasti východní Šumavy či v oblasti Nových Hradů v Jižních Čechách.

Po třicetileté válce se obnovuje v zemích Koruny české italský vliv a s ním pak benátský styl skla díky přílivu italských a nizozemských sklářů. Sklárny na Šumavě a v jižních Čechách používaly pro výrobu skla v benátském stylu sodnovápenatou sklovinu. Obsahem sklářského kmenu byl drcený křemenný písek, borax, vinný kámen, arsenik a náhradou mletého vápence se přidávala plavená křída. Jako tavidlo se užíval nejspíše ledek sodný, který se musel dovážet. Pro výrobu obvyklejších skel se užívala potaš pro svou výhodnou cenu a lepší dostupnost. Je možné, že když se nedostávalo dováženého ledku, nahradila ho ve sklovině pro výrobu dle benátského způsobu potaš. Výrobní proces za použití potaše se zdokonaloval a velmi pročištěná potaš sloužila k tavení čirého skla. Vznikla tím čirá draselnovápenatá sklovina.⁵²

Suroviny k výrobě čirého nezabarveného skla musely být velmi dobře pročištěné, protože jinak především oxidy železa i jiných barvicích kovů způsobovaly nazelenalé či nažloutlé zabarvení. Pro docílení dokonalého nezabarvení se sklo tzv. odbarvilo pomocí fialově barvicího burelu, který doplnil nazelenalé či nažloutlé zabarvení skla. Vznikl tak na pohled méně výrazný šedý odstín. U této metody bylo však nutné dbát na správné dávkování burelu, aby nedošlo k neúplnému dobarvení (zůstal by nazelenalý či nažloutlý odstín) či přebarvení příliš do fialova.⁵³

---

⁵⁰ Jan KLEPL: Rozmach českého skla. In: Co daly naše země Evropě a lidstvu 1. Od slovanských věrozvěstů k národnímu obrození, Praha 1939, 206.

⁵¹ Jaroslav Raimund VÁVRA: Pět tisíc let sklářského díla. Čtení z dějin skla, Praha 1953, 130.

⁵² Jitka LNĚNIČKOVÁ: Šumavské sklářství, Sušice 1996, 20.

⁵³ Rudolf HAIS / František VOLDŘICH: Vývoj složení českých užitkových skel. In: Roland KIRSCH: Historie sklářské výroby v českých zemích 2. díl/1. Od konce 19. století do devadesátých let 20. století, Praha 2003, 303sq.

Kořeny čirého skla na území Čech v době barokní je možné určit na třech hutích. První huť, kde s velkou pravděpodobností mohlo dojít k utavení čirého skla, byla huť v Nových Hradech na Buquoyanském panství. Jejím zakladatelem v letech 1673–1674 a vedoucím byl technolog Louis le Vasseur d'Ossimont, který přišel z francouzsko–vlámského pohraničí. Tato huť byla jednou z nejvýznamnějších v zemích Koruny české a vyráběla opálové a čiré sklo velké kvality. Vzhledem k tomu, že se v té době produkce v Nizozemí velmi podobala benátské, je možné, že i sklo z Nových Hradů mohlo být benátského rázu.⁵⁴

Na vimperském eggenberském panství byla Helmbašská huť (známá rovněž jako Janouškova). Zde pracoval skelmistr Michael Müller. Dobové zprávy ho označují za vynálezce vápenato-draselného křídového skla z roku 1683 (mělo by se jednat o sodné sklo benátského typu, kde bylo jako přísady užito plavené křídý místo drceného vápence).⁵⁵ Michael Müller měl také vyrábět sklo rubínové.⁵⁶

Dochované prameny informují, že eggenberská huť v Borové měla před rokem 1677 větší spotřebu potaše. To přivádí k myšlence klást kořeny čirého skla sem.⁵⁷ Huť založili dva francouzští brusiči Claude Barot z Melun a Jean Olivier Decoré z Poitiers. Oba jmenovaní dříve pracovali v Nových Hradech. Když však roku 1677 oba odešli, činnost hutě se zastavila.⁵⁸

Se znalostí výroby křídového skla je možné se setkat i ve druhém vydání Kunckelova spisu „Ars vitraria experimentalis“ z roku 1689. O napodobení horského křišťálu pomocí skla se v 80. letech 17. století snažili rovněž ve Slezsku, Postupimi a na konci století i v Kasselu. Jednalo se o místa, kde řezáči kamenů začali pracovat se sklem. České snahy o výrobu kvalitního čirého silnostěnného skla však měly mnohem širší základnu. Česká sklovina s příměsí vápna nebo křídý se vyznačovala na rozdíl od prvních postupimských a hesenských skel větší stabilitou a velmi ojedinělou dekrystalizací.⁵⁹

---

⁵⁴ Olga DRAHOTOVÁ: K problematice českého skla v benátském stylu. In: *Ars vitraria* 6, 1979, 11–20; STRASSER/SPIEGL 1989, 67sqq.

⁵⁵ Ernst HIRSCH: Die Erfindung des böhmischen Kristallglases. Ein Beitrag zur Geschichte der Glasindustrie auf der Buquoy'schen Herrschaft Gratzen in Südböhmen, In: *Mitteilung des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 74, Gablonz an der Neisse 1936, 49.

⁵⁶ Drahomíra ŠRÝTROVÁ: K počátkům obchodu s českým sklem. In: *Ars vitraria* 1, 1966, 31–33.

⁵⁷ LNĚNIČKOVÁ 1996, 20.

⁵⁸ Olga DRAHOTOVÁ: Vývoj sklářství po třicetileté válce. In: DRAHOTOVÁ Olga (ed.): *Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl. Od počátků do konce 19. století*, Praha 2005, 195–205.

⁵⁹ DRAHOTOVÁ 1970, 37sq.

5 Oblasti sklářské výroby ve Slezsku

Přírodní podmínky pro sklářskou výrobu se nacházely na četných místech Slezska. Důležitý byl hlavně dostatek dřeva, který poskytovaly lesy, a naleziště křemenného písku. Nejvhodnější pak byly jižní hranice Slezska s Čechami a Moravou. Jedná se o dlouhý hraniční pás na západě začínající Jizerskými horami a Krkonošemi, pak navazují Kladské hory, Rychlebské pohoří a Jeseníky. Ovšem nejen zde docházelo k jeho výrobě, další oblasti byly i na rovinách díky neobyčejnému bohatství země na lesy. Těmito oblastmi jsou Horní a Dolní Slezsko.⁶⁰ Krajina doposud nehostinných horských míst při hranicích se začala zvolna měnit v 2. polovině 13. století. Slezský kníže Jindřich I. Bradatý, který měl za manželku Hedviku Slezskou (Hedvika z Andechsu), začal s osídlováním předhůří. Nové osídlení se skládalo hlavně z přistěhovalců z Frank, Durynska a Švábska. Jejich cesty vedly přes Čechy nebo Lužici. Osídlování pak pokračovalo za syna Jindřicha I. Bradatého a Hedviky Slezské – Jindřicha II. Pobožného. Díky náboženské toleranci přišla další vlna osídlení skládající se hlavně z německého obyvatelstva. Slezsko mělo také nerostné bohatství (měď, zlato, stříbro, železná ruda, polodrahokamy), které sem přitahovalo další osídlence.

Nejlépe je vidět rozvoj sklářství na počtu obcí v jednotlivých časových periodách. První skláři přišli do Slezska ve 12. století z Durynska, posléze z Franků a Bavorska.⁶¹ Při hledání stop sklářství jsou vodítkem jména některých obcí, jedná se např. o Glashütte, Gläsen, Gläsendorf, Gläsersdorf.⁶² Ve 14. století bylo možné se setkat s jednou hutí, v 15. století nejméně se třemi, stejně tomu je v 16. století, v 17. století se počet zvyšuje nejméně na sedm a v 18. století bylo před první slezskou válkou do roku 1740 jedenáct hutí ve všech částech Slezska. V následujících letech jejich počet poměrně kolísal a odvíjel se od politické situace. Řada z hutí pak pracovala pouze krátkodobě.

Ve Slezsku je možné označit šest hlavních sklářských oblastí. První je oblast Jizerských hor a Krkonoš s jejich výběžky, jmenovitě Valbříšskými a Javořimi horami. Sem se šířila sklářská tradice přes hranice s Čechami až ze saské strany Krušných hor.⁶³ Do této oblasti patří Hirschberger Tal. Toto údolí bylo hlavním a nejstarším centrem

---

⁶⁰ CZIHAK 1891, 7.

⁶¹ ŽELASKO 2005, 19sq.

⁶² Margarete KLANTE: Schlesisches Glas im Wandel der Jahrhunderte. In: Schlesisches Jahrbuch für deutsche Kulturarbeit im Gesamtschlesischen Raume VIII., Breslau 1935–1936, 111sqq.

⁶³ CZIHAK 1891, 7–19.

sklářské produkce ve Slezsku. V Hirschberger Talu se nacházela známá huť v obci Schreiberhau (Szkłarska Poręba, Sklářská Poruba), která zde byla činná už na přelomu 13. a 14. století až do doby barokní (pravděpodobně s určitými přestávkami). Dávají o ní představu velmi kusé zprávy.⁶⁴ Kolem roku 1600 zaznamenal lékař Caspar Schwenkfeldt z Hirschbergu (Jelenia Góra, Jelení Hora), že v této huti vyrábějí „dobré bílé sklo“. To je znamením pokroku, protože do té doby se vyrábělo pouze tzv. lesní sklo. Činná byla v první polovině 14. století i huť u Petersdorfu (Piechowice). Z barokní doby pocházejí dvě známé hutě – ve Weissbachtalu (Białá Dolina, Bílé údolí) a ve Schreiberhau. První jmenovanou huť založil Wolfgang Preussler a činná byla od roku 1617. V dalších letech huť provozovali jeho potomci. Wolfgangův syn Johann Christoph Preussler založil huť Weiberberg (Babiniec) v roce 1702. Huť fungovala padesát let.⁶⁵ V provozu se střídala s hutí ve Weissbachtalu.⁶⁶ Georg Sigismund Preussler přenesl roku 1754 huť z Weissbachtalu pod státní hranici na Orlu. Huť se jmenovala Karlstal podle prvního jména majitele území hraběte Schaffgotsche (Dolina Karla, Karlovo údolí).⁶⁷

V Jizerských horách byla založena roku 1651 huť Schwarzbach (Czerniawa). Kolem ní pak vznikla stejnojmenná obec. Huť byla činná ovšem nejvýš do počátku 18. století. Roku 1676 zde byl činný příslušník rodiny Preusslerů, Christian Preussler, jako huťmistr. Ve Valbříšských horách byla založena huť Johannem Georgem Preusslerem roku 1661 na pozemcích dříve náležejícím vesnici Ullersdorf, jež byla za třicetileté války zničena. Nacházela se na panství Fürstenstein (Książ) a byla podporována šlechtou. Nové pojmenování vzniklé kolonie se odvodilo od sousedního hradu Freudenburg. Po smrti Johanna Geoga roku 1691 zde působil jeho syn Christian (nebo Christoph). Již roku 1722 byla v držení Geoga Friedricha Preusslera.⁶⁸ Ze zmíněné huti bylo pravděpodobně dodáváno sklo do českého okolí (kam patřil Žaclěř nebo Broumov).⁶⁹ Následující slezské války huť tak blízko u hranic dost poničily. O jejím opětovném provozu v roce 1763 vypovídá už jenom několik zmínek.⁷⁰

---

⁶⁴ ŽELASKO 2005, 19sqq.

⁶⁵ Jitka LNĚNIČKOVÁ / Przemyslaw WIATER: Skláři a sklárny. In: Jiří FLOUSEK / Olga HARTMANOVÁ / Jan ŠTURSA / Jacek POTOCKI: Krkonoše. Příroda – historie – život, Praha 2007, 461–472.

⁶⁶ ZOEDLER 1996, 82.

⁶⁷ LNĚNIČKOVÁ/WIATER 2007, 461–472.

⁶⁸ CZIHAK 1891, 7–19.

⁶⁹ Jarmila BROŽOVÁ: Slezští řezáči skla a jejich výstupy na Sněžku. In: *Ars vitraria* 4, 1973, 37sq.

⁷⁰ CZIHAK 1891, 19–21.

Druhou nejvýznamnější oblastí sklářské výroby byla Kladská kotlina. Nejstarší hutě zde jsou zmíněné z let 1358 a 1496. Nacházely se mezi masivem Kralického Sněžníka a Bystřickými horami. V 16. století se hutě nacházely v severní oblasti Kladského kraje – v okolí Sovích hor.⁷¹ V barokní době zde byla založena huť Kaiserswalde (při dnešní obci Lasówka, někdy se v pramenech nachází její chybné pojmenování Königswalde nebo Crohnstädter Hütte), další byla huť v Schreckendorfu (Strachocin, nazývaná rovněž Seitenbergerská huť).⁷² Soví hory se staly místem založení huti u města Volpersdorf (Wolibórz). Huť se jmenovala Zeilberg a byla založená Christianem Preusslerem roku 1680.⁷³

Třetím místem se značným výskytem sklářské produkce bylo Horní Slezsko. Není přesně určeno, kdy zde začala sklářská produkce, počítá se však s koncem 17. století. Nejstarší hutě se nacházely na panstvích Ratibor (Racibórz, Ratiboř), Pless (Pszczyna, Pština) či v kraji Kattowitz (Katowice). K hlavnímu rozmachu sklářství zde došlo v 2. polovině 18. století.⁷⁴ Za vlády Friedricha II. byla na Plesském panství založena výkonná huť Wessola (dnes se jedná o městskou část Wesołu města Mysłowice). O Wessole bude ještě pojednáno níže stejně jako o huti Friedrichsgrund s podobným osudem. Friedrichsgrund však patřil do Kladska.⁷⁵

Další oblastí bylo Olešnicko-Volovské knížectví. Zde se vyskytovaly hutě už v druhé polovině 17. století, především v tehdy lesnaté krajině kolem městečka Medzibor (Międzybórz). O tom, že zde byla sklářská výroba rozšířená, nebo se hutě často stěhovaly, v současné době svědčí především dvounásobný výskyt názvů obcí obsahující slova Sklarka a Sklarke.

V oblasti Dolního Slezska a Horní Lužice byla největší koncentrace skláren na severu a severozápadě území. Zde byla činná buď od roku 1657 nebo 1677 huť ve Wiesau. Zakladatelem byl Václav Eusebius Lobkowitz, který zde vládl v letech 1646–1677. Tato huť stála v 17. a 18. století spolu s hutí ve Schreiberhau na špičce slezské sklářské výroby. Ke svému největšímu rozkvětu došla v polovině 18. století především díky celním opatřením Friedricha II. Huť vyráběla nejrozmanitější tvary dutého skla jako poháry, karafy či vinné a pивní sklenice, dále i sklo tabulové. V provozu nebyla stále – na léto její činnost vždy utichala. Od roku 1763 se její pracovníci na letní sezonu

---

⁷¹ CHRZANOWSKA 1987, 7.

⁷² CZIHAK 1891, 19–21.

⁷³ ZOEDLER 1996, 82.

⁷⁴ CZIHAK 1891, 22–40.

⁷⁵ KLANTE 1936, 128.

přemísťovali do blízké huti Rauscha. Založení huti Rauscha se klade do konce 17. či počátku 18. století.⁷⁶ Huť Wiesau se nacházela na území Zaháňského knížectví a Rauscha nedaleko Zhořelce.⁷⁷

5.1 Druhy skel vyráběných ve Slezsku

Na území Slezska bylo vyráběno ještě v 16. století typicky nazelenalé či nažloutlé lesní sklo. V 17. století je možné ve Slezsku rozlišit několik druhů skel. Prvním druhem je zmíněné nazelenalé či nažloutlé lesní sklo. Vyznačovalo se špatnou kvalitou a používalo se na obyčejné předměty denní potřeby (tabule, lahve, lékárnické nádoby, nádoby na pití apod). Dále se vyrábělo obyčejné bílé nebo křídové sklo sloužící opět k denní potřebě. Existovalo i kvalitnější čiré sklo pro výrobu předmětů, které se dál zdobily broušením či zlacením. Jednalo se především o poháry, číše, karafy, dezertní nádoby a lustry. Veškeré jmenované druhy skla a typy zboží byly vyráběny v hutích Wiesau, Schreiberhau a Friedrichsgrund. Také na panství Pless bylo vyráběno čiré sklo. Nejvyšší kvality čiré sklo, vhodné k broušení a řezbě luxusních předmětů, se vyrábělo ve Schreiberhau a ve Wiesau. Od roku 1772 také v huti Friedrichsgrund. Vyrábělo se i barevné sklo, za čímž stojí v prvopočátcích obliba napodobenin čínského porcelánu. Huť ve Schreiberhau vyráběla všechny druhy barevných skel včetně skla rubínového.⁷⁸ Dle novějších bádání Stefanie Želasko měly výrobní postupy zlatého rubínu znát díky migraci sklářů z Čech do Slezska i huť Christiana Preusslera ve Weissbachtalu, Weiberbergu a Schwarzbachu.⁷⁹

---

⁷⁶ CZIHAK 1891, 22–40, 132sq.

⁷⁷ KLANTE 1936, 124.

⁷⁸ CZIHAK 1891, 60–63; ZOEDLER 1996, 127.

⁷⁹ ŽELASKO 2006, 21.

6 Historie řezání

Broušení a řezání se označují za techniky glyptické. Používaly se k zušlechťování drahých kamenů a záhy byly užity i k zušlechtění skla napodobujícího drahé kameny. Počátky obou technik lze nalézt již v době bronzové. Jejich rozvoj byl současný s rozvojem zušlechťování drahých kamenů. Společné pro brus i řezbu je užití rotujících kotoučů a hlavic, na které se nanáší brusivo (smírek nebo diamantový prach). Náročnost práce v nejstarších dobách se dá shrnout následující větou: *„Nejstarší práce vznikaly pomalu a namáhavě, neboť rotace hlavic bylo docilováno primitivním způsobem pomocí smyčky v řemínku, který vytvořil tětivu jakéhosi luku, jímž sklář pohyboval.“*⁸⁰ Pomocí broušení se ve starověku nejprve vytvořil tvar a následovně i dekorace. Technika vybrušování skla z litých bloků se objevuje nejprve v Mezopotámii, v pozdější době i v Egyptě a v achajském Řecku.⁸¹

Pro techniky glyptické byla rozkvětem doba helénistická. Na konci 4. století až do 1. století př. n. l. dosahuje sklářství největšího rozvoje v egyptské Alexandrii. V Římě poté navazují techniky broušení a řezání na Alexandrijská pracoviště. Rychlý rozvoj luxusního (zároveň i řezaného) skla zapříčinili především kupující z okruhu císařské rodiny či bohatých patricijů. Nejhodnotnější bylo sklo zdobené tzv. kameogravurou (reliéfní řezba ve vrstveném skle napodobující efekty onyxu). Takových prací se zachovalo pouze devět (vázy, číše, destičky) a jejich původ se klade do let 25 př. n. l. až 50/60 n. l. Nejvýznamnější prací je Portlandská váza.⁸² Mezi další vzácné práce se řadí nádoby nazývané vasa diatreta. Vyznačují se dvojitým pláštěm, který je utvářen skleněnou sítí spojenou s vnitřním pláštěm jenom štíhlými krčky. Tyto předměty se datují do 4. století n. l. Období 4. století n. l. je skutečným vrcholem řezáckého umění na územích pod vládou Říma. Nejčastěji se zhotovují lovecké a mytologické náměty.⁸³

Zánik západorímské říše v 5. století znamenal i zánik sklářské produkce na území západní Evropy. Blízký východ však výrobu na stejné úrovni udržel až do

---

⁸⁰ DRAHOTOVÁ 1989, 7.

⁸¹ Rudolf HAIS / Vlastimil POSPÍCHAL: Mechanické technologie zušlechťování skla: In: DRAHOTOVÁ 2005a, 534.

⁸² DRAHOTOVÁ 1989, 7.

⁸³ SCHMIDT 1922, 7–28.

středověku. Důkazem jsou velmi kvalitní tzv. číše sv. Hedviky z 12. století. Jedná se o reliéfně řezané skleněné číše zdobené stylizovanými postavami zvířat.⁸⁴

Sklo vhodné pro zdobení glyptikou se v západní Evropě nevyrábělo až do 16. století (do 16. století je známé pouze sklo lesní, které se vyznačovalo nazelenalým či nažloutlým barevným nádechem a mělo četné vady jako bubliny či šlíry). Je zde zapotřebí zmínit velký vliv Itálie, kde se jako na prvním místě v Evropě již ve 13. století znovu rozvinulo sklářské umění. Postupně docházelo ke zdokonalování technik a v polovině 15. století bylo utaveno sklo podobné horskému křišťálu. Mezi obrovským množstvím druhů skel, rozmanitým tvarům a způsobům zdobení se i v Itálii řezalo. Řezba mohla být ovšem vzhledem k tenkosti nádob pouze mělká. Pro Itálii bylo typické tenkostěnné sklo nejrůznějších tvarů, kterého skláři docilovali díky sodnodraselné sklovině. I když docházelo ke snahám rozšíření sklářského tajemství všemožně zabránit, skláři unikali i se svými znalostmi do zahraničí na sever od Alp.⁸⁵ Krásné sklo chtěli mít i šlechtici ve Slezsku. Vznikaly obchodní kontakty mezi Benátkami a Vratislaví, kde se vyrábělo až do konce 16. století pouze lesní sklo.⁸⁶

Od 14. století se rozvíjelo zušlechťování drahých kamenů. Mezi polodrahokamy se ukázal jako nejvhodnější pro řezbu horský křišťál. Oblibu získal hlavně pro svou průzračnost, díky níž vynikla bohatá ornamentální i figurální řezba. Těžil se hlavně v Alpách a Pyrenejích. Nejlepší dílny se nacházely v Itálii, protože ta navázala úzce na antické dědictví a dále pak sloužila jako výchozí místo nových podniků. Centry glyptiky byly Florencie, Řím a Milán. Řezáči z Itálie svá díla dodávali důležitým evropským dvorům. Ke známým řezáčským rodům z 16. století se řadí milánská rodina Miseroniů či Saracchiů, kteří pracovali v letech 1570–1590 v Mnichově pro Wittelsbachy. Výrobky zhotovené z polodrahokamů (nádoby, relikviáře apod.) byly oblíbené díky reprezentačnímu významu, dále se věřilo i v jejich magické schopnosti. Umění řezby do drahých kamenů pokračovalo na evropských dvorech po celé 17. století (v Drážďanech, Kasselu, Štrasburku, Stuttgartu a Vratislavi).⁸⁷

Rozvoj řezby skla souvisel s nalezišti drahých kamenů. Hirschberger Tal bylo oblastí, která vynikala ve Slezsku bohatstvím na drahé kameny. Toto údolí se stalo na

---

⁸⁴ SCHMIDT 33–47; ZOEDLER 1996, 23–25.

⁸⁵ DRAHOTOVÁ 1985, 27–32.

⁸⁶ ŽELASKO 2005, 23sq.

⁸⁷ DRAHOTOVÁ 1985, 9; ZOEDLER 1996, 51.

dlouhou dobu místem řezby do drahých kamenů.⁸⁸ Filarete roku 1464 ve svém „Traktátu o architektuře“ zmiňuje používání oblouku k rotaci hlavic při řezbě gem. V knize „Stände und Handwerker“ od Josta Ammana z roku 1568 se nachází vyobrazení řezáče kamene s řezáčským přístrojem na šlapací pohon. Stroj podobného typu z roku 1697 se zachoval v severočeském muzeu v Liberci a je označen jmény severočeských řezáčů Johanna Scholzopha a Christopha Helzela. I pro účely broušení samozřejmě existovaly stroje, které už byly větší, protože opracovávaly velké kamenné bloky. Takový stroj je vyobrazen na portrétu rodiny řezáče kamenů Dionisia Miseroniho od Karla Škréty z roku 1653.⁸⁹

Před popisem rozvoje řezáčského umění v Praze je příhodné zmínit dvorský umělecký okruh v Mnichově. Tady působila nejen rodina Saracchiů, ale má zde kořeny i umění známého řezáče skla Caspara Lehmana, který byl roku 1588 povolán do Prahy. Předpokládá se, že právě v Mnichově, na dvoře Viléma V. (1579–1598) se Lehmann vyučil řezbě do kamene a skla. Přesvědčivým důkazem je ostatková skříň (Heilthumkasten) v tzv. Bohaté kapli mnichovské residence. Zdobí ji skleněné výplně s řezbou výjevu Ukřižování a andělů, kde jsou figury dokonale zpracovány. Předpokládaným autorem díla mohl být Zacharias Peltzer, jež rovněž mohl být vedle Valentina Drausche učitelem Lehmannovým.⁹⁰

Nepochybný vliv na rozvoj řezby měli řezáči na dvoře Rudolfa II., které do Prahy povolal z Itálie sám císař.⁹¹ Glyptiku si císař velmi oblíbil a zpočátku si kameny na opracování nechal posílat z tehdejšího italského centra glyptiky – Milána. V Itálii bylo umělecké zpracování drahých kamenů koncem 16. století v obrovském rozkvětu. Mezi příchozí umělce patřili Saracchiové, Masnagové a Miseroniové. K nejlepším patřili díky svému mistrovství Ottavio a jeho syn Dionysio Miseroni. Dalšími řezáči v Praze působícími byli Giovanni Castrucci, David a Jost de Brusse, Jan Kryštof Dorsch, Kristian Dumpisch či Hans Schweiger. Do manýristických děl z polodrahokamů a křišťálů byly řezány portréty, naturalistické a ornamentální motivy. V Praze působili další řezáči – tři z Čech, dva Holanďané, sedm Vlachů a asi třicet Němců. Zhruba čtrnáct řezáčů bylo dvorských.⁹² V seznamu řezáčů kamenů figurují i

---

⁸⁸ CZIHAK 1891, 125–127.

⁸⁹ DRAHOTOVÁ 1985, 9sq; PEŠATOVÁ 1968, 8sq, obr. 1–3.

⁹⁰ DRAHOTOVÁ 1985, 9sq.

⁹¹ CZIHAK 1891, 125–127.

⁹² Zikmund WINTER: Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620), Praha 1909, 516–523.

dva vratislavští, Paul Mon a Adam Peyker.⁹³ Tehdejší tvorba v Praze měla vliv na tvorbu slezskou.⁹⁴ Po přesídlení dvora do Vídně umělci přestali dostávat zakázky a byli nuceni uplatnit svůj um i v jiné oblasti. Tou se stalo zdobení skla.⁹⁵ Tato možnost se naskytla především díky zdokonalení suroviny, které se především pro její vzhled bez vad a barevných podtónů začalo říkat křišťálové sklo.⁹⁶

Je zřejmé, že v závěru 16. století měli řezáči kamenů na řezbu do skla obrovský vliv. Dalšími, kteří pro řezbu do skla znamenali přínos, byli řezáči mincovních razníků a rodových znaků. Pro oblast Slezska jsou doložené dva takové případy z Vratislavi, kde obzvláště tento obor našel uplatnění. Řezáč mincovních razníků a rodových znaků Mateusz Kauerhaus zhotovil roku 1585 pro biskupa města Vratislav Andrese Jerina dva relikviáře z horského křišťálu, které měly řezané zdobení náboženskými náměty. Oba relikviáře byly uchovávány ve vratislavském dómovém pokladu. V druhé polovině 17. století žijící Daniel Vogt, který pracoval rovněž jako řezáč mincovních razníků a rodových znaků ve Vratislavi, vytvořil z horského křišťálu malou relikviářovou skříňku, která imitovala větší pocházející z Florencie. Umělecká hodnota tohoto díla je skutečně velká. Na čtyřech plochách tvořících vlastní skříňku jsou pašijové výjevy a ukřižování, na malé destičce víka tvaru stříšky se nachází svaté ženy, vzkříšení a nanebevstoupení. Poslední jmenované výjevy jsou ztvárněny nejjemněji.⁹⁷ Mimo tyto dvě osobnosti mělo žít ve Vratislavi v 16. a 17. století dalších 23 řezáčů rodových znaků a kamenů.⁹⁸

Za prvního řezáče skla je označován staršími zprávami Caspar Lehmann. Tento fakt zapříčinila honosná formulace v patentu na řezbu do skla obdržéném od císaře Rudolfa II. Dnes je však znám jakýsi Adam, brusič skla z roku 1569. Dalšími byli Prus z Královce Mates Kraetsch a od roku 1610 také Šindler pocházející od Turnova, kteří působili v císařské službě od roku 1589. Oba se již vyučili řezání skla někde jinde a nedá se v tomto případě předpokládat, že by se řezbě učili od nejznámějšího řezáče skla na dvoře Rudolfa II. Caspara Lehmana.⁹⁹ Lehmannovi se dnes připisuje pouze vylepšení a uzpůsobení řezáčského stroje – vynalezení náhrady ručně poháněného stroje za šlapací, přizpůsobení velikosti koleček, vřeten či leštících prostředků.

---

⁹³ ZOEDLER, 51.

⁹⁴ Vít VLNAS / Lenka STOLÁROVÁ: Slezsko, perla v české koruně. Tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů (průvodce výstavou), Praha 2006, 37.

⁹⁵ CZIHAK 1891, 127.

⁹⁶ DRAHOTOVÁ 1989, 24–33.

⁹⁷ CZIHAK 1891, 127.

⁹⁸ ZOEDLER, 51.

⁹⁹ WINTER 1909, 516–523.

Pravděpodobně užil techniku řezání a broušení do skla a snad je i přizpůsobil novému materiálu.¹⁰⁰ Pro svou práci užíval ještě silnostěnné tabule benátského původu.¹⁰¹ Řezání se věnoval ze všech svých kolegů nejsoustavněji a měl velký vliv i na další řezáče, kteří přenesli vliv jeho díla dál do Čech i do Německa. Jediným dědicem Lehmannova privilegia se stal jeho žák Georg Schwandhardt st. Ten se po smrti svého učitele vrátil do rodného Norimberku. Mezi další následovatele Lehmana se řadí Caspar Schindler, Johann Hess či Georg Schindler.¹⁰² Lehmannův význam tkví v tom, že dodal umění řezání skla dostatečnou prestiž a dokázal, že náročnou techniku glyptiky lze užít nejen na horském křišťálu ale i na dutém skle. Nedůvěra řezáčů k novému materiálu, sklu, byla postupně překonávána.¹⁰³

Slibný vývoj zastavila třicetiletá válka (1618–1648), která pro sklárny znamenala omezení nebo úplné zastavení produkce. Krize vyvolaná válkou se dotkla přirozeně všech odvětví sklářské výroby. Až po jejím konci se začíná sklářství pomalu obnovovat.¹⁰⁴ Tradice nezanikla. Po smrti Caspara Lehmana se sklo řezalo nejen v zemích Koruny české, ale i v Norimberku, Drážďanech, Durynsku, později na přelomu 17. a 18. století i v Braniborech, Hessensku a Lauensteinu.¹⁰⁵ První umělecky řezaný slezský pohár vzniká v roce 1648. Jedná se o pohár s jemnou řezbou znaku Hirschbergu a nápisem „Es gehe Hirschberg woll“ (dnes v Berlínském zámeckém muzeu).¹⁰⁶

K rozvoji sklářství velkou měrou přispěla šlechta z českých i německých zemí, která toužila po luxusu, potěšení a reprezentaci svého rodu. Chtěla také vlastnit předměty, které si dříve mohl dovolit pro svou nákladnost jenom císař, král či velký kníže. Často z tohoto důvodu mnozí feudálové zakládají hutě pro výrobu luxusního skla, na nichž se provádí i experimenty.¹⁰⁷ Za výše napsaným je možné vidět umocnění rozvoje výroby čirého skla. Rozvíjel se také sklářský obchod.¹⁰⁸

Nastalé barokní období se nese ve znamení změn ve všech uměleckých odvětvích, tedy i ve skle, kde se změny začaly rýsovat už na přelomu 16. a 17. století.

---

¹⁰⁰ CZIHAK 1891, 128.

¹⁰¹ KLANTE 1936, 125.

¹⁰² Olga DRAHOTOVÁ: Výrobky a jejich výzdoba. In: DRAHOTOVÁ 2005a, 149.

¹⁰³ DRAHOTOVÁ 1970, 33–34.

¹⁰⁴ LNĚNIČKOVÁ 1996, 17.

¹⁰⁵ DRAHOTOVÁ 1989, 23–47.

¹⁰⁶ ZOEDLER 1996, 52.

¹⁰⁷ DRAHOTOVÁ 1989, 24–33.

¹⁰⁸ LNĚNIČKOVÁ 1996, 17.

Pro baroko zásadní prvky, jimiž byly nápodoba a touha po iluzi, se ve skle projevíly v imitaci drahého přírodního materiálu – horského křišťálu. Napodobován byl pomocí uměle vyrobeného čirého skla, kde bylo i formováním skloviny na píšťale ulehčeno od náročného vybrušování žádaného tvaru z přírodního valounu. Typicky barokní iluzivnost je patrná u pojmenování skleněného materiálu „český křišťál“, u tvarů zase s obrácením tektonické logiky, kdy je hmota nohy zcela zastíněna hmotou masivnější kupy. Když je povrch skla ještě ozdoben fasetováním, dojde na vnějšku k efektu zrcadlení i hře světél a stínů. Z pro baroko typických konvexních a konkávních křivek jsou tvořeny nádoby. Baroko vyniká svou zdobností a nezná prázdnou plochu, v tomto se sklo podřizuje rovněž.¹⁰⁹

6.1 Technika řezby

Při označování glyptických technik je terminologie poměrně rozkolísaná. Důvodem může být i to, že techniky jsou si hodně podobné a ovlivňují se. V baroku jsou známé tři techniky – broušení (Glasschleifen), řezání (Glasschneiden) a řezání pomocí diamantového hrotu. Do 19. století se užívalo termínu řezání skla, v 19. století se název techniky změnil na rytí skla (Glasgravieren). Techniky broušení a rytí jsou dnes přesně vymezené – výrobky zdobené pomocí rotujících kotoučků do průměru 5 cm jsou označovány jako sklo ryté, sem se zahrnuje i rytí ruční pomocí různých materiálů. Když se sklo zušlechťuje kotouči s průměry většími než 5 cm, jedná se o broušení.¹¹⁰ Ve Slezsku bylo daleko přísnější rozdělení mezi brusiče a řezáče než v Čechách.¹¹¹ Vzhledem k tomu, že se v práci jedná o sklo vzniklé v barokní době, je užíváno místo současného termínu rytí skla termínu řezání skla.

Velké množství skleněných nádob nemělo po vyfouknutí a vyformování na huti zcela hladký povrch. Při foukání a otáčení se sklo táhlo a na povrchu vznikly jemně vyvýšené kroužky vinoucí se kolem nádoby. Ty bylo nutné pro dokonalý vzhled výrobku odstranit a připravit tak hladkou plochu pro řezbu. Pouze zřídka a při obrovské zručnosti skláře se zdařilo vytvořit dílo s poměrně hladkými stěnami, v tom vynikali hlavně skláři benátští. V zemích Koruny české se užívala, jak již bylo několikrát

---

¹⁰⁹ Emanuel POCHE (ed.): České sklo 17. a 18. století (kat. výst.), Praha 1970, 17.

¹¹⁰ HAIS/POSPÍCHAL 2005, 534–536.

¹¹¹ CZIHAK 1891, 138.

zmíněno, ke zdobení hlavně řezba. Při zpracování povrchu skla bylo nutné povrch nejdříve obrousit, následně vyhladit jemnějším materiálem a vyleštit.¹¹²

K broušení slouží dva různé typy strojů. Prvním je hladinářský, pomocí něho se zabrušují horní okraje výrobků a tvoří se výrobky broušené na hrany. Důležité je, že kotouč je umístěn vodorovně a otáčí se na svislé ose. Jako brusivo se užíval písek s vodou. Druhým typem je stroj kuličkový. Ten má hřídel umístěnou vodorovně a kotouč ve svislé poloze. Na kuličském stroji se sklo zdobí nejrozmanitějšími zářezy. Pro takové zdobení je nutné, aby měl kotouč různé velikosti a profily (klínové, vtažené, oblé,...). Větší množství skla se odbušovalo kovovými kotouči. Na ty byl vrchem přiváděn vytríděný písek ve formě vodní suspenze (jednalo se o upravený pískovec či křemen). Pískovcové kotouče se užívaly k jemnému broušení. Řezy pak byly přirozeně matné a dál se leštily. K leštění sloužily kotouče dřevěné s leštivem naneseným na povrch. Jako leštivo sloužil co nejjemnější písek s vodou. U strojů byla vana na zachycení odpadu a vody.¹¹³ Ve Slezsku nebylo takové vymezení práce brusičů jako v Čechách, kde se dělili na ty, co dělají hrany, fasety či dekory pomocí kuličského stroje.¹¹⁴ Pro brusiče bylo jednodušší variantou obrousit kulatý tvar do mnohohranu, problematické bylo naopak vybroušení do zcela oblého tvaru. V 18. století se stal módním hranol. Ten byl zdoben řezbou stejně, jako by byla nádoba oblá. Figurální, krajinářská i rostlinná část ornamentu však působila díky hranám faset necelistvým dojmem, dá se mluvit o jakémsi rozříznutí dekoru. Nejdříve se sklo fasetovalo (hranilo). Takto se zdobily nohy, úchytky vík a také povrchy nádob. Někdy byl drobnými fasetami pokryt i celý povrch nádoby. Dále se mohlo užít tzv. miskování, jehož pomocí se tvořily ornamenty tvaru misek, čoček a zrn. Tvary zhotovené miskováním se leštily, aby na pohled nedělaly dojem pouze okrouhlých skvrn na povrchu nádoby. Když na vyleštěná místa dopadalo světlo, znásobil se lesk díla.¹¹⁵

Řezáčské zařízení je vlastně menším a jemnějším provedením kuličského stroje k broušení. Využívalo jako to brusičské pohonu za pomoci setrvačnickových kol. Zařízením s užitím ručního či nožního pohonu se zabýval už proslulý renesanční malíř a vynálezce Leonardo da Vinci koncem 15. století.¹¹⁶ Roku 1568 byl zachycen malý řezáčský stroj v ilustraci knihy „Stände und Handwerker“ od Josta Ammana, kde je

¹¹² Karel B[oromejský] MÁDL: O českém skle, Praha 1890, 27–31.

¹¹³ HAIS/POSPÍCHAL 2005, 534–536.

¹¹⁴ CZIHAK 1891, 138.

¹¹⁵ MÁDL 1890, 27–31.

¹¹⁶ HAIS/POSPÍCHAL 2005, 534–536.

vyobrazen řezáč drahých kamenů při práci.¹¹⁷ Podobné nožní, tedy šlapací, zařízení bylo pravděpodobně užíváno i Casparem Lehmannem.¹¹⁸ Kotouček je nasazený na vřetenu, které se zasunuje do vlastního stroje. Řezáč má na výběr jak kolečka různých průměrů a tvarů (až k malinkým kuličkám), tak z různých materiálů. Vřeteno zasazené ve stroji bylo uvedeno v pohyb pomocí šlapání nohou.

Motiv se na sklo přenesl pauzováním a pak se užilo vhodných kotoučků, které se dle potřeby přitlačovaly k nádobě s různou intenzitou. Těžkostí práce je, že opracovávaný předmět se musí držet pod rotujícím kolečkem, takže jsou zakryté překreslené obrysy námětu, jež má být vyřezán. K tomu ještě poněkud překáží pohledu na skle usazující se brusivo dříve nanesené na kotouček. Je tudíž logicky nutné po chvíli nádobu otírat od nečistot jako je brusivo a odbroušené sklo. Stačí jeden špatný řez a výrobek se stává nehodnotným. Umění řezby se sestává nejen ze zručnosti, ale i ze správného výběru kotoučků či vyhodnocení, která místa nechat matná a kterým dodat plastičnost leštěním.¹¹⁹

Kotouče určené pro řezbu byly z mědi, cínu, oceli a olova. Kotouček bylo nutné průběžně smáčet v brusivu, kterým byl brusný kal z pískovce. Ten se nahradil přírodním smirkem dovezeným z kykladského ostrova Naxos. Není však známé, kdy k tomu došlo. Jistě se smirek užíval jako brusivo již v antice a běžné bylo i jeho používání při zpracování drahých kamenů od 16. století. Míchal se s olejem a ředil petrolejem pro dosažení vhodné konzistence. K leštění se opět používaly dřevěné kotouče (z topolového a vrbového dřeva), dále pak korkové a plstěné. Leštícím prostředkem byl brusný kal nebo jemně mletá pemza. Drobné detaily se přešťovaly olověnými kotoučky. Na jejich povrch byl nanesen tripol či oxid cíničitý s pemzou a vodou. Kotoučky k leštění měly stejnou velikost jako ty užívané k řezbě. Řezáčský stroj v baroku na nožní pohon byl lehký a přenosný, díky tomu mohli řezáči cestovat a plnit různá přání zákazníků.¹²⁰

Mezi důležité nástroje k řezání patřil diamant pro svou tvrdost. Pomocí jeho hrotu se zdobilo sklo i technikou tečkování. Světla a stíny tvoří větší či menší shromáždění teček. Tečkování se mohlo kombinovat i s řezáním diamantovým hrotem. Řezba pomocí diamantu byla oblíbená. Při popisu některých skleněných předmětů bylo

---

¹¹⁷ PEŠATOVÁ 1968, 9, obr. 1.

¹¹⁸ HAIS/POSPÍCHAL 2005, 534–536.

¹¹⁹ CZIHAK 1891, 137sq.

¹²⁰ HAIS/POSPÍCHAL 2005, 540–548.

užito slovo „gerissen“, což s velkou pravděpodobností značilo právě řezbu diamantem. Řezba byla užívána jak samostatně, tak v kombinaci s malbou, která tak byla ohraničená různými vlasy či ornamenty. Při samostatném užití řezby diamantem jsou nejčastější figurální zobrazení, která mají obrysový charakter s lehkým nádechem modelace pomocí drobných řezů. Objevovalo se také doplnění nápisy či příslovími. Ojediněle je možné se setkat i s malými pohárky s rodovými znaky, zvířecími zpodobeními či arabeskami.¹²¹

---

¹²¹ CZIHAK 1891, 120–124.

7 Řezba na sklo ve Slezsku a osoba Friedricha Wintera

V době, kdy bylo Slezsko součástí zemí Koruny české, se vyvíjela sklářská výroba velmi podobně jako v Čechách. Krkonoše a Jizerské hory byly odedávna působištěm četných sklářů. Hlavně díky malým vzdálenostem mezi hlavními sklářskými oblastmi na česko-slezských hranicích došlo k velkému ovlivnění způsobenému výměnou informací o výrobě a zdobení. Takové informace zprostředkovávali nejen cestovatelé, obchodníci, ale i lidé činní ve sklářském odvětví (např. sklářští tovaryšové a huťmistři).¹²² Na konci 17. a v 1. polovině 18. století slezská řezba i brus do skla předčily Čechy především svojí náročností a námětovým bohatstvím.

Už saský kurfiřt na polském trůně August II., mající v Drážďanech prosperující huť na výrobu čirého skla, zatoužil mít i v Polsku podobnou huť vyrábějící neméně kvalitní sklo. Iniciativa panovníka se ukázala být hodnou následování další polské šlechty.¹²³

V Hirschberger Talu žil údajně dle místní pověsti ve dvacátých či třicátých letech 17. století řezáč kamene italského původu. Zmíněného řezáče kamene měl přivést Hans Ulrich hrabě Schaffgotsch ze svých cest po Itálii roku 1614.¹²⁴ Rodina Schaffgotschů byla velmi úzce spojená se slezským sklářstvím.¹²⁵ Italský řezáč zde měl mít pověření vyškolit svému umění další žáky. O tomto řezáči nejsou nicméně žádné zmínky v dobových dokumentech. Předpokládá se, že nejlepší řezáč toho času ve Slezsku, Friedrich Winter, se svým bratrem Martinem Winterem přenesli reliéfní řezbu z drahých kamenů na sklo.¹²⁶ Řezáčské umění se velmi rychle rozšířilo. Kvalita děl však kolísala v důsledku špatně odvedené práce několika řezáčů. Důsledkem byl strach panstva, aby nedošlo k poklesu hodnoty do této doby velmi cenného řezaného skla. Roku 1685 byl panstvem následovně vydán zákaz nabírat další žáky, aby se omezil počet řezáčů. Popud k tomuto opatření zavedl Friedrich Winter.¹²⁷ Ten byl ve službách hraběte od roku 1685, kdy se stal kastelánem a řezáčem skla na hradu Kynast (Chojník).¹²⁸ Na tomto hradu mu hrabě nechal zřídit dílnu. V roce 1687 byl Winterovi udělen monopol na řezbu do skla. Ostatní řezáči byli na Wintera rozrušení hlavně díky

---

¹²² CZIHAK 1989, 2.

¹²³ Paulina CHRZANOWSKA: Szklą artystyczne z polskich manufaktur XVIII w., Warszawa 1987, 7.

¹²⁴ JIŘÍK 1934b, 150.

¹²⁵ ŽELASKO 2005, 20.

¹²⁶ ZOEDLER 1996, 53.

¹²⁷ CZIHAK 1989, 129sq.

¹²⁸ ZOEDLER 1996, 53.

tomu, že dostával nejlepší zakázky.¹²⁹ V letech 1685–1693 bylo dle záznamů v církevních knihách Warmbrunn (Cieplice, Lázně Teplice) činných 24 řezáčů.¹³⁰ Bez povolení panstva nesměli nabírat další žáky. Celá situace řezáčům připadala nespravedlivá a vyvolala z jejich strany stížnosti. Došlo to tak daleko, že řezáč Hans Christoph Richter z Warmbrunn napsal hraběti dopis. Zde prosí o neomezené provozování řezáčského řemesla. Winter měl však oporu v hraběcí rodině Schaffgotschů, která byla s jeho službami velmi spokojena. Z mnohých zakázek je patrné, že si hraběcí rodina nechávala vyrábět často dárkové předměty.¹³¹ Tak tomu bylo např. u skleněné řezané mušle zdobené figurálními vyobrazeními z řecké mytologie, jež byla zhotovená dle originálu z horského křišťálu v císařských sbírkách (ten však nebyl dohledán).¹³² Originální mušli si hrabě Schaffgotsch vypůjčil z císařského majetku jako vzor pro práci Friedricha Wintera.¹³³ Podobné mušle byly reliéfně řezány z horských křišťálů. Dalším příkladem je pohár s erbem hrabat Proskowských von Proskau. Toto dílo mohlo být rovněž zhotoveno jako dar k zásnubám nebo ke svatbě (kat. č. 2).¹³⁴ Z výše uvedených faktů se ukazuje, že řezáčské umění bylo na území Hirschberger Talu dlouho pěstováno a taktéž vznikaly snahy co nejvíce zabránit jeho rozšíření.¹³⁵

O osobnosti Friedricha Wintera je známé, že měl bratra řezáče skla Martina Wintera, který pracoval v Berlíně. Rodištěm obou bratrů bylo pravděpodobně Rabishau (Rębiszów) ve Slezsku. Žákem zmíněného italského řezáče kamene být nemohl, protože jestli ten ve Slezsku skutečně působil, tak to bylo před smrtí Hanse Ulricha Schaffgotsche v roce 1635. Friedrich Winter se však narodil kolem roku 1640 (zemřel pak pravděpodobně kolem roku 1712). Oba bratři se měli vyučit v Praze. Tento předpoklad se opírá hlavně o odraz vzorů pozdních prací z horského křišťálu a řadu prvků z produkce dílny Miseroniů ze třetí čtvrtiny 17. století. Z pozdně renesančních grafických předloh Virgila Solise, Martena de Vose, Adriena Collaerta, G. Wechtera a Theodora de Bry se potom odvozují ornamenty, jako jsou rolverkové kartuše, festony, mušle, motivy ptáků, šupiny, listové bordury, voluty a listové bordury. Časté užívání

---

¹²⁹ CZIHAK 1989, 129sqq.

¹³⁰ ZOEDLER 1996, 68.

¹³¹ CZIHAK 1989, 129sqq.

¹³² ZOEDLER 1996, 54.

¹³³ KLESSE 1965, 27.

¹³⁴ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 93.

¹³⁵ ZOEDLER 1996, 68.

velkého akantu zase přivádí k Ducerceauovi, Heelovi a Reutimannovi.¹³⁶ Dietmar Zoedler uvádí, že se bratři vyučili někde na hutích patřících panstvím hrabat Schaffgotschů Kynast či Greiffenstein (Gryf).¹³⁷ Objevuje se však i konkrétnější domněnka, že se bratři vyučili řemeslu v huti ve Schreiberhau patřící Preusslerům.¹³⁸

Martin Winter pracující v Berlíně přesvědčil braniborského kurfiřta, aby mu nechal pro reliéfní řezbu zbudovat roku 1687 brusičskou a řezáčskou dílnu hnanou vodní silou. Podobná dílna byla o čtyři roky později zbudována i v dnešním Hermsdorfu (Sobieszów), kde pracoval zase Friedrich Winter.¹³⁹ Oba bratry následovali v technice reliéfní řezby zanedlouho v Postupimi a v Berlíně Gottfried Spiller (synovec obou bratrů a žák Martina) a v Kasselu Franz Gondelach.¹⁴⁰ V Drážďanech rovněž podobnou dílnu provozoval dosud neznámý mistr.¹⁴¹

Pro Friedricha Wintera byla zbudována řezáčská dílna, která měla být osazena 10 až 12 řezáči. Při realizaci se přímo nabízela možnost využít přítomné vodní energie a tak se tato dílna stala první řezáčskou dílnou využívající vodní pohon ve Slezsku. Dílna s náhonem se nacházela v Hermsdorfu. Stavba budovy dílny proběhla v letech 1690–1691.¹⁴² Friderich Winter měl další dílnu u svého domu stojícím při mlýnském náhonu v obci Petersdorf (Piechowice).¹⁴³

Pro schaffgotská díla byla typická reliéfní řezba skla (tzv. kameogravura, v německy psaných publikacích má označení „Hochschnitt“).¹⁴⁴ Díla s reliéfní řezbou zhotovovala dílna Friedricha Wintera postavená v letech 1690–1691 v Hermsdorfu. Práce jsou často zdobené reliéfně řezanými akantovými listy a hloubkovou řezbou (tzv. intagliogravurou) s rozvilinovým ornamentem, figurami puttů, zvířaty či krajinami s malinkými loveckými výjevy (kat. č. 2, 3).¹⁴⁵ Rodina Schaffgotschů si nechávala zdobit sklo svým znakem, jedlí, a heslem „Aucun temps ne le change“ („Žádný čas to

---

¹³⁶ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 18.

¹³⁷ ZOEDLER 1996, 53.

¹³⁸ KLESSE 1965, 28.

¹³⁹ STRASSER/SPIEGL 1989, 79.

¹⁴⁰ Axel von SALDERN: Schlesische Hochschnittgläser aus der Werkstatt von Friedrich Winter. In: Klaus BURGHARD (a kol.): Festschrift für Brigitte Klesse, Berlin 1994, 89.

¹⁴¹ STRASSER/SPIEGL 1989, 76.

¹⁴² CZIHAK 1891, 130–132; SALDERN 1994, 91.

¹⁴³ ZOEDLER 1996, 54.

¹⁴⁴ ŽELASKO 2005, 24.

¹⁴⁵ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989, 19.

nezmění“).¹⁴⁶ Jako schaffgostký znak byl používán také pták fénix.¹⁴⁷ Některá díla zdobená kombinací dvou druhů řezeb, jsou Winterovi připisována.¹⁴⁸

Jednalo se o napodobení děl z horského křišťálu a pro hloubkovou řezbu bylo nutné vyrábět sklo silnostěnné.¹⁴⁹ Takové sklo mohla vyrábět hut' ve Schreiberhau, kterou vedli Preusslerové. Mimo to měli Schaffgotschové na svém panství Greiffenstein ještě dvě hutě – Antoniwald a Flinsberg (na území dnešního města Swieradow Zdroj). Surovinu rovněž mohly dodávat hutě z české strany Krkonoš.¹⁵⁰

S velkou pravděpodobností zde byli zaměstnáni pomocníci. Pomocníky asi byli Christoph Richter z Petersdorfu, jeho dva synové a příbuzný Hans Christoph Richter z Warmbrunnu.¹⁵¹ Roku 1712 převzal vedení dílny řezáč kamene i skla Jeremias Feister,¹⁵² později zde pracoval Sigmund Feister¹⁵³ či ve 30. letech Samuel Mattern.¹⁵⁴ V letech 1725–1767 zde byli rovněž činní příslušníci rodiny Nehrigů. Všichni tito následovníci díla Friedricha Wintera ovlivnili další rozvoj slezského broušeného a řezaného skla. To dokazuje i fakt, že se ve Slezsku se reliéfní řezba používala minimálně do čtyřicátých let 18. století, podobně tomu bylo i s náměty puttů a květin.¹⁵⁵ Roku 1774 byla dílna prodána.¹⁵⁶

V téže době, jako byla činná Winterova dílna, se nacházela pravděpodobně ve Schreiberhau další důležitá dílna. Tato dílna je nazývána jako dílna Mistra číše s alegoriemi Pěti smyslů podle Martena de Vos (nebo jako dílna Mistra Koulovy číše). Číše zhotovená tímto mistrem je zvaná rovněž dle svého objevitele jako Koulova číše (kat. č. 1). Toto významné dílo se odráží i v dalších uměleckých pracích až do konce první čtvrtiny 18. století, které se mu přibližují stylem a způsobem řezby. Práce působí přeplněně, jsou charakteristické hustým vegetabilním ornamentem s pěřovitým akantem, révou a květy, ten se kolem roku 1710 vyvíjí drobnopisným směrem a následují jeho kombinace s groteskovými prvky. Řezáči zmíněné skupiny používají jako

---

¹⁴⁶ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265.

¹⁴⁷ JIŘÍK 1934a, 74.

¹⁴⁸ ZOEDLER 1996, 59sq.

¹⁴⁹ DRAHOTOVÁ 1989, 43.

¹⁵⁰ SALDERN 1994, 92.

¹⁵¹ DRAHOTOVÁ 1989, 43.

¹⁵² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 286.

¹⁵³ DRAHOTOVÁ 1989, 43.

¹⁵⁴ ŽELASKO 2006, 18.

¹⁵⁵ DRAHOTOVÁ 1989, 43.

¹⁵⁶ STRASSER/SPIEGL 1989, 78.

nejčastější náměty portréty panovníků, veduty, mytologické výjevy a alegorie, pro které jsou ve velké míře užity manýristické předlohy.¹⁵⁷

7.1 Doba rozkvětu sklářství až ke ztrátě Slezska pro země Koruny české

V první polovině 18. století došlo v Hirschberger Talu v oboru řezání drahých kamenů a skla k obrovskému rozkvětu. Hlavním centrem zde bylo lázeňské město Warmbrunn. Oběma oborům se věnovalo velké množství pracovních sil nejen zde ale i v Hermsdorfu, Petersdorfu, Giersdorfu, Voigtsdorfu (Wójtowice) a ve Schreiberhau. Poslední jmenovaná obec je známá i založením sklářské huti roku 1617. Huť nechal zbudovat Hans Ulrich hrabě Schaffgotsch a postoupil ji Wolfgangu Preusslerovi.¹⁵⁸ Tato huť se dá označit za jednu z nejvýznamnějších na území Slezska. Druhá, podobně významná huť, byla na území Zaháňského knížectví ve Wiesau. V polovině 18. století je nejvytíženější a z té doby pochází charakteristicky fialově zbarvená skla s vyřezaným znakem Ferdinanda Philippa knížete Lobkovice (1724–1784). Po jeho smrti bylo Zaháňské knížectví prodáno.¹⁵⁹ Obdobná situace jako v Hirschberger Talu byla po roce 1700 v okolí Schwarzbachu. Brusiči a řezáči zde pracovali v obcích Bergstraß, Wiegandstal (Pobiedna), Grenzendorf (Graniczna) a Flinsberg.¹⁶⁰

Dalšími četnými dílnami byly související brusičské a pozlacující. Warmbrunn byl nejen centrem pro broušené a řezané sklo, ale i skladním a obchodním místem. Hlavně díky tomu, že byl lázeňským městem, zde ke sklářskému rozkvětu došlo. Zákazníky se stali ve velké většině lázeňští hosté, kteří si často domů odváželi řezané dílo jako ukázkou místního umění. Takové předměty jsou v muzejních sbírkách čteně zastoupeny.¹⁶¹ V 17. století byl Warmbrunn zcela na špičce řezáčského a brusičského umění a až do 18. století se dá říci, že pro výrobky zde zhotovené nebylo české sklo nebezpečnou konkurencí. Nejlepší díla z Warmbrunnu pak pocházela z dílny Christiana Gottfrieda Schneidera. Celkově je patrné, že v 18. století pracovali právě zde nejvýznamnější řezáči. Patřili mezi ně Gottlieb Maywald a jeho syn Benjamin, Christoph Scholtz, George Leonard Streithoff, Johann Sigismund Menzel, Johann

---

¹⁵⁷ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 19; Olga DRAHOTOVÁ: The circle of the Master of the so-called Koula's beaker (a contribution to the problems of the development of engraved glass in the Bohemian-Silesian region), In: Czechoslovak Glass Review 20, 1965, 29–32.

¹⁵⁸ JIŘÍK 1934b, 150.

¹⁵⁹ JIŘÍK 1934b, 150; CZIHAK 1891, 37sq; ZOEDLER 1996, 109; Stanislav KASÍK / Petr MAŠEK / Marie MŽYKOVÁ: Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002, 142sq.

¹⁶⁰ ZOEDLER 1996, 84.

¹⁶¹ CZIHAK 1891, 132sq.

Reichstein, Friedrich Wilhelm Siebenhaar, Carl Hensel, Robert Hensel a Carl Müller. Každý z mistrů měl svojí vlastní specializaci. Mimo skla se řezalo do horského křišťálu, onyxu, karneolu či topasu. Např. George Leonard Streithof, Robert Hensel a Carl Müller byli dvorští řezáčští mistři pro sklo a erby. Carl Hensel a Friedrich Wilhelm Siebenhaar byli mimo jiné nositeli titulu „královští dvorští řezáčští mistři“. Ve Warmbrunnu si nechávala šlechta zhotovovat pečeti, pečetní prsteny, či skleněná díla s erby a znaky. Ke zvláštním zákazníkům patřila pruská královská rodina či ruský car Mikuláš I. Pavlovič.¹⁶²

Warmbrunnští řezáči nebyli sdružováni v cechu, ale pracovali volně jako umělci. V roce 1733 se jich objevuje šest. O deset let později, roku 1743, se jejich počet ale extrémně navýšil na více než 40. Tehdy vzniklo i více organizací zabývajících se obchodem a vývozem skleněného zboží. Rakouská vláda si záhy uvědomila význam Slezska pro řezáčské umění a toto odvětví velmi hlídala. Hlavně se nesmělo rozšířit do jiných krajů. Na to bylo vydáno nařízení vlády 18. července 1735, kde je výslovně zakázáno řezáčské umění šířit do cizích zemí.¹⁶³

Největší rozkvět řezání byl v první polovině 18. století. Až do připojení k Prusku platily Krkonoše a Jizerské hory za homogenní oblast v oblasti řemeslné, obzvláště to platilo u sklářského řemesla.¹⁶⁴ Poté, co se stalo Slezsko roku 1748 definitivně součástí Pruska, docházelo postupně k úpadku řemesla. Hlavní příčinou byla celní opatření pruského krále Friedricha II. Ten zakázal dovoz pro slezské řezáče tak důležité sklářské suroviny z Čech.¹⁶⁵ Sklárny ve Slezsku neuspokojily poptávku po kvalitní surovině jak kvalitativně, tak množstvím, které produkovaly.¹⁶⁶ Po celé 18. století se objevují informace, že se slezská surovina kvalitou nerovná v žádném případě surovině vyráběné na české straně Krkonoš. Z tohoto důvodu se předpokládá již koncem 17. století vývoz surového skla z Čech do Slezska.¹⁶⁷ Sklárna hraběte Harracha „Nový Svět“ (další používané názvy byly Neuwelt, Neuwald, Nový Les či Harrachov)¹⁶⁸ v Harrachově dodávala surovinu nejen do vlastní dílny, ale i řezáčům v okolí Hirschbergu na slezské straně Krkonoš. Tato sklárna zahájila provoz v roce 1712 a produkovala velmi kvalitní surovinu. Stala se tak prvořadým dodavatelem českého skla do Slezska. Dalšími

---

¹⁶² ŽELASKO 2005, 24.

¹⁶³ CZIHAK 1891, 132sq.

¹⁶⁴ ŽELASKO 2005, 25.

¹⁶⁵ DRAHOTOVÁ 1989, 43.

¹⁶⁶ STRASSER/SPIEGL 1989, 72.

¹⁶⁷ DRAHOTOVÁ 1989, 43.

¹⁶⁸ LNĚNIČKOVÁ/WIATER 2007, 461–472.

sklárnami dodávajícími sklo na slezskou stranu Krkonoš byly sklárna v Rokytne (vyhašena r. 1745), od roku 1745–6 sklárna Bedřichov a sklárna ve Skelných Hutích u Vítkovic.¹⁶⁹

V opatření Friedricha II. bylo zakázáno v oboru sklářství obchodovat se zbylými pruskými provinciemi.¹⁷⁰ Bylo také zakázáno kácení lesů na území Krkonoš, které sklářská výroba potřebovala hlavně kvůli dřevu nezbytnému pro vytápění pecí. Současně nebyla povolena modernizace a výstavba nových hutí, úřady žádaly i výhas v některých již existujících hutích. Výše vyjmenované příkazy a opatření měly zajistit lepší podmínky pro braniborské sklářství a lepší odbyt jeho výrobků.¹⁷¹

Po zavedení uvedených celních opatření se stalo, že řezáči ve Slezsku zůstali závislí na surovině z hutí ve Schreiberhau a z Wiesau.¹⁷² Ty nebyly příliš výkonné a schopné uspokojit potřebu materiálu pro řezáče. Četné petice a stížnosti nedošly téměř žádného úspěchu. Týkaly se hlavně toho, že domácí slezské sklo není tak jakostní a vhodné pro řezbu jako české. Slezské hutě nabízely malý tvarový výběr a také cena skla byla vyšší než u českých výrobků. Jako příklad lze uvést prosebný dopis čtyřiceti warmbrunnských řezáčů, který zaslali v roce 1743 pruské vládě. Dopis obsahoval žádost, aby jim pruská vláda povolila po odtržení Slezska v harrachovské sklárně i nadále nakupovat sklo. Kdyby však žádosti nebylo vyhověno, museli by se řezáči do Čech přestěhovat.¹⁷³ Roku 1754 byl sice povolen dovoz skla z Čech do Slezska, avšak s 30% celním poplatkem.¹⁷⁴ Zavedení výše zmíněných opatření zapříčinilo stěhování slezských řezáčů do Čech¹⁷⁵ a časté pašování suroviny z Čech do Slezska až do počátku 19. století.¹⁷⁶

Z výše uvedeného je patrné, že mnoho učňů a tovaryšů se za této situace snažilo sehnat zaměstnání v Čechách nebo jejich cesty následovaly přes Baltické moře do Dánska a Norska.¹⁷⁷ Ač se ve Slezsku se udrželo řezáčské umění nejdéle, upadlo během poslední čtvrtiny 18. století z důvodu již zmíněných změněných podmínek, které

---

¹⁶⁹ LNĚNIČKOVÁ/WIATER 2007, 461–472.

¹⁷⁰ STRASSER/SPIEGL 1989, 72; ŽELASKO 2005, 20–25; CZIHAK 1891, 135.

¹⁷¹ STRASSER/SPIEGL 1989, 72; ŽELASKO 2005, 20–25.

¹⁷² STRASSER/SPIEGL 1989, 72; ŽELASKO 2005, 20–25.

¹⁷³ Antonín LANGHAMER: Legenda o českém skle, Zlín 1999, 51–53.

¹⁷⁴ STRASSER/SPIEGL 1989, 72.

¹⁷⁵ Zuzana PEŠATOVÁ: Böhmische Glasgravuren. Kunst der Glasgravur vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart, Praha 1968, 25sq.

¹⁷⁶ LNĚNIČKOVÁ/WIATER 2007, 461–472.

¹⁷⁷ ŽELASKO 2005, 25.

zapříčinily nedostatek odbytu.¹⁷⁸ Fridrich II. Veliký chtěl, aby sklo české jakosti bylo vyráběno na území Slezska. Dalším Friedrichovým přáním bylo vyrábět všechny druhy skla jako v Čechách (sklo tabulové, nápojové a lustry). I když byly nové hutě zakládány, pouze hutě ve Schreiberhau a Wiesau by se daly skutečně označit za výkonné. Zbylé hutě vyráběly hlavně nazelenalé užitkové sklo. Až v letech 1764–1771 vznikly čtyři nové hutě, ve kterých pracovali čeští a moravští skláři. Z těch se slibně rozvíjely hlavně podle panovníka pojmenovaná huť Friedrichsgrund, která byla založená roku 1771¹⁷⁹ (dnes je na tomto místě obec Batorów) v hrabství Kladském, a huť Wessola nacházející se na území Plesského panství. Pouze v malém rozsahu se tak naplnilo panovníkovo přání o přenosu výroby českého barokního čirého skla do Slezska a pokrytí potřeby kvalitní suroviny pro řezbu. Umělecká sklářská výroba se udržela pouze ve starých centrech, jakými byly Schreiberhau a Warmbrunn. Skleněná bižuterie se zde vůbec nevyráběla. Hlavním artiklem sklářské výroby se následně stala zrcadla, tabulové a lisované sklo pro běžné užití a techniku.¹⁸⁰

Roku 1787 si musel ministr provincie von Hoym přiznat, že řezání není, co bylo a je to způsobeno též proměňujícím se dobovým vkusem.¹⁸¹ Částečně měl vliv na úpadek i nedostatek podnikavého ducha u Slezanů.¹⁸² Řezbě na sklo byly kladeny výše jmenované překážky i přes to, že ve Slezsku nebyla svázána žádným cechem, nýbrž byla svobodným uměním.¹⁸³

Hirschberger Tal bylo hlavním místem rozkvětu řezby, nicméně řezba byla zastoupená i v jiných částech Slezska jako např. v Kladsku či ve Vratislavi, která proslula obzvláště jemným zpracováním. V soupisu umělců a řemeslníků města Vratislav jsou zaznamenáni roku 1690 jeden, roku 1755 dva a roku 1787 tři řezáči skla.¹⁸⁴

Za zmínku stojí obchod se sklem. Ten byl v barokní době velmi dobře organizován. Díky hraběti Josefu Kinskému byla prohlášena osada Nový Bor městem a stala se od roku 1757 centrem světového obchodu se sklem. Zde se soustředil sklářský obchod pro Čechy, Slezsko a Moravu. Pouze Šumava šla v tomto ohledu svou vlastní

---

¹⁷⁸ LANGHAMER 1999, 51–53.

¹⁷⁹ ZOEDLER 1996, 82sq; STRASSER/SPIEGL 1989, 72.

¹⁸⁰ KLANTE 1936, 128sq.

¹⁸¹ CZIHAK 1891, 134sqq; ZOEDLER 1996, 127.

¹⁸² ZOEDLER 1996, 127.

¹⁸³ ZOEDLER 1996, 127.

¹⁸⁴ CZIHAK 1891, 135.

cestou.¹⁸⁵ Se slezským sklem obchodovali především čeští obchodníci, kteří obstarávali export především do Španělska, Anglie, Holandska, Belgie a Ameriky.¹⁸⁶ Slezsko mělo ale i své vlastní obchodní kontakty zprostředkované již dříve díky obchodu s plátnem. Nejvíce se v tomto spojení plátenického a sklářského obchodu zasloužila rodina von Heyn.¹⁸⁷ Obchod ve Slezsku vzkvétal do slezských válek, ty ho značně utlumily a nebylo ani v silách Warmbrunnu, jako samostatného centra obchodu, v této situaci pomoci.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ KLANTE 1936, 125sqq.

¹⁸⁶ STRASSER/SPIEGL 1989, 72.

¹⁸⁷ ZOEDLER 1996, 79sqq.

¹⁸⁸ KLANTE 1936, 125sqq.

8 Specifičnost slezského skla

Jak z textu výše vyplývá, vyniklo Slezsko kvalitním zpracováním svého skla už v poslední čtvrtině 17. století. Příznačná byla tvarová i námětová hojnost.¹⁸⁹ Vývoj tvaru a dekoru ve Slezsku byl neobyčejně jednotný a bez zlomů či přerušení.¹⁹⁰ České území bylo kolem přelomu 17. a 18. století v tomto směru pozadu za Slezskem. Obchodníci z Čech odebírali sklo od řezáčů z Hirschbergu, Warmbrunnu a Schreiberhau, protože v Čechách jich nebyl dostatek. Tato informace je obsažená v pamětech zakladatele sklářského obchodu v Čechách Georga Franze Kreybicha z roku 1686, jak je ještě uvedeno níže.¹⁹¹ Odlišnost mezi oblastmi na slezské a české straně Krkonoš a Jizerských hor je patrná v ornamentu a v námětech.¹⁹² Čeští řezáči pracovali více pro neznámého zákazníka. U slezských řezáčů se předpokládá přímější kontakt se svými zákazníky. Těmito zákazníky byla především slezská šlechta a návštěvníci lázní Warmbrunn. Těsnější styk se zákazníky se ve Slezsku odrazil na velké šíři předloh a na námětovém bohatství.¹⁹³ V pozdější době se mění i tvary skel, obzvláště po odtržení Slezska od zemí Koruny české.

Charakteristickým prvkem slezské řezby jsou reliéfní řezby. Takové zpracování skla bylo pro české řezáče neobvyklé. Jejich řezby se vyznačovaly větší plošností, která více připomínala grafický projev.¹⁹⁴ Když se podobná skutečně velmi umělecky kvalitní řezba objeví v Čechách, tak má kořeny ve velkých městech, jmenovitě v Praze. Zde byla tradice řezby do drahých kamenů zakořeněna díky řezáčům na dvoře Rudolfa II. U mnoha kousků přetrvává otázka původnosti, protože hranice určení je velmi tenká.¹⁹⁵ Faktem zůstává, že slezské řezané a broušené sklo navázalo daleko více na tradici pozdně renesanční glyptiky než sklo české. Zřetelně je to viditelné na produkci dílny Friedricha Wintera.¹⁹⁶

---

¹⁸⁹ JIŘÍK 1934b, 149sq.

¹⁹⁰ ZOEDLER 1996, 112.

¹⁹¹ JIŘÍK 1934b, 149sq.

¹⁹² CZIHAK 1891, 132sqq.

¹⁹³ Olga DRAHOTOVÁ: Medaile a mince jako předlohy pro řezané barokní sklo v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. In: *Ars vitraria* 3, 1971, 28.

¹⁹⁴ LANGHAMER 1999, 45.

¹⁹⁵ CZIHAK 1891, 132sq.

¹⁹⁶ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 21.

8.1 Surovina

Pokud se jedná o kvalitu českého a slezského skla jako suroviny, objevuje se zpráva o jakési rivalitě. Existují hlasy, které hájí sklo české, ale i ty, jež hájí sklo slezské. Za kvalitu svého skla bojovali ve Slezsku přirozeně hlavně hut'mistři. Už kolem roku 1600 se mluví o bílém průhledném skle zhotoveném ve Schreiberhau. Tato zpráva se objevuje v „Silesiographii“ od Henelia vydané v roce 1613. Také se zde uvádí, že toto sklo bylo méně čisté a průhledné než moravské. Fibiger však vyslovuje názor, že slezské sklo bylo zrovna tak kvalitní jako české.¹⁹⁷ Další zpráva o jakosti skla je v deníku obchodníka se sklem Georga Franze Kreybicha z Kamenického Šenova. Ten praví, že si roku 1686 ve Schreiberhau naložil pro svou druhou cestu dobré sklo. Je zde doslovně uvedeno „denn zur selben Zeit ward bei uns noch kein gutes Glas gemacht, als nur Schockglas und waren noch keine Kogler, auch keine Eckigreiber, auch noch wenig Glasschneider.“¹⁹⁸ V následujících desetiletích proslula huť ve Schreiberhau, když byla pod vedením rodiny Preusslerů, výrobou velmi kvalitního křídového skla, jež našlo na trhu nemalý odbyt. Konkrétněji bylo označované za dobré, čisté, bezbarvé (bílé) křídové sklo.¹⁹⁹

8.2 Vývoj tvarů a dekorů

Tvarovému vývoji ve sklářství se přikládá velká důležitost. Důvodem je, že mimo ornamentu slouží k časovému zařazení výrobků.²⁰⁰ Duté nádoby ze skla se vyfukovaly na huti tak, že se nejprve utvořil tvar bubliny (baňky).²⁰¹ Základní tvary mají kruhový průřez a jejich východiskem byly základní geometrické formy jako koule, válec, kužel a elipsoid s přechodnými formami. Z uvedeného vyplývá značné ovlivnění technikou foukání.²⁰² Křišťálové sklo vyráběné v zemích Koruny české bralo za největší inspiraci broušený horský křišťál. Nádobu zhotovená z tohoto drahého materiálu vycházela vždy z tvaru kamene nalezeného v přírodě. Brusiči a řezáči dávali pozor na to, aby bylo z hmoty kamene při přeměně na nádobu co nejvíce zachováno. To bylo příčinou vymyšlení tvarů nádob, které by co nejvíce kopírovaly surový kus. Jednoduchým řešením bylo přirozeně kruhový tvar skla stlačit do elipsy, z čehož se odvodil častý

---

¹⁹⁷ CZIHAK 1891, 179.

¹⁹⁸ ZOEDLER 1996, 50.

¹⁹⁹ ŽELASKO 2005, 27sq.

²⁰⁰ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265.

²⁰¹ MÁDL 1890, 21–27.

²⁰² CZIHAK 1891, 65.

oválný tvar křišťálových nádob. Při přihlédnutí ke sklářství německému, kde se objevuje množství zvláštních, nových a typických tvarů, nebo k benátské produkci neuvěřitelně tvarově bohaté díky užití skloviny, která se dala dlouho zpracovávat, je čiré sklo české i slezské nebohaté jak na typické, tak na individuální tvary.²⁰³ V první polovině 18. století se barokní vkus projevující se v architektuře promítá i do tvarů skla. Různě zprohýbaný a složitý měl být především půdorys. U slezského skla vznikly nové tvary, které se vyznačovaly půdorysem houslové podoby (základní tvar bývá čtverhranný s obloukovitě skosenými rohy).²⁰⁴ Hlavním ovlivněním podoby ornamentu pak přirozeně zůstává technika řezby a její možnosti.²⁰⁵

Následující podkapitoly obsahují popis vývoje tvaru i dekoru na slezském řezaném skle. Vývoj je možno shrnout do tří hlavních období. První období začíná poslední čtvrtinou 17. století a trvá do první poloviny 20. let 18. století. Druhé období je v rozmezí 30. až 50. let 18. století a třetí období pak trvá od 60. do 70. let 18. století.²⁰⁶

8.2.1 Období od poslední čtvrtiny 17. století do první poloviny 20. let 18. století

Nejčastěji řezbou zdobeným předmětem se stal pohár. Mohl mít více variant (různit se ve velikosti, tvaru nohy, kupy či mohl být opatřen víkem). Mnoho vík od pohárů se bohužel do dnešní doby nezachovalo. Hlavně u reliéfně řezaných pohárů z dílny Friedricha Wintera vyznačujících se do sebe uzavřenou kompozicí chybějící víko částečně znemožňuje dokonalý estetický účinek těchto děl.²⁰⁷ Inspirací pro tvary barokních pohárů byly mimo nádob z horského křišťálu z přelomu 16. a 17. století i poháry benátské. Benátský pohár nese značné rozdíly v první řadě v tenkosti stěny, v kupě, která může být nejrůznějších tvarů, a naposled v dříku. Kupa benátského poháru může být vzhledem k tenkosti stěny zdobena pouze mělkou řezbou, emailem či filigránem. Dřík benátského poháru je však zcela samostatný dekorativní motiv. Bývá vysoký, štíhlý a nejrůznějších tvarů často zdobených štípáním. Typ poháru vyráběný v zemích Koruny české má zachován vždy určitý a pohledově libý poměr mezi kupou a nohou, což způsobuje hlavně podřízení nohy vlastní kupě.²⁰⁸ V úplných počátcích byl

---

²⁰³ MÁDL 1890, 21–27.

²⁰⁴ JIŘÍK 1934a, 75.

²⁰⁵ CZIHAK 1891, 139sqg.

²⁰⁶ SCHMIDT 1922, 256sqg.

²⁰⁷ ZOEDLER 1996, 57.

²⁰⁸ MÁDL 1890, 21–27.

tvar kupy širší a nižší s téměř horizontálním spodkem. Na dřík byla kupa neorganicky posazena. Postupně se kupa protahovala, až získala elegantnější kónickou formu. Mohla být zdobena vertikálními fasetami. Dalším typem byla kupa zvonovitého tvaru. Kupa zvonovitého tvaru nebyla nikdy zdobena fasetami. Pouze mohlo být vtažení její spodní části nějak zajímavě utvářeno pomocí brusu.²⁰⁹

Upřednostněna byla funkce dříku, za něž se pohár bere do ruky. Nebylo možné ho neúměrně zdobit, jak je to vidět u benátské produkce.²¹⁰ Dřík by se dal až na málo výjimek rozdělit také do dvou variant. Buď je jednoduchý balustrový, nebo je hladký válcový a může být obohacený o nodus (ořech) oddělený dvěma drážkami. Když jsou uvnitř dříků zatavené barevné nitě, mohou být dříky zdobeny vinutými drážkami, či doplněny fasetami. Fasety jsou celkově na dříku častým zdobným prvkem. Patka bývá plochá nebo lehce klenutá.²¹¹

Pokud má pohár víko, tak víko přebírá prvky z jeho tvaru. Když je kupa fasetovaná, víko je také fasetované. Když je dřík tvaru balustru, má i víko na vrchu balustrovou úchytku. Časem došlo k záměně vík. Víko tvarově neodpovídající poháru není s jistotou jeho původní. Objevují se i jiné tvary, než jsou výše vyjmenované. V těchto případech se však jedná o výjimky.²¹²

U obrysu je také možné najít typické znaky českého poháru. Jedná se o velké, jednotné a přímé linie převažující nad oblými. Křivky se vyznačují velkými a těžkými oblouky s častým nahrazením lomenou čarou. Celkovým dojmem je směřování k uzavřenému a vyrovnanému obrysu.²¹³

Sklo vyráběné ve Slezsku nemělo zpočátku oproti českému specificky vyhraněné tvary kromě poháru.²¹⁴ Na přelomu 17. a 18. století dominoval ve Slezsku jednoduchý kónický pohár. Působí poněkud podsaditě. Dřík pohárů je nízký a masivní, patka kruhová a široká. U některých exemplářů srolovaný akantový list vyčnívá na místě přechodu do kupy (kat. č. 2). Kupa je utvářena kónicky nebo zvonovitě. Několikrát se objevuje i zakřivený nástavec kupy, a tak její silueta přebírá podobu rohu

---

²⁰⁹ SCHMIDT 1922, 256sqq.

²¹⁰ MÁDL 1890, 21–27.

²¹¹ SCHMIDT 1922, 256sqq.

²¹² SCHMIDT 1922, 258.

²¹³ MÁDL 1890, 21–27.

²¹⁴ JIŘÍK 1934b, 151sqq.

hojnosti. Takové, pro Slezsko typické poháry, vyráběla dle předpokladu huť ve Schreiberhau. Řezba byla dílem dílny Friedricha Wintera.²¹⁵

Počátkem 18. století se forma poháru prodlužuje a pro Čechy typický balustrový pohár kónický se ve Slezsku měnil tak, že se spodní část kupy vtáhla dovnitř. Vykrojení spodní části kupy je patrné už na poháru z bývalé Biemannovy sbírky datovanému kolem roku 1710, který je připsán Friedrichovi Winterovi.²¹⁶ V této době mohly mít poháry balustrový nebo hladký válcový dřík. V letech 1720–1730 byl kruhový půdorys pohárů již častěji utvářen do hran. Až do třicátých let 18. století se objevovalo na slezských pohárech mírné hranaté vydutí spodní části kupy, pak ho ovšem kolem roku 1740 zastoupilo skutečné vykrojení. Víko zdobila úchytko tvaru žaludu.²¹⁷ K úplné proměně v pro Slezsko typický pohár došlo až po odtržení Slezska od zemí Koruny české, o čemž bude blíže pojednáno níže.²¹⁸

Dalšími produkty jsou číše, lahve a konvice. Mezi nejčastěji užívané nádoby k řezbě patřila číše. Její tvar je velmi jednoduchý a tak se příliš neproměňuje.²¹⁹ Koncem 17. století byla ve Slezsku rozšířená kónická číše se silnými stěnami a silným dnem. Předpokládá se, že tento typ číše byl dovážen z hutí českých (patří sem např. i Koulova číše).²²⁰ Lahve nemusí být pouze kruhového půdorysu, ale mohou být i zploštělé. Jejich širší strana má pak kruhový obvod a je velmi často zdobená řezaným dekorem. Uzavřené nemusí být lahve vůbec, nebo pomocí skleněné zátky či kovového příklopu. Menší lahvičky se skleněnou zátkou, flakony, byly také opracovávány pomocí brusů. Dalšími předměty byly řezané džbány, karafy, skleněné misky, mísy, podnosy atd.²²¹ V 1. polovině 18. století se objevily první stolní nápojové soupravy, jejich součástí byly karafy, pohárky na různé druhy vína a číšky na vodu či likéry a ovocné šťávy.²²²

Když se opomine potřebné prvotní zušlechtnění, omezilo se zdobení pomocí broušení ve Slezsku na čárky, mírně klenutá kolečka či oválky, hvězdy, rozety a jejich nejrůznější kombinace. Umělecky významnější při zdobení skla byla přirozeně řezba.

---

²¹⁵ SCHMIDT 1922, 252sqq.

²¹⁶ KLESSE/SALDERN 1978, 49, obr. 106, kat. č. 108.

²¹⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

²¹⁸ JIŘÍK 1934b, 151sqq.

²¹⁹ MÁDL 1890, 21–27.

²²⁰ JIŘÍK 1934a, 72.

²²¹ CZIHAK 1891, 70–92.

²²² Olga DRAHOTOVÁ: Výzdoba českého skla ve 2. polovině 17. a v 18. století. In: DRAHOTOVÁ 2005a, 223sq.

Díky různým tvarům nádob se mohla i plně rozvinout námětová stránka ať ornamentálního, krajinného či figurálního charakteru. Zprávy cestovatelů dokonce popisují, že ve Slezsku bylo řezáno s větší chutí a dle ušlechtilějších předloh než v Čechách.²²³ Slezské sklo se odlišuje na přelomu 17. a 18. století hlavně ornamentem. Podoba ornamentu odráží dobu vzniku. Díla 17. století jsou ještě prodchnutá dozvukem renesančního humanismu v protestantském Slezsku, což je možné spatřit hlavně u mytologických námětů a alegorií.²²⁴ Řezba z této doby je ještě mělká. To bylo zapříčiněno tím, že se vyrábělo tenkostěnné sklo a hrozilo riziko prořezání. Motivy byly poskládány z jednoduchých základních řezů – linkových, šikmých, oliv a kuliček. Objevují se pro tuto dobu charakteristicky řezané figury, jejichž prsty se skládají z kuliček, vlasy z linek a oční víčka ze šikmých řezů. Pohledy na architekturu jsou z linkové řezby, jíž doplňují matné plochy. Květy tvoří ve velké většině opět složení z kuliček. Po znovuobjevení a rozšíření čirého skla v Čechách koncem 17. století dochází i k proměně charakteru řezby. Sklo je silnostěnné, čiré, bezbarvé a vyniká velkou tvrdostí. Tyto vlastnosti přímo vybízejí k hloubkové a reliéfní řezbě. Ta pak zdůraznila, i za použití proleštění, lépe plastičnost figur a jiných motivů.²²⁵

Ve Slezsku měla v devadesátých letech 17. století prvotní postavení Winterova řezácká dílna. Naprosto typickou pro práci této dílny byla reliéfní řezba. Reliéf plasticky vystupuje díky kolečkem odebranému pozadí. Dekor zhotovený tímto druhem opracování tvoří vesměs různě stočené akantové úponky, které pokrývají celou plochu kupy. Listy akantu klesají na dřík a patku, kde tvoří listový vlys (kat. č. 2). Úponky, voluty, srolované akantové listy zdobí mimo patu i víko. Takto zdobené poháry byly začátkem 18. století velmi oblíbené.²²⁶ Dílna Friedricha Wintera pracovala pro Schaffgotsche. Často je možné se mezi rostlinným ornamentem setkat s erbem tohoto rodu, vyobrazením jedle nebo jejich devízou „Aucun temps ne le change“.²²⁷ Mohutně vystupující akantové úponky jsou většinou na povrchu matovány a příležitostně na nich sedí také řezaný pták nebo mezi úponky vykukují hlavy zvířat. Friedrich Winter zavedl na slezském skle také motiv dětských scén (hry, průvody, bakchanály). Dětské scény a putti se staly velmi oblíbeným námětem, udržely se až do poloviny 18. století a byly

---

²²³ CZIHAK 1891, 140.

²²⁴ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 20.

²²⁵ HAIS/POSPÍCHAL 2005, 542.

²²⁶ CZIHAK 1891, 139sqg.

²²⁷ CHRZANOWSKA 1987, 16.

známé i v jiných centrech řezby (nejdříve v Norimberku, později v Postupimi či Kasselu).²²⁸

Objevovaly se kombinace reliéfní, hloubkové a ploché řezby. Hloubková řezba byla v prvním období oblíbenější v Čechách, protože Slezsku vévodila řezba reliéfní.²²⁹ Díla s kombinovanou reliéfní a hloubkovou řezbou jsou charakteristická pro dobu působení Friedricha Wintera a čas krátce po jeho smrti (díky jeho dílně). Je možné se s takto zdobenými předměty setkat i ve druhé čtvrtině 18. století. Díla s kombinací reliéfní a hloubkové řezby mají přirozeně odlišný charakter od těch, jež jsou zdobená pouze reliéfně. Nejen, že reliéfní řezba působí více ploše, ale také úponkový ornament takto řezaný nemá tak kompaktní a uzavřený charakter, vyznívá diferencovaně. Jako by byl poskládán z různých elementů (oblouků ve tvaru písmene C, mezi nimiž jsou drobné květinové vzory). Je zde vidět naznačení dekorativního principu, který se později plně projevil v páskovém a listovém ornamentu. Pozměněný ornament úponků poskytuje volné nedekorované plochy, které jsou dozdobeny hloubkově řezanými prvky, jako jsou emblémy, krajinky, malé scény, a alegorie (kat. č. 3). U jiných kombinací reliéfní a hloubkové řezby je kupa dělená na vertikální pole zdobená jednou reliéfní a podruhé hloubkovou řezbou. Tento dekorativní princip lze najít i u zdobení patky. Tvar poháru se začíná přizpůsobovat novému typu zdobení, jak je výše popsáno, protáhnutím své siluety. Pohár má balustrový dřík a vykrojenou spodní část kupy. Reliéfně řezané prvky se objevují na patce a dříku. Schéma výzdoby dříku se opakuje na úchytce víka. Reliéfní řezbou byly kromě pohárů zdobeny často i číše. Mezi další oblíbenou tematiku doby následující bezprostředně po Friedrichovi Winterovi patřili putti rajtující na jelenech, bakchanály, kruhové taneční reje dětí. Tyto hlavní vyobrazení rámovaly květinové ornamenty.²³⁰ Kolem roku 1710 byly naprosto typické květy s dlouhými stonky (kat. č. 4), vázy a festony složené s ovoce. Tato doba je specifická i úzkým propojením se sklem postupimským a osobou Gottfrieda Spillera, žáka Martina Wintera,²³¹ jak v tematice, tak v oblíbě střídání reliéfní a hloubkové řezby.²³²

Náměty pro hloubkovou řezbu u předmětů kombinovaných s reliéfní řezbou jsou listy, květiny, hmyz, zvířata, putti, krajinky, pastýřské náměty apod. Zpočátku hloubková řezba připomínala styl Lehmana, provedení ovšem bylo viditelně volnější,

²²⁸ ZOEDLER 1996, 58sq; KLESSE 1973, 33.

²²⁹ SCHMIDT 1922, 256sq.

²³⁰ ZOEDLER 1996, 59–61.

²³¹ KLESSE 1965, 27.

²³² ZOEDLER 1996, 59–61.

jistější a barokně rozmáchejší. Předměty s takto kombinovanou řezbou mají často věnec vybroušených perliček na horním okraji. Objevuje se přebírání motivů z jiných uměleckých druhů a řemesel, jako je textilní tvorba. Motivy odsud přebrané jsou lambrekýny, stejně tak mřížovité dekory či motivy mušlí.²³³

U výrobků zdobených pouze hloubkovou řezbou byly před rokem 1700 v oblibě květinové ornamenty s listovím, větvičkami apod. Řezané byly s podobnou intenzitou a vytvářely dojem přeplněnosti a nadbytku. Styl této řezby je jasně vidět na výše zmíněné číši s alegoriemi pěti smyslů – tzv. Koulově číši (kat. č. 1).²³⁴ Pojmenování číše získala díky svému objeviteli, pražskému architektovi Janu Koulovi.²³⁵ V silnostěnné číši jsou hloubkově řezány alegorické ženské postavy, které znázorňují pět smyslů, kterým sloužily jako předlohy mědiryty vydané v 16. století od Johanna Sadelera dle Martena de Vos (1532–1603).²³⁶ Jednotlivé postavy oddělují sloupy. Řezba číše je proleštěná a detaily jsou řezány diamatem. Koulova číše připomíná vzory z rudolfínské doby. Je to patrné nejvíce v protáhlosti ženských figur, v jejich pohybovém strnutí a u pomačkaně působících zřasení oděvů. Dílna Mistra Koulovy číše byla činná souběžně s Winterovou dílnou. Do okruhu děl kolem Koulovy číše se dají zařadit díla, která mají podobná schémata, jako jsou alegorická znázornění mezi sloupy, jež jsou obklopená květinovými ornamenty, akantovými úponky, květy a ovocem. Vše je ještě zdobené maskaróny a andělskými hlavičkami.²³⁷ Až do dvacátých let 18. století se objevuje v Krkonoších dekor podobný skupině děl Mistra Koulovy číše – jedná se o velmi drobné květinčky často doplněné o svazky ovoce. Takovým dekorem byly často zdobené malé pohárky.²³⁸

Po čistých ornamentech a rostlinném dekoru přichází na řadu znaky (kat. č. 13), erby (kat. č. 5, 6, 7, 9, 13), nápisy (kat. č. 8), žánrové a alegorické scény. Oblíbené byly dále krajiny, zahrady, zahradní architektury i veduty.²³⁹ Výjimku tvoří veduty města Vratislav z konce 17. a počátku 18. století, u kterých chybí na kupě ornamentální zdobení. Kromě chybějícího ornamentu je v této době neobvyklé, že veduty obíhají kolem dokola celý předmět. Řezané jsou hloubkově a mohou být matné i proleštěné.

---

²³³ CZIHAK 1891, 139sqq.

²³⁴ SCHMIDT 1922, 259sqq; DRAHOTOVÁ 1965, 29–32.

²³⁵ ZOEDLER 1996, 62.

²³⁶ KLESSE 1973, 25.

²³⁷ ZOEDLER 1996, 62sqq.

²³⁸ STRASSER/SPIEGL 1989, 72.

²³⁹ SCHMIDT 1922, 256sqq.

Pravděpodobně byla skla s těmito vedutami řezána přímo ve Vratislavi. Pojtkem s vlivem dílny Friedricha Wintera na slezské a severočeské řezáče by mohl být jediný ozdobný prvek mimo vedutu na výzdobě poháru, a to květinový kruh na patě.²⁴⁰ Biblické scény se na slezském skle objevují zřídka, především ve dvacátých a třicátých letech 18. století.²⁴¹

V první čtvrtině 18. století byly dále charakteristické listové a páskové ornamenty. Přišly z Francie a byly odvozené z bordur francouzských tapisérií skrze rytce Jeana Béraina. Tento ornament označovaný i jako „berainovský“ byl v řezání skla velmi oblíbený, obzvláště pak v Čechách a ve Slezsku.²⁴² Ornament je značně zvlněný a lehce zaplňuje plochu nádoby. Částečně ornament přebírá prvky z předchozí skupiny děl (květiny a úponky). Nové je zde ostré lomení střídající se kruhovým zakřivením úponků. Je tak vytvořen dojem kaligrafických vinutých linií.²⁴³ Skla, jež žádný páskový ornament nezdobí, je možné datovat těsně za rok 1720 (kat. č. 5). Pásky jsou úzké přímé nebo lámané ve spojení s vinutými liniemi (kat. č. 6). Dekor hloubkově řezaný je vyvážený a prostorově dobře rozvržený. Charakteristický je v letech 1720–1730 jak pro české, tak pro slezské sklo. Následkem zůstává, že se dají takto zdobená skla těžce rozlišit. Ke jmenovaným prvkům se později přidružují ještě květinové motivy a malé znaky. Mohou být doplněny baldachýny či mřížovím.²⁴⁴

8.2.1.1 Předlohy řezaného skla

Je příhodné připomenout, že co do originality nebyli řezáči příliš vynalézaví. Většina dekorů byla přejata z jiných uměleckých druhů. Jsou známá i tištěná literární díla obsahující předlohy vhodné pro řezbu. Takové práce se staly hlavním inspiračním zdrojem řezáčů.²⁴⁵ Mezi nejstarší díla, ze kterých řezáči mohli čerpat pro zobrazení vedut, patří *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae* z roku 1650.²⁴⁶ Pokud se jedná o mytologii, mezi oblíbené pro svá vyobrazení patřily *Proměny Ovidia* ilustrované mědirytinami od Crispyna de Passe z roku 1607, nebo jejich vydání z roku 1606 v Antverpách s mědirytinami dle Antonia Tempesta, na konci 17. století byly k *Proměnám* vydané ilustrace Johannem Ulrichem Kraussem. Rovněž mědirytiny od

²⁴⁰ ZOEDLER 1996, 77sq.

²⁴¹ ŽELASKO 2006, 22.

²⁴² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sqq.

²⁴³ SCHMIDT 1922, 256sqq.

²⁴⁴ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 266.

²⁴⁵ JIŘÍK 1934b, 139–143.

²⁴⁶ ZOEDLER 1996, 77.

Sébastien Le Clerc mohly být inspiračním zdrojem řezáčů (především ke znázornění čtyř elementů a čtyř ročních období).²⁴⁷ Předlohy přístavů řezáči získávali z „Venezianische Hafensprospekte“ od Melchiora Küsela dle Johanna Wilhelma Baura z roku 1681.²⁴⁸

Pro skupinu děl vyznačujících se zmíněným menším květinovým a ovocným ornamentem a pro reliéfně řezané poháry mohly jako předlohy sloužit díla jako „Allerhand Inventiones von Frantzösischem Werckh, wie solches anietzo auf die neueste Manier gebräuchlich ist“. Toto dílo nechal vydat roku 1696 Ägidius Bichel v Augsburgu. Odsud jsou jasně přebrané motivy akantových listů, ale i mytologické motivy. Řezáč si je musel pro svou techniku samozřejmě upravit a zjednodušit. Ovocné a květinové dekory často doplněné o malé větvičky se však zcela shodují. Také dílo Johanna Conrada Reutimanna (Augsburg 1690–1700) „Neues Buch mit französischem Laubwerck und Früchten...“ mohlo sloužit jako podobný inspirační zdroj. Postupně si jednotlivé dílny určité ornamenty osvojily a přizpůsobily tak, že se objevuje často opakování jistých schémat.²⁴⁹ Friedrich Winter používal jako vzor pro dětské scény (hry, průvody, bacchanály) sérii mědirytů s dětskými hrami Pietera von Avonta dle Václava Hollara. Motivů však z díla vybíral a nově komponoval. Dílo se stalo mistrným díky perfektnímu plastickému provedení těl, jejich harmonickému začlenění do krajiny v pozadí a vhodnému, scénu nerušivému orámování dekorem.²⁵⁰

Roku 1710 byly vydány dvě knihy, jejichž autorem byl Paul Decker. Jedná se o „Groteschgen-Werk vor Mahler, Goldschmidt Stucato...“ vor Glasschneider“ a „Neues Groteschgen-Werk vor Goldschmidt, Glasschneider und andere Künstler.“²⁵¹ Tato díla německých autorů mají však kořeny v kompozicích francouzských mědirytců, především v díle Jeana Béraina (†1711).²⁵² Další takové dílo vydal v Norimberku kolem roku 1714 Johann Conradt Reiff s názvem „Zierathen Büchel vor Glasschneider und Künstler.“ Kniha obsahuje v té době oblíbené ornamenty, jako jsou festony a košíky s ovocem, zvířátka, pásková a stuhová pletiva apod.²⁵³ Mnoho motivů puttů je přejato z díla Johann Leonharda Eyslera „Neu inventiertem mit Laub- und Bandel Werck“

---

²⁴⁷ ZOEDLER 1996, 65.

²⁴⁸ STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 126.

²⁴⁹ SCHMIDT 1922, 266sq.

²⁵⁰ KLESSE 1965, 30.

²⁵¹ Ulrich THIEME / Felix BECKER: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, Leipzig 1913, 524–525.

²⁵² SCHMIDT 1922, 269.

²⁵³ JIŘÍK 1934b, 139–143.

vydaném roku 1710 nákladem Johanna Christopha Weigela v Norimberku. Mezi další autory rytin patřili Johann Daniel Preisler nebo Johann Leonhard Seeling.²⁵⁴

Jako předlohy slezským řezáčům sloužily koncem 17. a v první polovině 18. století i mince a medaile. Tito řezáči používali přirozeně především mince a medaile slezského původu, pokud však sklo nebylo určeno pro export za hranice Rakouska-Uherska. Ve většině případů se jednalo o výrobky, jejichž řezba odrážela politické události. Z mincí a medailí pocházejí pravděpodobně symboly státu a panovníka, zvířecí i rostlinné symboly, trofeje a devisy.²⁵⁵ Mince a medaile se velmi často používaly jako vzory pro zhotovení podobizen.²⁵⁶ Rovněž medaile s alegorickými náměty se vzácněji používaly jako předlohy řezaného skla.²⁵⁷

Pokud se jedná o pohledy na Hirschberg, jako centrum Krkonoš, a další obce, tak první grafické zobrazení jsou známá až z třicátých let 18. století. S velkou pravděpodobností si někteří řezáči skicovali pohledy na Krkonoše a veduty pro svou práci sami.²⁵⁸

8.2.2 Období od druhé čtvrtiny 18. století do 60. let 18. století

Během první čtvrtiny 18. století byla hloubková řezba výhradně českou doménou a ve Slezsku měla pouze sekundární roli. Od druhé čtvrtiny 18. století je ve Slezsku v popředí.²⁵⁹ Druhá polovina dvacátých let 18. století znamená pro slezské sklo značnou proměnu v ornamentálním zdobení. Nyní je páskový a listový ornament již plně rozvinut a vládne až do doby rokoka.²⁶⁰ Ovládajícím elementem je na řezaných sklech páska. Není už úzká, nýbrž široká, často matovaná, šrafovaná, proleštěná a někdy osazená drobnými leštěnými kuličkami. Voluty a lámaná páska tvoří jakousi konstrukci k upevnění hojně užívaných lambrekýnů, konzol, čabrak a postamentů. Voluty samotné pak slouží nejčastěji k upevnění květinových ornamentů a svazků ovoce. Dalšími motivy, jež oživují bohatý ornamentální základ, jsou malé medailony, mušle, ptáci a andělci. Vše působí bohatě a až dojmem nadbytku.²⁶¹ Dekorace z let 1730–1740 může vyplňovat celou plochu díla, sotva by se dal najít centimetr bez zdobení - jedná se o tzv.

---

²⁵⁴ SCHMIDT 1922, 270sqq.

²⁵⁵ DRAHOTOVÁ 1971, 18–29.

²⁵⁶ KLESSE/SALDERN 1978, 50.

²⁵⁷ DRAHOTOVÁ 1971, 18–29.

²⁵⁸ ZOEDLER 1996, 90.

²⁵⁹ SCHMIDT 1922, 274sq.

²⁶⁰ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sqq.

²⁶¹ SCHMIDT 1922, 272sqq.

„horror vacui“ (kat. č. 14, 15, 25). Až do poloviny 18. století zůstává tento styl ornamentálního zdobení neměnný. V žádném jiném druhu uměleckého řemesla se páskový a listový ornament nerozvinul v takovém bohatství, jako na slezském skle.²⁶²

Změny prodělal tvar slezského poháru. Ve třicátých letech začíná být spodek kupy vykrojený dovnitř. Kupa je stále fasetovaná stejně jako balustrový dřík. Velmi zřídka mají tuto formu poháry, jež se nějak vztahují k českému prostředí. Kolem roku 1740 se objevila změna, jež spočívala v tom, že se vykrojení spodní části kupy, členěné broušením do jakýchsi jazýčků protáhlo a přecházelo směrem nahoru až na povrch rovné stěny kupy (kat. č. 20, 25, 26, 28, 29, 31, 35). Datování skupiny takto zdobených skel umožnily dva poháry. Jedním byl pohár z Muzea Narodowego we Wrocławiu, který byl zhotoven k třístému jubileu tisku ve Vratislavi v roce 1740.²⁶³ Druhým byl pohár z Uměleckoprůmyslového musea v Praze s bitvou u Wilsdorfu, která se odehrála 15. 12. 1745.²⁶⁴ Kolem roku 1730 se staly velmi oblíbenými tvary kup zprohýbaného (houslového nebo čtyřlaločného), půdorysu. Jejich nejčastější způsob zdobení byl listový nebo páskový ornament (kat. č. 20).²⁶⁵

Po roce 1725 se objevují dvě skupiny děl, jež se vyznačují mohutným tvarováním. Tuto skupinu děl datuje Robert Schmidt za rok 1735,²⁶⁶ novější literatura však dataci posunuje už k roku 1725.²⁶⁷ Pravděpodobně se zde jedná o návaznost na poháry z hermsdorfské dílny s reliéfní řezbou vyráběné do roku 1720. Jejich masivní silueta je nejvýraznějším znakem.²⁶⁸ Tato masivní silueta je patrná především u číší na nízké noze nebo u číší, kde dělí patku od kupy pouze nodus, vyráběných až do poloviny 18. století (kat. č. 16–19, 26).²⁶⁹ Někdy chybící balustrový dřík dojem robustnosti ještě více umocňuje. U první skupiny děl je dekorem pohárů a číší často dokola obíhající figurální zobrazení bez doplnění ornamentem.²⁷⁰ Oblíbení byli putti hrající na hudební nástroje (kat. č. 17), se kterými je možné se setkat na grafikách Václava Hollara. Motivy puttů v této době bývají někdy spojovány s hypotézou, že Gottfried Spiller byl koncem života činný ve Slezsku. Toto tvrzení se opírá o záznam „Gottfried Spiller“

---

²⁶² CHRZANOWSKA 1987, 26.

²⁶³ Pohár byl v roce 1945 zničen.

²⁶⁴ SCHMIDT 1922, 272sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 133.

²⁶⁵ JIŘÍK 1934a, 75.

²⁶⁶ SCHMIDT 1922, 182sq.

²⁶⁷ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 115–122; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 116–119.

²⁶⁸ SCHMIDT 1922, 182sq.

²⁶⁹ STRASSER/SPIEGL 1989, 74sq.

²⁷⁰ SCHMIDT 1922, 182sq.

z „Pamětní knihy Sněžky“ z roku 1735²⁷¹ (dnes je tato kniha uložena v Universitní knihovně ve Vratislavi pod inv. č. 442446).²⁷²

Druhá skupina se nese ve znamení zřetelnějšího příklonu k reliéfně řezaným pohárům. Povrch kup zdobí vertikální pruhy, jež je dělí do několika polí. Ty jsou zdobené střídavě figurální hloubkovou řezbou a ornamentální reliéfní řezbou (kat. č. 18). Tento druh zdobení se udržel v několika případech až do doby rokoka. Posledním prvkem tohoto plastického směru jsou vystouplé palmetové šlahouny z mnoha slezských rokokových skel (kat. č. 22, 36).²⁷³

Po roce 1740 se stává oblíbeným tvar tzv. loďky, jež sloužila velmi často jako nádoba na drobné cukrovinky.²⁷⁴ Nechyběla v žádném cestovním setu a byla k vidění i jako ozdoba stolu.²⁷⁵ Loďky zdobí často reliéfní mušle, ve kterých bývají řezané drobné krajinky. Jedna z užších stran loďky měla pak často tuto mušli vyčnívající (kat. č. 23).²⁷⁶ Tvary loďek ze 40. let 18. století jsou předchůdci rokokových tvarů nádob z let padesátých a šedesátých (kat. č. 32).²⁷⁷ Reliéfní mušle se staly velmi oblíbenými od konce třicátých let 18. století.²⁷⁸

Od poloviny 18. století se začínají projevovat změny ve tvaru poháru a kolem roku 1760 je typ čistě slezského poháru vykrystalizovaný. Pohár je protáhlý, odlišnost je možné nalézt i u dřívku, jež se z balustrového mění v hladce válcový. Připomíná masivní skleněný sloup. Souvisí to se začínajícím přísným klasicizmem.²⁷⁹ Kupa nemá fasety a dole je stále podtažená. Plášť pak může být pokryt zhusta reliéfními palmetami, mušlemi nebo listovými úponky, které často bývají zlaceny. Přejechod dřívku do kupy je obohacen fasetovaným nodem. Je to doba, kdy v Čechách i ve Slezsku sklo začne ovládat rokoko (kat. č. 33, 34, 35, 37).²⁸⁰

Ve skle se projevuje oblíbenost pohledů na pohoří. Dominovaly Krkonoše, které přitahovaly řezáče jako místo jejich bydliště a pro krásné výhledy do kraje. Hlavním středobodem se stal od konce 17. století nejvyšší vrchol Sněžka, jednou z příčin bylo i to, že Krkonoše netvořily hranici s jinou zemí, ale byly uvnitř zemí Koruny české.

---

²⁷¹ STRASSER/SPIEGL 1989, 80.

²⁷² BROŽOVÁ 1973, 36sq.

²⁷³ SCHMIDT 1922, 182sq.

²⁷⁴ CHRZANOWSKA 1987, 22.

²⁷⁵ CZIHAK 1891, 70–92.

²⁷⁶ SCHMIDT 1922, 274sq.

²⁷⁷ CHRZANOWSKA 1987, 22.

²⁷⁸ KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 119.

²⁷⁹ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

²⁸⁰ JIŘÍK 1934b, 151sq; ZOEDLER 1996, 120.

Nejčastější návštěvníci Krkonoš byli v první řadě z Čech a Slezska včetně Kladska, ale i z Pruska a Saska.²⁸¹ Dalšími souvisejícími místy, jež byla často řezaná, jsou Hirschberg a lázně Warmbrunn. Tento způsob zdobení byl nezvykle oblíben. Díla zmíněné tematiky se objevují jak v dobré, tak v horší kvalitě, kde je možné se setkat hlavně s nedostatkem perspektivy. Se zvláštní jemností byly řezány poháry s pohledy na Vratislav s jejími věžemi a opevněním. Vznikaly před rokem 1740. Jsou miniaturního provedení, které poukazuje na úžasnou dovednost řezáčů.²⁸² Po polovině 18. století veduty postrádají zdobící prvky, jako jsou ornamenty, a řezáči se přísněji drží předloh.²⁸³

Mimo reliéfní mušle jsou pro Slezsko naprosto typické reliéfní palmety na kupách pohárů.²⁸⁴ Reliéfní prvky jako mušle a palmety byly návazností na reliéfní řezbu dílny Friedricha Wintera.²⁸⁵ Mohly být pokryté neobvykle mistrnou řezanou dekorací krajin, architektur či lidských postav, vše pak mohlo být obklopené jemnou rokokovou dekorací. Hlavním módním prvkem je částečné zlacení, mimo palmety se jedná především o okraje nádob, časem i o úchyty vík, zlatá páska mohla obíhat i krk karaf.²⁸⁶ Zdobení zlacením se začalo objevovat po roce 1750 pod vlivem rokoka.²⁸⁷

Objevují se náměty alegorické (války a míru, čtyř ročních období, smyslů, kontinentů, elementů apod.), mytologické (kat. č. 10), lovecké (kat. č. 11), motivy vztahující se k přátelství (časté je zpodobnění Davida a Jonathana), oslavení obchodu doplněné nápisy „FLOREAT COMMERCIVM“, „VIVAT NEGOTIAE“ či „OPHET WELVAEREN VAN NEGOTIE“ (skla s tímto nápisem byla určená pro export do Holandska)²⁸⁸, pracovní náměty (často z oboru plátenictví) a veduty. Poslední dva zmíněné náměty souvisejí v mnoha případech s exportem slezského plátna a sukna. Skla zdobená pracovními náměty a slezskými i zahraničními vedutami mohla sloužit často jako dar slezských obchodníků partnerům ze zahraničí.²⁸⁹ V 18. století byly velmi oblíbené pastýřské náměty (kat. č. 22, 36). Dále je možné se setkat s portréty panovníků, kdy na portrétech lze nalézt císaře Leopolda – je nejisté zda I. či II., Karla

---

²⁸¹ BROŽOVÁ 1973, 36.

²⁸² CZIHAK 1891, 139sqq.

²⁸³ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 298.

²⁸⁴ JIŘÍK 1934b, 151sqq.

²⁸⁵ SALDERN 1994, 94.

²⁸⁶ JIŘÍK 1934b, 151sqq.

²⁸⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

²⁸⁸ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 295; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 126.

²⁸⁹ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 20.

VI. a v letech 1740–1742 pak Marii Terezii (kat. č. 24). Všechny výjevy mohou být doplněny nápisy nebo verši (kat. č. 8, 10, 12, 14, 20, 21, 22, 24–27, 31, 33, 34).²⁹⁰

Doba trvání rokoka se dá ve Slezsku poměrně jednoduše časově určit vtrhnutím Friedricha II. do země až do jeho smrti.²⁹¹ Mimo velmi oblíbených loděk se často objevují číše na patce a fasetovaném nodu, mají podtaženou kupu a na horním okraji jsou zlacené. Případně jsou na povrchu pláště reliéfní mušle či zlacené palmety (kat. č. 36).²⁹²

Až nyní do Slezska přicházejí grafické rokokové předlohy v Augsburgu žijících Joh. Rumpa či Joh. Wolffganga Baumgartnera, nebo z Vratislavi od J. G. Haidta, E. Nilsona, J. Klaubera a dalších. Typické jsou watteauovské galantní náměty.²⁹³ Objevila se záliba ve sklech zdobených čínskou tematikou. Souvislost je možné najít u míšeňské porcelánky a u práce jejích malířů. Přímou předlohu je však velmi těžké vysledovat, většinou si vzali řezáči jako předlohu motivy z různých pramenů. Pravděpodobně se jednalo i o různé titulní rytiny nebo o nejrůznější štítky, medailony apod. Prvky pak různě skládaly k sobě. U nejlepších řezáčů se předpokládá vlastní vynalézavost.²⁹⁴

Pro dobu rokoka je typický již zmíněný ornament široké pásky s lambrekýny v kombinaci s drobnými rozvilinami s drobnolistými snítkami, festony, šátky a miniaturními krajinkami. Současně vzrůstá počet námětů.²⁹⁵ O předměty zdobené zahradními prospekty s fontánami či pohledy na Krkonoše měli zájem hlavně vznešení lázeňští hosté ve Warmbrunnu (kat. č. 25, 35).²⁹⁶ Jak se postupně začaly kolem poloviny 18. století měnit politické podmínky, tak se do dekoru skla vkrádaly válečné náměty a patriotické politické obsahy. Jako příklad lze uvést zdobení portrétem pruského panovníka Friedricha II. ve spojení s pruským erbem a poté různá symbolická oslavení pruského převratu a nové vlády nad Slezskem (kat. č. 27).²⁹⁷ Objevují se symboly a monogramy. Nápisy se nejvíce vztahovaly k lásce a přátelství, či k narozeninám,

---

²⁹⁰ SCHMIDT 1922, 274.

²⁹¹ ZOEDLER 1996, 112.

²⁹² ZOEDLER 1996, 121.

²⁹³ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 20.

²⁹⁴ SCHMIDT 1922, 288sq.

²⁹⁵ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

²⁹⁶ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

²⁹⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265.

svatbám a dětským křtům, ke kterým skla často sloužila jako dárek. Existují i dosud zcela nevyjasněné významy nápisů jako je přípitek „Auf die alte Hacke“.²⁹⁸

Do Warmbrunnu se postupně během třicátých let přesouvá řezáčské umění i obchod se sklem. Je zde v roce 1743 doloženo přes 40 řezáčů skla. Polovina 18. století znamená pro slezské řezáče vrchol dosavadní tvorby. Velmi často nejsou známí autoři skel a je skutečnou raritou, když se na skle objeví signatura. V této době je známý jen jediný signovaný slezský pohár. Jedná se o pohár lipského kramářského cechu z roku 1749, který se nyní nachází v Museu für Geschichte der Stadt Leipzig.²⁹⁹ Na poháru stojí, že autorem byl Caspar Gottlieb Langer z Warmbrunnu (autor označil pohár nápisem „Caspar Gottlieb Langer in warmbrunn Glasschneider 1749“).³⁰⁰ Pohár s monogramem slezského řezáče I. W. se nacházel v bývalé sbírce Helfrieda Kruga.³⁰¹

Nejvýraznějším a nejslavnějším řezáčem té doby byl Christian Gottfried Schneider (1710–1773), jeho práce částečně dokumentují papírové otisky a kresby uložené v Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze, které jsou mu připisovány. Způsob práce warmbrunnských řezáčů byl velmi podobný, což je příčinou nesnadného rozlišení dílčích řezáčských osobností i nemožného množství děl Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi v literatuře připsaných.³⁰²

8.2.3 Období 60. a 70. let 18. století

Po roce 1760 se vkrádá zřetelná schematizace ornamentu páskového dekoru. Dekorativní bohatství ubývá a dekory se opakují. Patří mezi ně hlavně už před rokem 1760 rozšířená „netopyří křídla“ či mřížkový ornament.³⁰³ Ornament též ustupuje za vlastní téma zobrazení a není nadále středobodem řezby. Postupně se umění v rámci klasicismu ubírá ve směru jednoduchosti a přehlednosti, což je patrné i u řezby.

²⁹⁸ V knížectví Liegnitz vznikl řád „Von der alten Hacke“, který byl založen prostřednictvím hrabat Christopha Leopolda a Hanse Antona Schaffgotsche. O účelu a stanovách řádu je možné se dozvědět z rukopisu uloženého v hraběcí knihovně ve Warmbrunnu. Oba páni byli syn a vnuk častěji jmenovaného Hanse Ulricha Schaffgotsche (roku 1635 popraveného) a žili na přelomu 17. a 18. století. Řád pečoval o své členy a jeho hlavním zájmem bylo nezlomné přátelství. Jako znamení členů sloužila malá stříbrná sekyrka s heslem „Redlich seltsam“. Přípitek „Auf die alte Hacke“ by se dal dnes přirovnat k úsloví „Auf die alten Zeiten“ nebo dle Zoedlera „auf alte Freundschaft“ a měl by připomenout pravé a trvalé přátelství. Slovní spojení „nach der alten Hacke leben, von der alten Hacke reden“ se objevují se stejným smyslem též v jiných oblastech Německa; ZOEDLER 1996, 94: K malé stříbrné sekyrce se poжил i pijácký zvyk, kdy sekyrka byla zavěšená za okraj plného poháru a při jeho vyprazdňování nesměla spadnout; CZIHAK 1891, 145sqq.

²⁹⁹ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

³⁰⁰ CHRZANOWSKA 1987, 41.

³⁰¹ DRAHOTOVÁ 1973, 22.

³⁰² DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

³⁰³ SCHMIDT 1914, 42, Taf. 20.

V popředí jsou mytologické náměty.³⁰⁴ Figurální zobrazení vyznívají více jemně a uvolněně.³⁰⁵ Objevovaly se taktéž drobné květinové motivy, ozdobné iniciály a stále oblíbené byly městské veduty. Jednalo se především o Hirschberg a Warmbrunn (kat. č. 38). Veduty mohly být provedeny i skromněji – bez rozlehlého panorama Krkonoš v pozadí.³⁰⁶ Až do druhé poloviny 18. století se udržela reliéfní řezba a reliéfní broušené prvky. Jedná se konkrétně o jazýčky, mušle a rozviliny.³⁰⁷

Často broušený a řezaný dekor doplňuje zlacení, zatavené barevné nitě v noze či v úchytce víka. Občas se objevuje osazení skel pestrými kamínky a skleněnými perličkami. Také sklo s barevným přetahem bylo zdobeno řezbou, často v kombinaci s brusem a zlacením.³⁰⁸ Díla s náročnou výzdobou se zhotovovala na objednávku. Byly to dary k zasnubám, narození potomka, životnímu jubileu, dosažení církevní a úřední hodnosti, vstupu do řádu apod.³⁰⁹

Hlavní těžiště řezby do skla se navrácí po roce 1770 ze slezského prostoru do českého.³¹⁰ Ve Slezsku se v této době řezou převážně upomínková skla s monogramy a vedutami Krkonoš.³¹¹

Schopnosti řezáčů byly nestejně. Téměř vždy byly dobře provedeny ornament, písmo, listoví a znaky. U malých figur se dá mluvit rovněž o zdárném provedení, zatímco větší figury mají často špatnou modelaci ve svém nahém ztvárnění nebo jsou zkreslené. Je pouze málo umělců, kteří zvládli kvalitně ztvárnit celou škálu motivů.

---

³⁰⁴ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

³⁰⁵ KLESSE 1965, 38.

³⁰⁶ CHRZANOWSKA 1987, 32.

³⁰⁷ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 21.

³⁰⁸ CZIHAK, 147sq.

³⁰⁹ DRAHOTOVÁ 2005d, 223sq.

³¹⁰ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267; SCHMIDT 1914, 31.

³¹¹ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, 21.

9 Sklářské rody

Kořeny všech významných sklářských rodin z Čech, Slezska a Saska je možné nalézt v Krušných horách ležících mezi Saskem a Čechami. Příslušníci těchto rodin často putovali a do Slezska se dostali přes Čechy. Přinášeli své vědomosti a zkušenosti. Slezsko, jako i další území, mělo své sklářské rodiny, které ovládaly sklářské odvětví. Mezi nejvýznamnější rody patřili Friedrichové, Schürerové a Preusslerové.

Jaký význam měla pro Čechy rodina Schürerů z Waldheimu, takový měla pro Slezsko význam již jmenovaná rodina Preusslerů (nebo Preisslerů). Na počátku 17. století jsou Preusslerové mnohokrát zmíněni ve spojení se sklářským oborem v Čechách i ve Slezsku, dále pak v Sasku, Braniborsku a až v Pasově. Kde má rodina počátky není jisté, nicméně se její původ předpokládá v západních územích, konkrétně ze zmíněných Krušných hor.³¹² Dle záznamů roku 1627 narozeného malíře a rytce Daniela Preusslera, který bydlel v Norimberku, měli jeho předci vlast v Čechách. Z toho jasně vyplývá, že rodina Preusslerů se dostala do Slezska přes území české, kde rovněž měli v držení hutě. Prvním Preusslerem na území Slezska byl roku 1617 Wolfgang Preussler, který dostal povolení vybudovat huť Weissbachtal u Schreiberhau na půdě hraběte Schaffgotsche patřící k panství Kynast.³¹³ Další známou hutí jim patřící byla huť Freudenburg, založená roku 1661 na panství Fürstenstein na pozemcích dříve náležejícím vesnici Ullersdorf, jež byla za třicetileté války zničena.³¹⁴ V poslední čtvrtině 17. století měli Preusslerové v držení také slezskou huť Schwarzbach, jejíž poloha byla těsně u českých hranic v Jizerských horách.³¹⁵

Další příslušníci rodiny Preusslerů se věnovali mimo samotnou tvorbu skla hlavně jeho zdobení (malování, řezání či zlacení). I zde je potřeba při důkladném studiu místa jejich pobytu přihlídnout k časté migraci sklářských pracovníků mezi Slezskem a Čechami.³¹⁶ Jsou známé informace o jejich působišti v Orlických horách, konkrétně v Deštném. V 17. století působily i v hutích na Šumavě z obou stran hranic.³¹⁷ Tato rodina měla svůj vlastní znak – v levém poli znaku se nachází pohár a v pravém poli je

---

³¹² ŽELASKO 2005, 25.

³¹³ BROŽOVÁ 1973, 37sq.

³¹⁴ CZIHAK 1891, 18.

³¹⁵ ŽELASKO 2005, 28.

³¹⁶ CZIHAK 1891, 45–50.

³¹⁷ KLANTE 1935–1936, 122.

zpodobení horníka s motykou. Toto znamení se opakovaně objevuje i na rodinných špercích.³¹⁸

Dalšími, pro sklářství podobně významnými rodinami se stali Friedrichové, zmínění Schürerové či od 2. poloviny 18. století rodina Rohrbachů.³¹⁹ Vedle zmíněných velkých slavných sklářských rodů byly známe ještě rodiny Reichelů, Johnů, Hanischů (též Hainischů či Heinschů), Springerů, Maiwaldů, Müllerů, Liebigů, Ungerů ad. Tyto sklářské rodiny byly velmi rozvětvené a jejich členové často působili či zakládali hutě nejen na území Slezska, ale i na území českém. Vzhledem k tomu, že hutě v hustých lesích často měnily své polohy i na samých okrajích hranic obou území, je zde velmi těžké přesné místní určení. To platí i pro hledisko silného vzájemného ovlivnění, kterému byla učiněna určitá přítrž až za vlády Friedricha II.³²⁰

---

³¹⁸ ŽELASKO 2005, 26sqg.

³¹⁹ CZIHAK 1891, 50.

³²⁰ KLANTE 1935–1936, 117sqg.

10 Christian Gottfried Schneider a další řezáči

V následujících řádcích budou zmíněny osobnosti slezského řezáčského umění. Jména řezáčů jsou známá ve většině případů díky jejich zaznamenání v kronikách, matrikách či pamětních knihách (např. pamětní kniha ze Sněžky).³²¹ Většina kvalitních děl slezské řezby na sklo kolem poloviny 18. století je často připisována Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi, ten však jejich autorem být vždy nemusí. Kvalitních řezáčů v okolí Warmbrunnu působilo víc. Stefania Želasko dokonce některým z níže jmenovaných řezáčů připisuje konkrétní díla z Muzea Karkonoskiego w Jeleniej Górze.³²²

Christoph Scholtz z Warmbrunnu je známý pouze z malého množství archivních dokumentů (jedná se o matriky města Warmbrunn v letech 1708 a 1726 a pamětní knihu ze Sněžky). Nejzajímavějším dokladem činnosti tohoto řezáče byla kniha rytin a předloh z 16. a 17. století. V této knize se nacházely přidané listy s kresbami znaků a s poznámkami Christopa Scholtze poukazující na to, pro koho a kdy je na poháry a číše řezal. V letech 1713 a 1714 se psal jako „Crystal- und Glasschneyder in Warmbrunn“. Zmíněná kniha se naposledy nacházela u řezáče kamenů Hermanna Pausera z Warmbrunnu a po jeho úmrtí roku 1899 se ztratila.³²³ Christoph Scholtz z Warmbrunnu platil za specialistu na řezbu rodových znaků.³²⁴ Opat kláštera v Grüssau (Krzeszow, Křesobor) Innocenz Fritsch (opatem byl v letech 1727–1734) si od tohoto řezáče nechal objednat soubor lahví a číší s řezanými znaky kláštera Leubus (Lubiąż) a Heinrichau (Henryków).³²⁵ Christoph Scholtz mohl být příbuzným Martina Scholtze, který založil huť Schwarzbach v Jizerských horách. Christoph měl syna „Scholtze jun.“, který byl řezáčem ve Warmbrunnu a žil v 2. polovině 18. století. „Scholtz jun.“ se objevuje rovněž v knize W. L. Schmidta „Warmbrunn und seine Heilquellen“ vydané roku 1821.³²⁶

Za nejvýznamnějšího a nejlepšího slezského řezáče skla a kamenů 18. století je mimo Friedricha Wintera považován Christian Gottfried Schneider (1710–1773). Jeho rodištěm a pracovním místem se stal Warmbrunn. Ze zápisů pamětní knihy ze Sněžky z roku 1714 je patrné, že žil jistý Gottfried Schneider z Hirschbergu, jež působil ve

---

³²¹ BROŽOVÁ 1973, 36sq.

³²² ŽELASKO 2006, 18sqq.

³²³ BROŽOVÁ 1973, 38–39.

³²⁴ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 275.

³²⁵ KLESSE 1965, 32.

³²⁶ BROŽOVÁ 1973, 38–39.

službách pana Buchse. Předpokládá se, že Gottfried Schneider z Hirschbergu byl Christianovým otcem a živil se jako obchodník. Argumentem druhého předpokladu je, že Daniel von Buchs byl jedním z nejvýznamnějších obchodníků. Počínaje rokem 1717 se stal zástupcem měšťanů i obchodníků a dále se podílel na rozkvětu města.³²⁷ Kde přesně se Christian naučil řezání, není známé. Zápis v pamětní knize ze Sněžky vypovídá, že ve svých 21 letech se sám označil za řezáče skla a kamenů.³²⁸ Christian měl bratra Samuela, který byl také výborným řezáčem. Oba bratři pracovali v jedné dílně.³²⁹

Schneiderova řezba vyniká precizností. V jeho díle se objevují především veduty, figurální výjevy, složitý ornament a vše doplňují jemné ornamenty a malinké nápisy. Obzvláště oblíbené byly alegorické figury. Nejčastěji jsou alegorická vyobrazení vložena do malých scén.³³⁰ Pro figury ze Schneiderových řezb je typické výrazné řasení oděvů, jež připomíná až mokrou draperii,³³¹ a naznačení nohou pod oděvy.³³² Obličejové části jsou u většiny řezáčů typizované. Tváře pocházející z dílny Schneidera jsou však rozpoznatelné – působí poněkud hrubě, buclatě, mají lehce vyčnívající oči, zdůrazněný nos a masité rty.³³³ Naprosto typické je také tónování očí skrze leštění.³³⁴

Veduty se vyznačují při porovnání s díly současníků skvělým prostorovým zvládnutím, což je patrné především v hloubce krajiny. Zmíněné prozrazuje soubor 64 otisků řezb otačených do navlhčeného papíru a šesti kreseb, které jsou mu připsány. Soubor otisků a kreseb (dnes v Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze) se zachoval v pozůstalosti dalšího známého řezáče skla a kamenů Friedricha Siebenhaara z Warmbrunnu (1814–1895) a umožnil připsání několika zachovaných děl Christianovi Gottfriedovi Schneiderovi. Bohužel se nezachovalo žádné dílo, kde by byla umělcova signatura³³⁵ a právě díky otiskům jsou Schneiderovi skla připsána. Soubor otisků je převzat z pozdní práce, kdy si řezáč plně osvojil rokoko, a ukazuje velké množství

---

³²⁷ ZOEDLER 1996, 85sqq.

³²⁸ BROŽOVÁ 1973, 36.

³²⁹ ŽELASKO 2006, 22.

³³⁰ ZOEDLER 1996, 85sqq.

³³¹ KLESSE 1965, 35.

³³² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 288, 295.

³³³ KLESSE 1965, 35.

³³⁴ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 288, 295.

³³⁵ ZOEDLER 1996, 85sqq; DREIER 1965, 66–78.

figurálních i ornamentálních motivů. Tematika otisků řezeb se vyznačuje různorodostí.³³⁶

Umělecká kvalita děl Christiana Gottfrieda Schneidera je nekonstantní, velká většina je ale řazena mezi hodnotné. Badatelé Anna Chrzanowska a Franz Adrian Dreier konstatovali ve Schneiderově díle kolísání řezbářské kvality, ale možnost podílu více řezáčů zavrhlí.³³⁷ Franz Adrian Dreier se zabýval otázkou, jak dalece se Schneider inspiroval pro svou práci z ryteckých předloh a co pocházelo z jeho vlastní fantazie. Pro alegorie chuti a podoby našel předlohy od Johanna Adama Stockmanna, z řady „Sinn und lehrreiche Emblemata“ od Johanna Wilhelma Baura vydané roku 1703 v Augsburgu byla Schneiderem převzatá alegorie bohatství.³³⁸ Čerpal rovněž z mědirytiny z „Historischen Bilder Bibel, Erster Theil“ od Johanna Ulricha Krausse, vydané roku 1700 v Augsburgu³³⁹ a pravděpodobně i z titulní rytiny z „Der wolerfahrne Kauffmann“ (1. část) od Gottfrieda Christiana Bohna vydané roku 1719.³⁴⁰

Dle Dreiera se Schneider držel více předloh u figurálních zobrazení, u orámování výjevů a doplňků se umělcova fantazie plně rozvinula. U řezeb Krkonoš se připouští možnost, že Schneider zhotovil kresebné skici přímo dle přírody a podle skic pak vytvářel ve skle řezby.³⁴¹ Objednávky na jeho díla přicházely z celé Evropy.³⁴²

K Schneiderovým nejtalentovanějším žákům patřil Benjamin Gottlieb Maywald.³⁴³ Další velmi schopný řezáč Caspar Gottlieb Langer byl již uveden v souvislosti s pohárem pro kramářský cech v Lipsku s ojedinelou signaturou autora. Připsané mu jsou rovněž tři tzv. „hudebnické poháry“ z let 1730–1745.³⁴⁴

Samuel Mattern z Hermsdorfu pod Kynastem se živil jako řezáč kamenů i skla. V roce 1732 byl ještě tovaryšem. Jeho syn nebo blízký příbuzný Mattern ze Schreiberhau pracoval jako obchodník se sklem a s Prellerem ml. přispěli na výstavbu sklářské huti Hoffnungsthal stojící v hrabství Schaffgotschů, stali se pak jejími spolujednateli. Samuel Mattern se pokládá za poměrně zámožného, jak poukazují zápisy

---

³³⁶ ZOEDLER 1996, 85sqq; CHRZANOWSKA 1963, 128-132, Tab. LIII–LXIV.

³³⁷ BROŽOVÁ 1973, 39.

³³⁸ ZOEDLER 1996, 86; DREIER 1965, 66–78.

³³⁹ KLESSE 1965, 35.

³⁴⁰ KLESSE 1973, 36.

³⁴¹ ZOEDLER 1996, 85–89.

³⁴² ŽELASKO 2005, 24.

³⁴³ ŽELASKO 2006, 25.

³⁴⁴ ZOEDLER 1996, 89.

v pamětní knize. Snad zbohatl díky svým výborným řezáčským schopnostem.³⁴⁵ V roce 1736 se sám označil v pamětní knize Sněžky jako „Stein- und Glasschneider in ihrer Excellenz Graf Schaffgotsche Schleifmühle in Hermsdorf“.³⁴⁶

Elias Schmidt se zapsal do pamětní knihy Sněžky roku 1732, není zde však uvedeno, odkud řezáč pochází. Jeho jméno figuruje v knize mistrů řemeslníků města Norimberk z 5. 8. 1727. Tvorba Eliase Schmidta zůstává neznámá. Patřil pravděpodobně k norimberským řezáčům, ti nebyli pevně svázaní ve společenství cechovními stanovami. Schmidt mohl pracovat na různých místech a sem by bylo možné zahrnout i lázně Warmbrunn. Poukazují na to verše, které připsal ke svému jménu do pamětní knihy. Verše prozrazují Schmidtův úzký vztah ke Krkonošům.

Které pohledy na Krkonoše, jsou z dílny Schmidtovy, a které zhotovil Christian Gottfried Schneider, není dosud zcela objasněno. Některá díla ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze však umožňují přesnější určení. Už Dreier svou studií předpokládá ráz řezby Schneiderovy. Schneider ve svém díle vytváří náladou prodchnutý pohled na Krkonoše, ten je ovšem vedutisticky věrný. Hory jsou ve svých částech měkce modelované. Jako příklad je možné uvést pohár s pohledem na Vratislav a Krkonoše (inv. č. UPM 8311) a pohár se znakem rodu Reibnitzů (inv. č. UPM 5370). Dále se objevuje ještě jedna skupina děl. Ta je charakteristická méně kvalitním zpracováním. Chybí zde plasticita Krkonoš skupiny předchozí, objevuje se jistá plochost a opakující se způsob modelace. Schematičnost a monotónnost je patrná hlavně u ztvárnění kopců a známých míst. Do této skupiny, v jejímž centru je Elias Schmidt díky záznamu v pamětní knize, patří jistě řezáčů více.

Rok 1735 je rokem výstupu na Sněžku Gottfrieda Spillera. Gottfried Spiller byl královským pruským řezáčem skla a synovcem dalšího známého královského pruského řezáče skla Martina Wintera. U Martina Wintera se i vyučil a pracoval za jeho vedení od roku 1683 v Berlíně ve službách braniborského kurfiřta. Po smrti Martina Wintera dosáhl na jeho titul. Jeho strýcové, Martin a Friedrich Winterové, pocházeli pravděpodobně z Rabishau náležejícímu k panství Greiffenstein hrabat Schaffgotschů. Své dílo dovedli k velké umělecké kvalitě. Gottfried Spiller navázal na dílo Martina Wintera hlavně hloubkovou řezbou plnou hybnosti. Tu dovedl k dokonalosti nejvíce v postavách puttů a dětí. V roce 1730 už není ve službách braniborského kurfiřta a další

---

³⁴⁵ BROŽOVÁ 1973, 37.

³⁴⁶ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 286.

pobyt v Berlíně či okolí není znám. O jeho další činnosti dává představu pouze zápis z pamětní knihy Sněžky. Možná pracoval nějakou dobu v Hirschbergu či Warmbrunnu. Zdejší řezba byla typická svou minuciózností, braniborské dílny pak vynikaly monumentalitou. O Spillerově vlivu monumentálního charakteru by se pak dalo uvažovat u části řezeb, nejvíce figurálních, pozdějšího slezského typu.³⁴⁷

Mezi další pro své schopnosti chválené řezáče patřili Gottfried Kahl³⁴⁸ či Leonard Streitthof.³⁴⁹

---

³⁴⁷ BROŽOVÁ 1973, 40sq.

³⁴⁸ SCHMIDT 1922, 275.

³⁴⁹ ŽELASKO 2006, 19sqq.

Závěr

Slezské řezané barokní sklo vyniklo mezi poslední čtvrtinou 17. století a třetí čtvrtinou 18. století neobyčejně kvalitním zpracováním a nápaditostí. Na území Slezska byly vyráběny jedny z nejkvalitnějších řezaných výrobků doby. Materiál i technika řezby byly dovedeny k dokonalosti.

Centrem řezby na sklo se stalo Hirschberger Tal. Jednalo se o místo, kde se nacházela naleziště drahých kamenů. Na podobných místech řezáči kamenů začali pracovat se sklem. To platilo i pro toto údolí. Přilehlé Krkonoše a Jizerské hory byly zase vhodným místem pro vznik skláren. Malá vzdálenost mezi řezáči sídlícími v Hirschberger Talu a sklárnami v horách jistě k rozvoji zdejší řezby přispěla nemalou měrou.

Slezské sklo bylo díky úzkému kontaktu se sklářskými oblastmi na území Čech v mnohém ovlivněno sklem českým. Často zůstává díky vzájemnému ovlivňování, častým exportům suroviny z Čech do Slezska a podobnému charakteru řezby především v období 20. let 18. století otevřená otázka původnosti. S řezaným sklem bylo možné se setkat nejen v zemích Koruny české, ale v 17. století i v Norimberku, Drážďanech, Durynsku, později na přelomu 17. a 18. století i v Braniborech, Hessensku a Lauensteinu. K výraznějšímu ovlivnění slezského skla docházelo především z Branibor, kde pracoval Martin Winter, bratr známého slezského řezáče Friedricha Wintera. V Berlíně byla na přání Martina Wintera postavená roku 1687 dílna hnaná vodní silou. Tato dílna sloužila k náročné výrobě reliéfně řezaných předmětů. Podobná dílna byla později v letech 1690–1691 postavena v Hermsdorfu a pracoval v ní Friedrich Winter, který byl ve svém díle podporován šlechtickou rodinou Schaffgotschů. V této dílně vznikaly rovněž reliéfně řezané předměty, kterými se Friedrich Winter proslavil a které měly velký vliv na slezskou řezbu v následujících desetiletích.

Hlavní rozvoj řezby je v poslední čtvrtině 17. století spjat ve Slezsku s osobami jmenovaného Friedricha Wintera a Mistra Koulovy číše, kteří měli společně se svými dílnami vliv na další řezáče. Pro následný rozvoj řezby se stalo zlomovým až odtržení Slezska od zemí Koruny české a následné převzetí moci ve Slezsku Fridrichem II. Velikým. Slezské sklo ovládlo rokoko, které se projevuje ve tvarech, ornamentu a v oblíbeném zlacení. Mezi řezáči skla vynikne nejlepší řezáč té doby Christian Gottfried Schneider. Problém pro řezáče nastal díky celním opatřením Fridricha II. Velikého, kde

mezi četnými opatřeními byl zakázán dovoz suroviny z Čech, a sklárny na území Slezska nebyly schopny uspokojit poptávku po kvalitní surovině. Dalším omezujícím opatřením byl zákaz v oboru sklářství obchodovat se zbylými pruskými provinciemi. Pro Slezsko to znamenalo určitou izolaci.

Do odtržení Slezska od zemí Koruny české slezské sklo kupovala především česká a slezská šlechta, o čemž zpravují četné erby šlechtických rodin na slezských sklech. Po odtržení se řezané sklo prodávalo především návštěvníkům lázní Warmbrunn, kteří si sklo nechávali dekorovat svými erby či monogramy. Pod vlivem celních opatření Fridricha II. Velikého a měnicího se dobového vkusu dochází v poslední čtvrtině 18. století k postupnému úpadku. Hlavní těžiště řezby do skla se přesouvá do Čech a ve Slezsku se řezou nejvíce skla upomínková.

V práci jsem se pokusila shrnout to nejdůležitější, co utvářelo a ovlivňovalo v době barokní slezské řezané sklo. Katalog v závěru práce je průřezem vyráběných typů skel a různých způsobů řezby a zdobení v rozmezí poslední čtvrtiny 17. století a třetí čtvrtiny 18. století. Vybraná skla z katalogu pocházející ze sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze doplňují první textovou část práce a měla by sloužit k většímu přiblížení dané problematiky. Úkolem této práce bylo poukázání na jedinečnost slezského řezaného barokního skla a na jeho význam ve vývoji světového umění pomocí zpracování části obsáhlé sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze v rozsahu, který diplomová práce umožňuje.

Katalog

Předměty v katalogu jsou ze sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze, je u nich uvedena vždy příslušná muzejní signatura (inventární číslo). Fotografie jsou poskytnuté Uměleckoprůmyslovým museem v Praze. Katalog užívá obvykle používané terminologie. Pod fotografiemi výrobků se nachází katalogové číslo, název, provenience, období předpokládaného vzniku, odkud je Uměleckoprůmyslové museum v Praze získalo, popis tvaru i výzdoby a komentář, kde jsou uvedena různá fakta a zajímavosti o výrobku.

1

Koulova číše (Číše s alegoriemi pěti smyslů dle Martena de Vos)

Krkonoše, kolem 1680

Čiré silnostěnné sklo, broušené, řezané; výška 13,2 cm

Inv. č. UPM 30720

1849 zakoupena v Praze od prof. Ing. arch. J. E. Kouly

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše kónická; na plášti řezané alegorické ženské figury znázorňující pět smyslů, figury od sebe odděleny sloupy, zbytek plochy vyplňuje hustý vegetabilní dekor, detaily jsou proleštěné.

Koulova číše je jedním z mistrovských děl slezské řezby. Koncem 17. století byla ve Slezsku rozšířená kónická číše se silnými stěnami a silným dnem. Předpokládá se, že tento typ číše byl dovážen z českých hutí.³⁵⁰ Číše získala pojmenování díky pražskému architektovi Janu Koulovi, který ji ze své soukromé sbírky zapůjčil na výstavu v Praze.³⁵¹ Silnostěnnou číši zdobí hloubkově řezané alegorické ženské postavy znázorněné mezi sloupy. Předlohou byly mědirytiny vydané v 16. století od Johanna Sadelera dle Martena de Vos (1532–1603).³⁵² Protáhlost ženských figur připomíná vzory z rudolfínské doby. Skupinu děl kolem Koulovy číše charakterizují podobná schémata, jako jsou alegorická znázornění mezi sloupy, jež jsou hustě obklopená vegetabilním ornamentem s pěťovitým akantem,³⁵³ vše může být dále zdobené maskaróny a andělskými hlavičkami.³⁵⁴ Podobný dekor jako na Koulově číši se v Krkonoších objevuje až do 20. let 18. století.³⁵⁵ Předpokládá se, že dílna byla činná současně s Winterovou dílnou a sídlila někde v Hirschberger Talu. Dílna Mistra Koulovy číše měla nepochybný vliv na dílnu Friedricha Wintera. To se u druhé jmenované dílny projevuje především v používání nejen reliéfní, ale i hloubkové řezby.³⁵⁶ V muzejních a soukromých sbírkách se nachází mnoho předmětů příbuzných stylu Koulovy číše. Jako příklad lze uvést číši pocházející pro svůj charakter zdobení nepochybně ze stejné řezáčské dílny jako Koulova číše. Tato číše se nachází v Severočeském muzeu v Liberci (Číše s alegoriemi Sedmi ctností, inv. č. S 133),³⁵⁷ podobná číše s výjevem Orfea v krajině je rovněž v Uměleckoprůmyslovém muzeu.³⁵⁸ Číše byla vystavená na výstavách České sklo 17. a 18. století v Královském letohrádku na Pražském hradě roku 1970, České sklo 1300–1900 v Belvederu (Královském

---

³⁵⁰ JIŘÍK 1934a, 72.

³⁵¹ ZOEDLER 1996, 62.

³⁵² KLESSE 1973, 25.

³⁵³ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989, 19.

³⁵⁴ ZOEDLER 1996, 62sqq.

³⁵⁵ STRASSER/SPIEGL 1989, 72.

³⁵⁶ ZOEDLER 1996, 62sqq; DRAHOTOVÁ 1965, 29–32.

³⁵⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, kat. č. 154, 155.

³⁵⁸ SCHMIDT 1922, 259sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 101.

letohrádku na Pražském hradě) roku 1984 a na výstavě Barokní řezané sklo 1600–1760 roku 1989 v Praze v zámku Troja.³⁵⁹

Literatura: BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989, 19, kat. č. 222; BROŽKOVÁ 1995, 84; BROŽKOVÁ. In: NIEDZIELENKO/VLNAS 2006, 402, kat. č. III.4.2; DRAHOTOVÁ 1965, 29–32; DRAHOTOVÁ 1970, 42–43, obr. 8; DRAHOTOVÁ 1971, 21, 25; DRAHOTOVÁ 1985, obr. 73; DRAHOTOVÁ 1989, 43, obr. 19; HETTEŠ 1962, obr. 35, 37; HETTEŠ 1963, 248sq; JIŘÍK 1934b, 144; JIŘÍK 1934a, 72sq; KLESSE 1965, 22, kat. č. 176; KLESSE 1973, 25–29; KLESSE 1972, 117sq, obr. 5; KLESSE/MAYR 1987, 66–72, Fig. 111; KLESSE/SALDERN 1978, 47–48, obr. 103; MÁDL 1890, 14; PEŠATOVÁ 1968, 16; POCHE 1970, kat. č. 308; SCHMIDT 1922, 259sq; STRASSER/SPIEGL 1989, 70–72, obr. 80a, b; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002; 268; ZOEDLER 1966, 62–68.

---

³⁵⁹ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a, b, kat. č. 222; DRAHOTOVÁ 1989, obr. 19.

2

Pohár

Slezsko, řezané Friedrichem Winterem v Hermsdorfu, po roce 1695

Čiré silnostěnné lehce nažloutlé sklo, reliéfně řezané, částečně leštěné; výška 18,7 cm

Inv. č. UPM 79589

1950 získáno Uměleckoprůmyslovým museem v Praze do sbírky

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce s šesti reliéfními listy a hloubkově řezanými větévkami, válcový dřík, na zadní straně s plastickou akantovou volutou, kupa zvonovitá, naspodu zadní strany s plastickou akantovou volutou; na přední straně pláště erb hrabat Proskowských von Proskau,³⁶⁰ držení dvěma lvy, na zadní straně velkolistá akantová větévka s konvalinkami uprostřed a sedícími ptáky po stranách, nad plastickou volutou mušle se stuhami. Poškozen, kupa a pata lepeny.

Pohár patří mezi díla, u kterých se předpokládá, že je zhotovil sám Friedrich Winter.³⁶¹ Je možné se zde setkat s tvarovými znaky typickými pro přelom 17. a 18. století. Jedná se o širokou kruhovou patku, nízký dřík, srolovaný akantový list na přechodu do kupy a zvonovitou kupu. Podobné poháry měla dle předpokladu vyrábět huť Schaffgotschů ve Schreiberhau.³⁶² Pohár je zdoben pro Slezsko v devadesátých letech 17. století naprosto typickou reliéfní řezbou. Takto zdobené předměty byly pro svou technickou náročnost řezány v hermsdorfské dílně s vodním pohonem.³⁶³ Na plášti se nachází znak hrabat Proskowských von Proskau. Po roce 1695 se podruhé provdala Elizabeth Friderika, dcera Christopha Leopolda Schaffgotsche, za Antona Christopha hraběte Proskowského von Proskau. Pohár mohl být zhotoven jako zasnubní nebo svatební dar. V Österreichisches Museu für angewandte Kunst / Gegenwartskunst ve Vídni se nachází číše s althanským znakem, která mohla být darem pro druhého zetě Christopha Johanna hraběte Althana, kterého si Agnes Charlotte vzala v roce 1692. Barvou skla a technikou řezby se podobá pohár se znakem hrabat Proskowských von Proskau dalšímu poháru v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze. Jedná se o pohár s volutou a znakem Schaffgotschů (inv. č. UPM 10 178).³⁶⁴ Pohár byl vystaven na výstavě na výstavě Barokní řezané sklo 1600–1760 roku 1989 v Praze v zámku Troja.³⁶⁵

Literatura: DRAHOTOVÁ Olga: Barokní řezané sklo 1600–1760, Praha 1989, kat. č. 93; SALDERN 1994, kat. č. 2, obr. 2.

---

³⁶⁰ Konrad BLAŽEK: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Vierten Bandes elfte Abtheilung. Der Adel von Oesterr. Schlesien, Nürnberg 1885, 61, Taf. 33; MERAVIGLIA Rudolf Johann: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Vierten Bandes neunte Abtheilung. Der Böhmisches Adel, Nürnberg 1886, 157, Taf. 71.

³⁶¹ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 93.

³⁶² SCHMIDT 1922, 252sq.

³⁶³ Více na s. 41, 27sq.

³⁶⁴ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 93, obr. 21.

³⁶⁵ DRAHOTOVÁ 1989, obr. 93.

3

Pohár

Slezsko, řezané dílnou Friedricha Wintera v Hermsdorfu, počátek 18. století

Čiré silnostěnné lehce nažloutlé sklo, broušené, reliéfně a hloubkově řezané, částečně leštěné; výška 18,5 cm

Inv. č. UPM 7291

1897 zakoupeno ve Vídni, aukce umělecké sbírky Rudolfa hraběte Hoyose

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce s reliéfními listy, po okraji řezané trojúhelníkové listy, dřík nízký s fasetovaným nodem a broušeným ornamentem, kupa trychtýřovitá, na plášti reliéfní rostlinné a ornamentální zdobení rámuující dvě hloubkově řezaná pole, v polích drobné krajinky s pasteveckými náměty, horní okraj s pásem broušených a leštěných perliček.

Tvar poháru nese znaky charakteristické pro přelom 17. a 18. století. Je to především široká kruhová patka a nízký dřík. Pohár působí dojmem podsaditosti. I tento pohár, stejně jako předchozí, mohla zhotovit huť Schaffgotschů ve Schreiberhau. Řezán byl v hermsdorfské dílně hnané vodním pohonem stejně jako další reliéfně zdobené předměty. V dílně byli zaměstnáni pomocníci a tak na této práci nelze vyloučit jejich podíl.³⁶⁶ Na poháru je užita kombinace reliéfní i hloubkové řezby. Hloubkovou řezbou jsou provedeny v té době oblíbené krajinky s pastýřskými náměty. U předmětů s takto kombinovanou řezbou je častý pás broušených perliček na horním okraji.³⁶⁷ Pohár byl vystaven na výstavách *L'Arte del Barocco in Boemia* v Palazzo Reale v Miláně roku 1966³⁶⁸ a *Barokní řezané sklo 1600–1760* roku 1989 v Praze v zámku Troja.³⁶⁹

Literatura: DRAHOTOVÁ 1989, obr. 23; POLIŠENSKÝ/BLAŽÍČEK/PREISS/HEJDOVÁ 1966, kat. č. 135; SALDERN 1994, kat. č. 58, obr. 19.

---

³⁶⁶ SCHMIDT 1922, 252sq; DRAHOTOVÁ 1989, 43; ZOEDLER 1996, 54.

³⁶⁷ CZIHAK 1891, 139sq.

³⁶⁸ Josef POLIŠENSKÝ / Oldřich J[akub] BLAŽÍČEK / Pavel PREISS / Dagmar HEJDOVÁ: *L'Arte del Barocco in Boemia*, Milano 1966, kat. č. 135.

³⁶⁹ DRAHOTOVÁ 1989, obr. 23.

4

Pohár

Slezsko, řezané dílnou Friedricha Wintera v Hermsdorfu, kolem roku 1710

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 16 cm

Inv. č. UPM 10263

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, balustrovém dřívku s vybroušenými reliéfními listy; kupa kónická, naspodu s vybroušenými hladkými jazýčky; na plášti kupy řezané květiny, horní okraj kupy zdoben menšími broušenými jazýčky.

Pohár svým tvarem odpovídá pohárům vyráběným ve Slezsku na počátku 18. století – je to jednoduchý kónický pohár s širokou kruhovou patkou, dřívk působí poněkud masivně. Poháry tohoto typu dle předpokladu měla vyrábět huť ve Schreiberhau.³⁷⁰ Pohár nese v řezbě zřetelný rukopis dílny Friedricha Wintera, naznačuje to kombinace reliéfní a hloubkové řezby a kolem roku 1710 velmi častý motiv květů s dlouhými stonky.³⁷¹ S dalšími podobnými poháry s motivem květů s dlouhými stonky je možné se setkat ve sbírce Uměleckoprůmyslového musea v Praze a v Museu für Kunsthandwerk Hamburg (inv. č. 5553). V bývalých sbírkách Helfrieda Kruga a Fritze Biemanna se nacházely rovněž podobné poháry.³⁷² Hloubková řezba květin vyniká elegantností.

---

³⁷⁰ SCHMIDT 1922, 252sqq.

³⁷¹ ZOEDLER 1996, 59–61; KLESSE 1973, 30.

³⁷² DRAHOTOVÁ 1989, obr. 24, kat. č. 100; ZOEDLER 1996, obr. 18; KLESSE 1973, kat. č. 563; KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 108.

5

Číše

Krkonoše, řezané pravděpodobně ve Slezsku, kolem 1720

Číré sklo, broušené, řezané; výška 9 cm

Inv. č. UPM 5988

1895 zakoupeno v Praze, Steuer

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše kónická fasetovaná, naspodu miskovaná; na plášti rostlinným ornamentem rámovaný erb šlechtického rodu Astfeldů, nad erbem šlechtická koruna.³⁷³ Vrchní okraj číše zdoben matně řezanými trojúhelníkovými listy.

Vzhledem k tomu, že číše postrádá vydutí spodní části kupy, které je charakteristické pro skla vyrobená na slezské straně Krkonoš, mohlo by se jednat o české sklo řezané na straně slezské.³⁷⁴ Plášť je zdoben fasetami. Toto zdobení se nejčastěji objevovalo ve dvacátých letech 18. století (je však možné se s fasetovaným pláštěm setkat i dříve).³⁷⁵ Motiv matně řezaných trojúhelníkových listů lemujících horní okraj kupy se nezdá objevuje u slezských skel (dále se vyskytují i listy tvaru obloučků, či kombinace obou jmenovaných tvarů). S matně řezanými listy je možné se setkat i u dalších předmětů níže v katalogu.³⁷⁶ Pro dekorování ve Slezsku též napovídá drobný charakter řezby, i když s určitostí to nelze tvrdit.³⁷⁷ Absence široké pásky číši řadí datací těsně za rok 1720.³⁷⁸ Erb náleží české šlechtické rodině Astfeldů.³⁷⁹

---

³⁷³ MERA VIGLIA 1886, 14, Taf. 38; Jan ŽUPANIČ: Astfeld. In: Novanobilitas, <http://novanobilitas.eu/rod/astfeld>, vyhledáno 13. 12. 2011.

³⁷⁴ JIŘÍK 1934a, 72.

³⁷⁵ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 101; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

³⁷⁶ Motiv matně řezaných trojúhelníkových listů při horním okraji kupy se vyskytuje velmi často na slezském skle, je možné porovnat s dalšími předměty níže v katalogu (kat. č. 7–9, 1–14, 16, 18, 21, 23, 25, 26, 29, 31).

³⁷⁷ Níže uvedené předměty katalogu se vyznačují podobným charakterem řezby (kat. č. 6, 9, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 29), dále možné srovnat s DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 106, 110, 112.

³⁷⁸ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sq; SCHMIDT 1922, 272sq.

³⁷⁹ MERA VIGLIA 1889, 14, Taf. 38.

6

Pohár

Slezsko, 20. léta 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 18 cm

Inv. č. UPM 4460

1892 zakoupeno v Berlíně, aukce Lepke

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na ploché kruhové patce, naspodu miskované, vrchní strana s věncem rozvilin, balustrový fasetovaný dřík; kupa kónická s dvojkónickou výdutí ve spodní části, na přední části pláště pod baldachýnem znak šlechtické rodiny Stoschů³⁸⁰ a písmena G. O. V. St., zbytek pláště vyplněn páskovým a rostlinným ornamentem, na zadní straně váza s květy mezi dvěma jeleny.

Poháry podobného typu se specifickým dvojkónickým vydutím spodní části kupy bývají datovány do 20. let 18. století. Takové poháry se vyznačují i podobným dekorem patky, kterým je většinou věnec rostlinného ornamentu řezaného na její vrchní straně.³⁸¹ Na podobnou dataci poukazuje i dekor poháru s užitím ještě poměrně úzké pásky.³⁸² Erb na poháru patří pravděpodobně rozvětvenému polsko–slezskému rodu Stoschů.³⁸³ Dle Františka Palackého má tento rod stejný původ s Martinici, Kounici, Talmberky, Rychnovskými a dalšími. Toto tvrzení nebylo potvrzeno ani vyvráceno.³⁸⁴ S tvarově podobným pohárem je možné se setkat ve sbírce Jacquese Mühsama.³⁸⁵ Tvarově podobné poháry se rovněž nachází v Muzeu Narodowem we Wrocławiu³⁸⁶ a v Severočeském muzeu v Liberci (inv. č. S 149, S 1422, S 0625). Pohár byl vystaven na výstavě České sklo 17. a 18. století v Královském letohrádku na Pražském hradě roku 1970. Ve výstavním katalogu je pohár datován kolem roku 1735, já se však vzhledem k výše uvedenému domnívám, že byl zhotoven už ve 20. letech 18. století.

Literatura: Aukční katalog Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus v Berlíně, ze dne 22. 2. 1892, č. 366; POCHE 1970, kat. č. 473.

---

³⁸⁰ George Adalbert von MÜLVERSTEDT: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch Edelleute M-T. Zweite Abtheilung, [Der Preussische Adel]. Der blühende Adel des Königreichs Preussen, Nürnberg 1878, 101, Taf. 443; Otto Titan von HEFNER: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Dritten Bandes erste Abtheilung. Der Adel des Königreichs Preussen, Nürnberg 1857, 29, Taf. 33.

³⁸¹ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 112, 113; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 125.

³⁸² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sq.

³⁸³ MÜLVERSTEDT 1878, 101, Taf. 443; HEFNER 1857, 29, Taf. 33; Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Dvacátýčtvrtý díl. Staroženské – Šyl, Praha 1906, 174sq.

³⁸⁴ MERAVIGLIA 1886, 146, Taf. 68, 129, Taf. 64; BLAŽEK 1885, 89sq, Taf. 46.

³⁸⁵ SCHMIDT 1926, kat. č. 145; DRAHOTOVÁ 1973, 22.

³⁸⁶ CHRZANOWSKA 1991, kat. č. 88.

7

Pohár

Krkonoše, řezané pravděpodobně ve Slezsku, 20. léta 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 18 cm

Inv. č. UPM 4461

1892 zakoupeno v Berlíně, aukce Lepke

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, na vrchním okraji střídavě motiv matně řezaného trojlistu a rostlinných úponků, dřík nízký, fasetovaný, kupa kónická fasetovaná, ve spodní části broušenou drážkou oddělený pás broušených koleček a oválků, na přední straně pláště páskovým a rostlinným ornamentem rámovaný erb slezského šlechtického rodu Hocků,³⁸⁷ kolem erbu písmena H. E. F. V. H., na zadní straně medailonek s lidským poprsím, zbytek kupy vyplněn páskovým a rostlinným ornamentem a drobnými krajinkami se zvěří, horní okraj s pásem matně řezaných oblých listů.

Vzhledem k tomu, že pohár postrádá pro výrobu ve Slezsku typické podtažení spodní části kupy, není jisté, na které straně Krkonoš byl vyroben. Mohlo by se jednat o dovoz z Čech. Fasety na povrchu kupy byly velmi časté ve 20. letech 18. století.³⁸⁸ Podobné dataci odpovídá i dekor poháru s rozvinutým páskovým ornamentem zaplňujícím poměrně hustě povrch kupy.³⁸⁹ Pro řezbu ve Slezsku napovídá její charakter a především na slezském skle hojně užívaný pás matně řezaných trojúhelníkových a oblých listů (v tomto případě) na horním okraji kupy. Pohár byl vystaven na výstavě L'Arte del Barocco in Boemia v Palazzo Reale v Miláně roku 1966.³⁹⁰

Literatura: Aukční katalog Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus v Berlíně, ze dne 22. 2. 1892, č. 376; POLIŠENSKÝ/BLAŽÍČEK/PREISS/HEJDOVÁ 1966, kat. č. 364.

---

³⁸⁷ Konrad BLAŽEK: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Sechsten Bandes Achte Abtheilung, Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien, Nürnberg 1887, 44, Taf. 33.

³⁸⁸ SCHMIDT 1922, 252sqq.

³⁸⁹ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 266.

³⁹⁰ POLIŠENSKÝ/BLAŽÍČEK/PREISS/HEJDOVÁ 1966, kat. č. 364.

8

Pohár

Slezsko, 1720–1730

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 14,5 cm

Inv. č. UPM 10262

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, po obvodu na vrchní straně matně řezané trojúhelníkové listy, dřík balustrový fasetovaný; kupa fasetovaná kónická, naspodu podtažená; plášť pokryt páskovým a rostlinným ornamentem rámuujícím na přední straně výjev – dvě ruce přidržují kmen palmy, v její koruně mezi listovím číslice tři, po stranách rohy hojnosti, nad výjevem průpověď „Beharlich im Gemüthe treu ohne Falschheit tregt was edel von Geblüthe und wahre Freundschaft hegt“ (Kdo je stále věrný a bez falše, má ušlechtilost v krvi a vytváří opravdové přátelství), na zadní straně váza s květinami rámovaná úponkovým ornamentem, vrchní okraj kupy lemován matně řezanými trojúhelníkovými listy stejně jako obvod patky.

Podtažení spodní části kupy poháru je znamením slezského původu.³⁹¹ Absence zlacení a reliéfních palmet pohár zařazuje před rok 1740.³⁹² Kupa pohárů utvářená do faset je častější mezi lety 1720–1730. Rovněž ornament úzké pásky je typický pro 20. léta 18. století.³⁹³ Přední stranu zdobí symbolické vyobrazení a nápis, obojí se vztahuje k přátelství. Podobná tematika se těšila od druhé čtvrtiny 18. století velké oblibě.³⁹⁴ Tvarově podobný pohár se nacházel v bývalé sbírce Helfrieda Kruga.³⁹⁵

---

³⁹¹ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

³⁹² DRAHOTOVÁ 1989, 136sqg.

³⁹³ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sqg.

³⁹⁴ SCHMIDT 1922, 274.

³⁹⁵ KLESSE 1965, 220.

9

Číše

Slezsko, 1725–1740

Číré sklo, broušené, řezané; výška 9 cm

Inv. č. UPM 10206

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na kruhové patce, kupa kónická, dole podtažená a fasetovaná; na přední straně pláště rostlinným a páskovým ornamentem ohraničený alianční znak Františka Karla

hraběte Gaschina a Marie Terezie hraběnky z Gutštejna,³⁹⁶ nad erbem šlechtická koruna a baldachýn, zbytek pláště rovněž s drobným rostlinným a páskovým ornamentem, na zadní straně mezi ornamentem pole s vázou a květy, vrchní okraj s drobnými matně řezanými trojúhelníkovými listy.

Číše byla zhotovená i zdobená ve Slezsku. Tomu napovídá vydutí spodní části kupy. Fasety na povrchu kupy byly časté především ve 20. letech 18. století.³⁹⁷ Okraj číše je zdoben drobnými matně řezanými trojúhelníkovými listy, které se vyskytují především na slezském skle. S rozvinutým páskovým ornamentem je možné se setkat po roce 1725. Absence reliéfních mušlí, reliéfních jazýčků, jež přesahují na rovnou plochu kupy, a zlacení řadí číši datací přibližně před rok 1740.³⁹⁸ Na přední straně číše se nachází alianční znak Františka Karla hraběte Gaschina a Marie Terezie hraběnky z Gutštejna. Rod Gaschinů byl původně polský rod, který přišel v první polovině 15. století do Slezska, kde získal nemalý majetek.³⁹⁹ Tvarově podobná číše se nachází v Muzeu Narodowem we Wrocławiu.⁴⁰⁰

---

³⁹⁶ HEFNER 1857, 8, Taf. 9; Jan HALADA: Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti, Praha 1999, 170sq; Roman von PROCHÁZKA: Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien, München 1990, 53.

³⁹⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

³⁹⁸ SCHMIDT 1922, 272sq; JIŘÍK 1934b, 151sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 106–107.

³⁹⁹ Edlen von KADICH / Konrad BLAŽEK: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Zehnte Abtheilung, Der Mährische Adel, Nürnberg 1899, 35, Taf. 25, 26; Andrzej PAWLIK: Ród Gaschin. In: Sausenberg, <http://www.sausenberg.eu/rosenberg/pawlik-andreas/gaschin-rod-oleski.html>, vyhledáno 14. 12. 2011

⁴⁰⁰ CHRZANOWSKA 1991, kat. č. 96.

10

Pohár

Slezsko, 1725–1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 12,7 cm

Inv. č. UPM 5394

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, vrchní okraj lemován matně řezanými trojúhelníkovými listy, dřík balustrový fasetovaný, kupa kónická, naspodu podtažená a broušená; na plášti rostlinným a páskovým ornamentem orámovaná dvě pole, na prvním vyobrazení sedícího Baccha se sudem a sklenicí vína, v druhém poli nápis „Der starcke Reber/zsafft hat in sich Tod und Leben, Erwahl wass du wilt, er kan dir beijdes geben“ (Silný vinný mok má v sobě smrt i život, vyber si, co chceš, může ti dát obojí). Horní okraj lemován matně řezanými trojúhelníkovými listy podobně jako na patce.

Balustrový dřík, stejně jako podtažení spodní části kupy nepřesahující na její povrch, řadí pohár před rok 1740,⁴⁰¹ použitý rozvinutý páskový ornament se na skle objevuje po roce 1725.⁴⁰² Pohár zdobí mytologický námět Baccha s vínem, podobné náměty se těšily velké oblibě.⁴⁰³

---

⁴⁰¹ SCHMIDT 1922, 272sqg.

⁴⁰² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sqg.

⁴⁰³ SCHMIDT 1922, 274.

11

Pohár

Slezsko, 1725–1735

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 13 cm

Inv. č. UPM 2070

1887 zakoupeno, Sternschuss

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, po obvodu na vrchní straně matně řezané oblé listy, dřík balustrový fasetovaný, kupa kónická, naspodu podtažená a fasetovaná; na plášti zřepředu v kartuši lovecký výjev, na zadní straně ležící býk, zbytek plochy vyplněn páskovým a rostlinným ornamentem s poletujícími ptáky, vrchní okraj kupy stejně jako obvod patky zdoben matně řezanými oblými listy.

Méně výrazné podtažení spodní části kupy poháru je charakteristické pro první čtvrtinu 18. století.⁴⁰⁴ Lovecký výjev je orámován ornamentem široké pásky osazené leštěnými kuličkami a oválky, který se v takovéto podobě objevuje zhruba od roku 1725.⁴⁰⁵ Po roce 1735 se již vykrajují mohutněji spodní části kup pohárů a číší, objevují se také masivnější siluety skel.⁴⁰⁶ Pohárek zdobí oblíbený lovecký výjev. Tyto výjevy se často objevují na slezské straně Krkonoš v časovém rozmezí 1725–1735. Předmět je možné zařadit do zmíněného časového rozmezí. Jedná se o dobu, kdy se přesouvá hlavní těžiště řezby právě na území slezské strany Krkonoš. Tvarově a námětově podobný pohárek se nachází ve sbírce Rudolfa von Strassera. Součástí sbírky Jacquese Mühsama je rovněž pohár s podobným námětem.⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁴ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴⁰⁵ SCHMIDT 1922, 272sqg.

⁴⁰⁶ DRAHOTOVÁ 1989, 130sqg.

⁴⁰⁷ STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 120; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, kat. č. 159. SCHMIDT 1914, kat. č. 122.

12

Pohár s víkem

Krkonoše, řezané ve Slezsku, 1720–1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 22,5 cm

Inv. č. UPM 5385

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na osmihranné patce, naspodu miskované, na vrchní straně po obvodu matně řezané trojúhelníkové listy, nízký fasetovaný dřík; kónická kupa osmihranného půdorysu, řezbou zdobeno pět polí pláště děleného hranami, ve spodní části všech polí rostlinný ornament, přední pole dělené horizontálně do tří dílů, ve spodním poli v kartuši nápis „Vivat Carolus VI.“, nad nápisem malý císařský znak,⁴⁰⁸ nad znakem poslední díl s planoucím srdcem a číslem tři, Božím okem v záři, kolem nápis „Was Gott und dem Kayser treu“ (Co je věrné Bohu a císaři), nad výjevem zakončení obloukem kroužků, dvě boční pole s rostlinným ornamentem, andělky, ve dvou štítech orlice a lev (mohlo by jednat o znaky Slezska a Čech), v krajních polích rostlinný ornament, rohy hojnosti a vázy s květinami, horní okraj po obvodu s matně řezanými trojúhelníkovými listy; víko osmihranné, zdobeno analogickou rostlinnou řezbou jako spodní část kupy, na předním poli váza s květinami, úchytka s reliéfními jazýčky a fasetami.

Pohár postrádá pro Slezsko typické vydutí spodní části kupy, je tedy možné, že byl vyroben na české straně Krkonoš. Řezba svým charakterem spadá do slezských dílen – pohár má zdobení pásem matně řezaných trojúhelníkových listů na patce a horním okraji kupy, podobné zdobení se vyskytuje u slezských skel velmi často. Tvarově podobné poháry se nachází ve sbírce Jacquese Mühsama a také ve sbírce Rudolfa von Strassera. Poháry podobného typu jsou datovány kolem roku 1730. Vzhledem k nerozvinutému páskovému ornamentu by se mohl pohár datovat i do 20. let 18. století.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁸ Otto Titan von HEFNER: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Erste Abtheilung. Die Wappen der Souveraine der deutschen Bundesstaaten, Nürnberg 1856, 6sq, Taf. 3.

⁴⁰⁹ STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 129; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, kat. č. 176; SCHMIDT 1926, kat. č. 161; SCHMIDT 1922, 272sqq.

13

Pohár s víkem

Slezsko, Wiesau, 1720–1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 28 cm

Inv. č. UPM 8524

1903 zakoupeno v Kolíně nad Rýnem z aukce J. M. Heberle (aukce sbírky W. Mönera v Lüneburgu)

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, vrchní strana na okraji s pásem řezaného dekoru, balustrový fasetovaný dřík, kupa kónická dole podtažená, fasetovaná; na přední straně pláště erb Lobkowiczů,⁴¹⁰ na zadní straně pod knížecí korunou dekorací látky rámovaný štít s dvojitým monogramem F. P. J. (kníže Ferdinand Philipp Josef), zbytek pláště s andělskými hlavičkami mezi páskovým a mřížovým ornamentem. Víko možná nepůvodní, s paprskovitými fasetami uprostřed a na okraji s úponky rostlin.

Tvar a dekor poháru odpovídá dataci mezi lety 1725–1740. Zdobení kupy fasetami je častější ve 20. letech 18. století.⁴¹¹ Páskový ornament poháru není příliš rozvinut a převládá spíše páska úzká, což by mohlo pohár posunout blíže k roku 1725, husté zaplnění plochy poháru bylo oblíbené v 30. letech 18. století.⁴¹² Vzhledem k erbů Lobkowiczů a monogramu F. P. J., jež se vztahují na Ferdinanda Philippa knížete Lobkovic (1724–1784), se usuzuje, že byl pohár zhotoven v huti Wiesau v Zaháňském vévodství, která knížeti patřila. Huť byla nejvytíženější v polovině 18. století. Pochází z ní charakteristicky do fialova zbarvená skla. Po smrti Ferdinanda Philippa knížete Lobkowicze bylo Zaháňské vévodství prodáno.⁴¹³ Víko poháru je možná nepůvodní, především díky rozdílnému zdobení víka a kupy poháru. Také dřík a úchytky jsou zdobené odlišným brusem.⁴¹⁴

Literatura: JIŘÍK 1934b, kat. č. 124.

---

⁴¹⁰ KADICH/BLAŽEK 1899, 71sq, Taf. 56; Jiří FRAJDL: Lobkovický erb. In: Chrudimské vlastivědné listy 3, 1999, 1.

⁴¹¹ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴¹² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sq; Srov. SCHMIDT 1922, 256sq.

⁴¹³ JIŘÍK 1934b, 150; CZIHAK 1891, 37sq; ZOEDLER 1996, 109; KASÍK/MAŠEK/MŽYKOVÁ 2002, 142sq.

⁴¹⁴ SCHMIDT 1922, 258.

14

Pohár s víkem

Krkonoše, řezané pravděpodobně ve Slezsku, kolem 1730

Čiré sklo se zatavenou rubínovou a zlatou nití, broušené, řezané; výška 22 cm

Inv. č. UPM 2741

1888 zakoupeno, Donebauer

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, na vrchní straně řezaný dokola obíhající rostlinný dekor, dřík tordovaný se zatavenou rubínovou a zlatou nití; kupa kónická, dole zaoblená. Na přední straně kupy oválný medailon rámovaný různě širokou páskou, v medailonu dva snoubenci mezi ornamentem, částečně nad medailonem, částečně uvnitř medailonu nápis „Du und ich verstehen wohl wie man Freundschaft halten soll“ (Ty a já dobře víme, jak má vypadat správné přátelství), na zadní straně menší medailon rostlinně orámován, uvnitř vyobrazené dvě ruce v sevření, nad nimi srdce, ze kterého vyzařují paprsky, pod sevřením rukou dvě holubičky a rostlinný ornament, zbylá plocha poháru zdobena drobným rostlinným ornamentem, mezi ním ptáci a andělci. Víko poháru pravděpodobně nepůvodní, s paprskovitými fasetami uprostřed, na okraji zdobeno rovněž drobným rostlinným ornamentem, úzkými řezy děleno do šesti polí – na tři úzká a tři široká, žaludovitá úchytka.

U tohoto poháru se může jednat o import z Čech do Slezska, protože pohár postrádá pro Slezsko typické vydutí spodní části kupy.⁴¹⁵ Tordovaný dřík obsahující rubínovou nit' byl charakteristický hlavně ve 20. letech 18. století pro Čechy, Slezsko a Sasko.⁴¹⁶ Výroba rubínového skla je přisuzována vynalézavému a velmi schopnému skelmistrovi Michaelovi Müllerovi, který vedl od roku 1671 Janouškovu huť (známá je i jako Helmbašská huť) na eggenberském panství Vimperk.⁴¹⁷ Vznikaly zde barokní křišťálové poháry s rubínovou nití zatavenou v noze a v úchytce víka, které jsou typické pro jižní Čechy.⁴¹⁸ Výrobky Michaela Müllera našly díky své kvalitě ve velké míře odbyt v zahraničí. Syn Valentin Antonín Müller, který huť zdědil, dodával sklo především středoevropským obchodníkům.⁴¹⁹ František Xaver Jiřík uvádí, že sklo z jihočeských a šumavských hutí bylo vyváženo k rafinaci do severovýchodní části Čech a do Slezska.⁴²⁰ Část českého skla byla v první čtvrtině 18. století vyvážena do Slezska, kde bylo pak rafinováno místními řezáči. Spolupráce těchto dvou oblastí byla skutečně velmi intenzivní a pro její vyjádření se používá termín „krkonošské sklo“.⁴²¹ Nejvýznamnějším vývozcem surového skla do Slezska byla Novosvětská sklárna v Harrachově. Část novosvětských výrobků byla přizpůsobena tamějším řezáčům, kteří je

---

⁴¹⁵ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴¹⁶ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989, č. k. 152; DRAHOTOVÁ 1989, 104.

⁴¹⁷ ŠRÝTROVÁ 1966, 31–33.

⁴¹⁸ LNĚNÍČKOVÁ 1996, 26sq.

⁴¹⁹ ŠRÝTROVÁ 1966, 31–33.

⁴²⁰ JIŘÍK 1934a, 72.

⁴²¹ DRAHOTOVÁ 1973, 20.

považovali za kvalitnější než domácí.⁴²² Dle Stefanie Želasko znaly tajemství výroby rubínového skla i hutě ve Weissbachtalu, Schwarzbachu a Weiberbergu. Tato hypotéza se opírá o argument, že po třicetileté válce hledali skláři z Čech uplatnění ve Slezsku a tudíž sem mohli přinést znalost výrobních postupů rubínového skla.⁴²³

Dekor poháru je velmi drobný a zaplňuje celou plochu díla. Jedná se zde o tzv. „horror vacui“. Tento způsob zdobení byl ve Slezsku používán ve 30. letech 18. století.⁴²⁴ Na přední straně poháru je možné vidět širší matované pásy osazené proleštěnými kuličkami, které se objevují od druhé čtvrtiny 18. století.⁴²⁵ Pro svůj dekor je pohár datován kolem roku 1730.

Víko poháru není s velkou pravděpodobností původní. Poukazuje na to v první řadě tvarový nesoulad poháru a víka, žaludovitá úchytka tvarově neodpovídá dřívku a konečně neodpovídá ani dekor kupy a víka poháru. U víka je možné spatřit dělení do tří širších polí pomocí tří užších pásů zdobených řezbou. Širší pole jsou zdobená ve dvou případech drobnými krajinkami rámovanými páskovým a rostlinným ornamentem, poslední třetí pole je zdobené pouze páskovým a rostlinným ornamentem. Tematicky je zde patrná nesourodost – víko poháru má dvě širší pole zdobené drobnými krajinkami, podobná vyobrazení ale plášť poháru postrádá.

---

⁴²² LNĚNIČKOVÁ/WIATER 2007, 461–472.

⁴²³ ŽELASKO 2006, 21; ŽELASKO. In: NIEDZIELENKO/VLNAS 2006, 403, obr. III.4.5., kat. č. III.4.5.

⁴²⁴ CHRZANOWSKA 1987, 26.

⁴²⁵ SCHMIDT 1922, 272sq.

15

Lod'ka

Slezsko, 1725–1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 11,5 cm

Inv. č. UPM 10239

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Loďka na ploché polygonálně sbroušené patce lemované po okraji matně řezanými trojúhelníkovými listy, střídavě menšími a většími, patka naspodu miskovaná; dřík s reliéfními jazýčky; kupa tvaru oválu sbroušená do dvanáctihranu s rovnými i konkávními plochami, naspodu podtažená s pásem matně řezaných trojúhelníkových listů, plášť dělen čtyřmi reliéfními nezdobenými pruhy na čtyři pole, pole zdobená malými loveckými scénami, lambrekýny, rostlinným a páskovým ornamentem, v jednom bočním poli ornamentem rámované prázdné pole, horní okraj s matně řezanými trojúhelníkovými listy

Pro původ loďky ve Slezsku vypovídá mimo vykrojení spodní části kupy i použití reliéfních prvků, které navazují na tradici dílny Friedricha Wintera.⁴²⁶ Objevují se zde matně řezané trojúhelníkové listy lemující okraj patky i kupy, které jsou ve Slezsku často používané. Kupu zdobící rozvinutý páskový ornament se objevuje od druhé čtvrtiny 18. století. Zaplnění kupy ornamentálním zdobením je, kromě prázdného místa určeného pravděpodobně pro erb nebo monogram, poměrně husté a připomíná až tzv. „horror vacui“ užívaný na skle ve 30. letech 18. století.⁴²⁷ Tvarově podobná loďka se nachází ve sbírce Jacquese Mühsama a byla součástí bývalé sbírky Fritze Biemanna. Brigitte Klesse a Axel von Saldern přicházejí s myšlenkou, že podobné loďky pocházejí ze stejné huti. Tato huť se nacházela ve Schreiberhau a patřila Schaffgotschům. Důvodem je, že loďky často zdobí devíza tohoto šlechtického rodu („Aucun temps ne le change“) nebo jeho symbol jedle.⁴²⁸

---

⁴²⁶ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267; SALDERN 1994, 94.

⁴²⁷ SCHMIDT 1922, 272sq; CHRZANOWSKA 1987, 26.

⁴²⁸ SCHMIDT 1926, kat. č. 146; KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 131.

16

Číše s víkem

Slezsko, 1725–1750

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 16 cm

Inv. č. UPM 2505

1887 zakoupeno ve Vídni, J. Strauss

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na polygonálně sbroušené patce, oddělené od kupy fasetovaným prstencem, ke kupě připevněné na závit; kupa kónická, dole vydutá, zdobená reliéfními listy, plášť dělen čtyřmi pruhy s květinovým námětem na čtyři širší pole, na přední straně pod lambrekýnem drobná krajinka s rybníkem a labutěmi, další dvě pole s ornamentálním zdobením, mřížkami a ptáčky, poslední pole s prázdnou kartuší, horní okraj zdoben matně řezanými trojúhelníkovými listy. Víko s reliéfními jazýčky uprostřed, na okraji děleno obdobně jako plášť kupy, v užších polích řezané kroužky, v širších polích rostlinný ornament, úchytka s reliéfními listy.

Číše by mohla být pro svůj masivní tvar a dělení kupy do několika vertikálních polí předchůdcem skupiny děl objevujících se ve druhé čtvrtině 18. století.⁴²⁹ Rozvinutý ornament však naznačuje, že číše nemohla být zdobena dříve než před rokem 1725.⁴³⁰ Prázdná kartuše byla pravděpodobně určena pro řezbu nějakého erbu či monogramu. V případě této číše se vzácně zachovalo původní víko. Podobné číše s víkem jsou považovány za typický tvar pro hutě na slezské straně Krkonoš kolem roku 1730.⁴³¹ Nelze však vyloučit pozdější dataci.

---

⁴²⁹ SCHMIDT 1922, 182sq; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 116–119; ŽELASKO 2006, kat. č. 5, 6.

⁴³⁰ SCHMIDT 1922, 272sqq.

⁴³¹ STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 128.

17

Číše s víkem

Slezsko, 1725–1745

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 15,5 cm

Inv. č. UPM 5381

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na kruhové patce, naspodu miskované, uprostřed s monogramem „JFD“, vrchní okraj po obvodu broušen, nad broušeným pruhem po obvodu pás kruhovým ornamentem přerušovaných matně řezaných trojúhelníkových listů, kupa dělena od patky fasetovaným prstencem; kupa podtažená s reliéfními jazýčky, nad jazýčky matně řezaný obloučkový pás, na plášti dokola obíhající krajina se zahradní architekturou, Bacchem a putti (někteří putti hrající na hudební nástroje). Víko možná nepůvodní, s paprskovitými fasetami uprostřed a s rostlinným ornamentem na okraji, kulovitá fasetovaná úchytka.

Číše se svým mohutným tvarováním i námětem puttů obíhajících plášť kupy řadí do skupiny děl vznikajících po roce 1725 až do doby rokoka. Motiv puttů nepřerušovaně obíhajících plášť kupy je jedním z typů zdobení podobně tvarovaných předmětů.⁴³² Tento motiv zavedl na slezském skle Friedrich Winter a podobná tematika se stala velmi oblíbenou až do poloviny 18. století (především v třicátých a čtyřicátých letech 18. století).⁴³³ Putti hrající na hudební nástroje se nachází na grafikách Václava Hollara.⁴³⁴ Víko je možná nepůvodní vzhledem k tomu, že tvarově ani námětově neodpovídá. Ke zbytku číše působí poněkud ploše, rostlinný ornament na víku se charakterem ztvárnění rostlin neshoduje s výzdobou pláště. S podobným mohutným tvarováním předmětů i námětem je možné se setkat u dalších pohárů a číší z Uměleckoprůmyslového muzea, ve sbírce Glasmusea Passau, ve sbírce Muzea Karkonoskiego w Jeleniej Górze (inv. č. MJG 3329/s), ve sbírce Severočeského muzea v Liberci (tři číše s inv. č. S 1435, inv. č. S 0228, inv. č. S 233) a ve sbírce Rudolfa von Strassera.⁴³⁵ V bývalé sbírce Helfrieda Kruga se nacházely také číše podobného tvaru, v bývalé sbírce Fritze Biemanna se nacházela číše podobného motivu.⁴³⁶

---

⁴³² SCHMIDT 1922, 182sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 115–122; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 116–119; ŽELASKO 2006, kat. č. 6.

⁴³³ ZOEDLER 1996, 58sqq; KLESSE 1973, 33; KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 112.

⁴³⁴ STRASSER/SPIEGL 1989, 80.

⁴³⁵ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 115–117; Helena BROŽKOVÁ (a kol.): *Das Böhmisches Glas 1700–1950. Bd I. Barock – Rokoko – Klassizismus*, Tittling 1995, kat. č. I.80; STRASSER/SPIEGL 1989 kat. č. 115–116; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, kat. č. 165–166.

⁴³⁶ KLESSE 1965, kat. č. 213, 214, 216; KLESSE 1973, kat. č. 591, 592; KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 112.

18

Číše

Slezsko, řezané pravděpodobně ve Warmbrunnu, 1725–1745

Číré sklo, broušené, řezané; výška 13,5 cm

Inv. č. UPM 3113

1889 zakoupeno v Berlíně, Wollmann

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na polygonálně sbroušené patce, naspodu miskované, oddělené od kupy fasetovaným prstencem; kupa kónická, dole vydutá, zdobená reliéfními listy; plášť kupy vertikálně rozdělen do osmi polí, dvě pole zdobena reliéfní řezbou páskového ornamentu, zbylá pole s figurálními zobrazeními v krajinách umístěných mezi lambrekýny, festony a arabeskami, horní okraj s matně řezanými trojúhelníkovými a oblými listy.

Číše je příkladem ze skupiny děl vyráběných po roce 1725 až do doby rokoka, která navázala na poháry s reliéfní řezbou vyráběné do roku 1720. Tato skupina děl se vyznačuje mohutným tvarováním. Jedná o typ zdobení, kde je kupa dělena vertikálními pruhy. V pruzích se střídají pole s figurální hloubkovou řezbou a s ornamentální reliéfní řezbou.⁴³⁷ Číše je tvarově typická pro Hirschberger Tal, jinde podobné číše nelze nalézt.⁴³⁸ Dle Stefanie Želasko byly číše podobného tvaru vyráběny na huti ve Weissbachtalu. Charakter řezby číše je u detailů reliéfní řezby, obličejů, vlasů a draperie řezby hloubkové velmi podobný řezbě na číši nacházející se Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze (inv. č. MJG 1396/s).⁴³⁹ Podobné číše se nachází rovněž ve sbírce Rudolfa von Strassera nebo jsou vyobrazeny v publikaci *Altes Glas* od Waltera Bernta.⁴⁴⁰ Číše podobného tvaru a pohár podobného schématu výzdoby kupy se nacházely v bývalé sbírce Fritze Biemanna.⁴⁴¹ Mohutně tvarovaný pohár a číše s podobným schématem výzdoby kupy se nachází v Severočeském muzeu v Liberci (inv. č. S 1646, inv. č. S 1433).

---

⁴³⁷ SCHMIDT 1922, 182sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 115–122; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 116–119; ŽELASKO 2006, kat. č. 6.

⁴³⁸ Stefania ŽELASKO. In: NIEDZIELENKO/VLNAS 2006, 406sq, obr. III.4.11., kat. č. III.4.11.

⁴³⁹ ŽELASKO 2006, kat. č. 6.

⁴⁴⁰ STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 119; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, kat. č. 165; Walter BERNT: *Altes Glas*, München 1950, kat. č. 69.

⁴⁴¹ KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 122, 114.

19

Číše

Slezsko, mezi 1725–1745

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 14,3 cm

Inv. č. UPM 10285

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na polygonálně sbroušené patce, naspodu miskované, oddělené od kupy fasetovaným prstencem; kupa kónická, v dolní části vydutá a zdobená reliéfními jazyčky; plášť kupy vertikálně rozdělen do šesti polí, na přední straně šlechtický erb, pravděpodobně Wunschwitzů,⁴⁴² rámovaný rostlinným a páskovým ornamentem, v dalších polích střídavě skupinky puttů hrající na hudební nástroje a bohatý páskový a rostlinný ornament drobnějšího charakteru rámuující na zadním poli výjev s lovcem a sokolem.

Číše patří svým tvarováním a pojetím dekoru děleného do šesti polí ke skupině děl vznikajících ve druhé čtvrtině 18. století.⁴⁴³ U této číše však chybí ornamentální řezba reliéfní. Jsou zde v té době velmi oblíbená vyobrazení puttů hrajících na hudební nástroje.⁴⁴⁴ Podobná číše (tvarem i námětem puttů hrajících na hudební nástroje) se nachází v Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze (inv. č. MJG 3329/s).⁴⁴⁵ Tvarově a charakterem výzdoby podobná číše byla v bývalé sbírce Helfrieda Kruga.⁴⁴⁶ Tvarově⁴⁴⁷ a námětově podobné číše se nacházely v bývalé sbírce Fritze Biemanna.⁴⁴⁸ Rovněž se námětově podobná číše nachází v Museu Kunstpalast v Düsseldorfu.⁴⁴⁹

---

⁴⁴² MERA VIGLIA 1886, 98, Taf. 56.

⁴⁴³ SCHMIDT 1922, 182sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 115–122; STRASSER/SPIEGL 1989, kat. č. 116–119; ŽELASKO 2006, kat. č. 6.

⁴⁴⁴ SCHMIDT 1922, 182sq; DRAHOTOVÁ 1989, 130sqq.

⁴⁴⁵ ŽELASKO 2006, kat. č. 5.

⁴⁴⁶ KLESSE 1965, kat. č. 214.

⁴⁴⁷ KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 122.

⁴⁴⁸ KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 112.

⁴⁴⁹ Elfriede HEYNEMEYER: Glas Bd.1., Düsseldorf 1966, kat. č. 347; ZOEDLER 1996, 72, obr. 22.

20

Číše

Slezsko, kolem 1730–1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 13,5 cm

Inv. č. UPM 5393

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na ploché dvanáctiboké patce, naspodu miskované, na nízkém dřívku tvořeném broušeným prstencem; kupa tvaru čtyř konvexně vydutých propojených obloučků, naspodu kupa podtažená, zdobená čtyřmi reliéfně broušenými trojúhelně zakončenými dvojitými jazýčky; plášť kupy dělen vydutími do čtyř jednotlivě zdobených polí, přední pole s páskovým a rostlinným ornamentem, uprostřed čtyřlístý medailon, v medailonu dvě ruce, pod nimi krajinka s dvěma srdci a nad nimi zářící slunce, pod medailonem košík s květinami; zadní strana se Sněžkou, Krakonošem a nápisem „Gutte freunde überahl, besonders umb Riebenzahl“ (Dobří přátelé všude, obzvlášť kolem Krakonoše), zbylá dvě postranní pole s páskovým a rostlinným ornamentem rámuujícím koše s květinami, vrchní okraj kupy s matně řezanými trojúhelníkovými listy.

Podtažení spodní části kupy typické pro slezské sklo je zdobeno jazýčky přetaženými na její povrch. Tento zdobící prvek se začal objevovat kolem roku 1740. Podobné dataci napovídá i rozvinutý páskový ornament, který vkusně doplňují rostlinné motivy.⁴⁵⁰ Dobu rokoka zde předznamenávají především drobnolisté snítky.⁴⁵¹ To, že číše je datována před polovinou 18. století je zapříčiněno absencí zlacení hojně užívaného po roce 1750.⁴⁵² Řezba na číši je velmi kvalitní. Vyniká přesností, precizností a výborným rozvržením dekoru. Podobně tvarovaná díla jsou datována mezi lety 1730–1740. S tvarově podobnou číši je možné se setkat ve sbírce Jacquese Mühsama. Podobně utvářenou kupu má pohár z Muzea Narodoweho we Wrocławiu.⁴⁵³

---

⁴⁵⁰ SCHMIDT 1922, 272sqq.

⁴⁵¹ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

⁴⁵² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴⁵³ SCHMIDT 1926, kat. č. 150; CHRZANOVSKA 1991, kat. č. 90.

21

Pohár s víkem

Slezsko, kolem 1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 24 cm

Inv. č. UPM 4455

1892 zakoupeno v Berlíně, aukce Lepke

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, s miskovanou rozetou naspodu a trojúhelníkovými matnými listy na vrchním okraji, s balustrovým fasetovaným dříkem s šesti vybroušenými reliéfními listy, kupa kónická, dole podtažená s vybroušenými jazýčky; plášť kupy členěn pomocí dvou širších pruhů do dvou polí, na prvním poli reliéfní mušle zdobená střídavě květinovým ornamentem a drobnými krajinkami, mušli rámuje rostlinný ornament s ptáky, druhé pole zdobené lambrekýny, páskovým i rostlinným ornamentem, krajinou v pozadí a nápisem „Was treu, Aufrechtig und ohne falsch“ (Co je věrné, upřímné a bez falše), dělicí širší pruhy s lidskými poprsími a ornamentálně zdobené. Víko poháru pravděpodobně nepůvodní, s paprskovitými fasetami uprostřed a listovými úponky na okraji, úchytka žaludovitá.

Vzhledem k rozvinutému páskovému ornamentu a k reliéfní mušli lze pohár datovat za rok 1740.⁴⁵⁴ Absence zlacení, jazýčky v podtažení nepřesahující na povrch kupy a především balustrový dřík, nijak nepředznamenávají v druhé polovině 18. století následující klasicistní směr tvorby pohár řadí spíše do počátku 40. let 18. století.⁴⁵⁵ Řezba na poháru je kvalitní, což ukazuje její přesnost v obtížných detailech. Víko poháru je pravděpodobně nepůvodní, na to poukazuje především různě provedený rostlinný ornament na kupě a víku. Víko také postrádá členění širšími pruhy na dvě větší pole, jako je tomu u kupy. Podobný typ poháru se nachází v Glasmuseu Passau.⁴⁵⁶

Literatura: Aukční katalog Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus v Berlíně, ze dne 22. 2. 1892, č. 331.

---

⁴⁵⁴ SCHMIDT 1922, 272sq; DRAHOTOVÁ 1989, 135sq.

⁴⁵⁵ SCHMIDT 1922, 278sq; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴⁵⁶ BROŽKOVÁ 1995, kat. č. I.82.

22

Pohár

Slezsko, kolem 1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 19,4 cm

Inv. č. UPM 21737

1937 zakoupeno v Praze, aukce Hořejš

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové a pravděpodobně nepůvodní patce, na vrchní straně řezaná hvězda propletená listovou snítkou, dřík balustrový, fasetovaný s reliéfními hladkými listy ve vrcholu, kupa kónická, dole podtažená s dvěma řadami reliéfních jazýčků, z vrchní řady reliéfních jazýčků na rovný povrch pláště vyrůstající tři reliéfní palmety; na plášti kupy v kartuši erb slezského rodu Loos⁴⁵⁷ a nápis „Was einand lieb hat und gern beisamen ist“ (Kdož se mají rádi a jsou rádi pospolu), na zbytku pláště pastýřská scéna představující dámu v pastýřském úboru u fontány, sedící skupinu dam, pána s kytarou a ovečkou, sedící pastýřku s holí a ovcí, které podává pán koš s ovocem, v pozadí krajina se stromy a zámeckou budovou.

Pohár svými reliéfními palmetami navazuje na tradici dílny Friedricha Wintera v Hermsdorfu.⁴⁵⁸ Druh zdobení palmetami vyrůstajícími z podtažení na rovný povrch pláště se vyskytuje kolem roku 1740.⁴⁵⁹ Dekor poháru se nese v návaznosti na skupinu děl vznikajících po roce 1735, kdy často dokola obíhají figurální zobrazení bez doplnění ornamentem.⁴⁶⁰ Tento pohár však drobný ornament zdobí mezi reliéfními palmetami a v podobě kartuše, v níž se nachází erb. Dne 6. 9. 1746 byl Georg Wilhelm Loos povýšen do pruského stavu svobodných pánů. Možná se pohár vztahuje k této události.⁴⁶¹ Patka je lepená, její řezaný dekor neodpovídá zbytku poháru. Tvarově podobný pohár se nacházel v bývalé sbírce Fritze Biemanna.⁴⁶² Tvarově podobný pohár se rovněž nachází ve sbírce Ernesta Wolfa.⁴⁶³

Literatura: Katalog XLVII aukce Umělecké aukční síně Hořejš, ze dnů 4. – 6. 10. 1937, Praha 1937, č. 931.

---

⁴⁵⁷ BLAŽEK 1887, 65sq, Taf. 48.

⁴⁵⁸ SALDERN 1994, 94.

⁴⁵⁹ SCHMIDT 1914, kat. č. 138; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 134, 135.

⁴⁶⁰ SCHMIDT 1922, 182sq.

⁴⁶¹ BLAŽEK 1887, 65.

⁴⁶² KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 126.

⁴⁶³ KLESSE/MAYR 1987, kat. č. 118.

23

Lod'ka

Slezsko, kolem 1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 11 cm

Inv. č. UPM 2863

1888 zakoupeno v Berlíně, Wollmann

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Loďka na ploché polygonálně sbroušené patce, naspodu miskované, lemované po horním okraji matně řezanými trojúhelníkovými listy; dřík balustrový fasetovaný; kupa oválná, naspodu podtažená, zdobená dvěma vrstvami hladkých reliéfních jazýčků, které pokračují ve spodní vrstvě až na povrch k hornímu okraji; na plášti zpředu kartuš, v kartuši jedle s devízou Schaffgotschů „Aucum tems ne le change“ (Žádný čas to nezmění) a ornament, spodní vrstva jazýčků na plášti zdobena páskovým i květinovým ornamentem a drobnými krajinkami, zadní část pláště zdobená reliéfní mušlí vyběhající do voluty.

Tvar loďky se stává po roce 1740 velmi oblíbeným. Loďek se užívalo především jako nádob na cukrovinky.⁴⁶⁴ U tohoto předmětu se objevuje její klasické zdobení, tím je plastická mušle vyčnívající na jedné z užších stran.⁴⁶⁵ Vzhledem k absenci zlacení a díky tomu,⁴⁶⁶ že loďka spočívá na balustrovém dříku – ne na hladkém válcovém, je možné loďku datovat před rok 1750.⁴⁶⁷ Rozvinutý páskový ornament a plastická mušle přivádějí k dataci do 40. let 18. století.⁴⁶⁸ Tvarově identická loďka se nachází ve sbírce Ernesta Wolfa.⁴⁶⁹ Další tvarově identická loďka je v Severočeském muzeu v Liberci (inv. č. S 0192). Tvarově podobné loďky se nacházejí v Museu Kunstpalast v Düsseldorfu a v soukromé sbírce.⁴⁷⁰

Literatura: MÁDL 1890, obr. 26.

---

⁴⁶⁴ CHRZANOWSKA 1987, 22.

⁴⁶⁵ SCHMIDT 1922, 274sq.

⁴⁶⁶ JIŘÍK 1934b, 153sq.

⁴⁶⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴⁶⁸ SCHMIDT 1922, 272sqq.

⁴⁶⁹ KLESSE /MAYR 1987, kat. č. 123.

⁴⁷⁰ PAZAUREK 1902, Taf. 24a, c; HEYNEMEYER 1966, kat. č. 362; BERNT 1950, č. 71.

24

Číše

Slezsko, kolem 1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 12 cm

Inv. č. UPM 10232

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na polygonálně sbroušené patce, od kupy oddělené zploštělým fasetovaným nodem, kupa kónická; dole podtažená a fasetovaná, s reliéfními listy; plášť členěn dvěma postranními úzkými pruhy na dvě širší pole, na přední straně nad trofejí poprsí Marie Terezie, nad poprsím nápis M: THERES: D: G: REG: HY: BO: A: A, celý výjev rámován krajinou s architekturou, na zadní straně reliéfní mušle s drobnými krajinkami a květinovým ornamentem, květinový ornament též na dělicích pruzích, horní okraj zdoben matně řezanými trojúhelníkovými listy.

Číši je možné datovat těsně za rok 1740, kdy se Marie Terezie stala panovnicí Habsburské monarchie.⁴⁷¹ Na dobu kolem roku 1740 poukazují i reliéfní jazýčky na spodní části kupy. Ty ještě nepřechází na rovný povrch kupy, což byl typický prvek pro výrobky vznikající kolem roku 1740 a později.⁴⁷² Jedná se o dílo schopného řezáče – vynikají především stromy v krajině obklopující poprsí Marie Terezie, rovněž krajinky v okolí i v jednotlivých částech plastické mušle jsou povedené. Menší kvality je pak pro svou schematičnost obličejová část panovnice. Jedná se zde o příklad námětu portrétu panovníka.⁴⁷³ Tvarově podobná číše je součástí sbírky Ernesta Wolfa.⁴⁷⁴

---

⁴⁷¹ RIEDER 2004, 26sq.

⁴⁷² SCHMIDT 1922, 278.

⁴⁷³ CHRZANOWSKA 1987, 29.

⁴⁷⁴ KLESSE/MAYR 1987, kat. č. 119.

25

Pohár

Slezsko, kolem 1740

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 20 cm

Inv. č. UPM 9335

1906 dar L. Bondyho

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, vrchní část okraje lemována střídavě matně řezanými trojúhelníkovými a oblými listy, dřík fasetovaný, kupa kónická, fasetovaná, naspodu podtažená s reliéfními jazýčky přecházejícími na rovný povrch kupy; na plášti kupy zahradní prospekt s fontánou, na protější straně nad oltářem v krajině dvě spojené ruce a nad nimi nápis „viel wesens mach ich nicht + derfalschheit bin ich feind wem redlikeit gefelt + der ist mein bester freund“ (Nedělám příliš okolků, byl jsem nepřítelem nepoctivosti, komu se líbí počestnost, to je můj přítel), zbytek kupy hustě zaplněn páskovým a rostlinným ornamentem, horní okraj kupy zdoben obdobně jako okraj patky.

Pohár byl vystaven na výstavě L'Arte del Barocco in Boemia v Palazzo Reale v Miláně roku 1966. Dagmar Hejdová v katalogu dataci posouvá už do 30. let 18. století, pravděpodobně pro zaplnění celé kupy dekorem v té době obvyklé.⁴⁷⁵ Robert Schmidt však předměty s jazýčky přecházejícími z podtažení na rovný povrch kupy datuje nejdříve kolem roku 1740. Datování děl spadajících do této skupiny umožnily dva poháry. Jedním byl pohár z Muzea Narodowego we Wrocławiu, který byl zhotoven k třístému jubileu tisku ve Vratislavi v roce 1740. Druhým byl pohár z Uměleckoprůmyslového musea v Praze s bitvou u Wilsdorfu, která se odehrála 15. 12. 1745.⁴⁷⁶ Pro dataci v první polovině 40. let 18. století napovídá balustrový dřík, fasetování kupy, ale především její poměrně husté zaplnění ornamentem připomínající až tzv. „horror vacui“ známý z let 1730–1740.⁴⁷⁷ Vzhledem k výše uvedenému je pohár datován kolem roku 1740. Na poháru jsou dvě oblíbená témata zdobení, zahradní prospekt a symbolické vyobrazení s nápisem vztahující se k přátelství.⁴⁷⁸ Podobný tvar poháru i charakter dekoru lze nalézt v Glasmuseu Passau.⁴⁷⁹

Literatura: POLIŠENSKÝ/BLAŽÍČEK/PREISS/HEJDOVÁ 1966, kat. č. 379.

---

⁴⁷⁵ CHRZANOWSKA 1987, 26.

⁴⁷⁶ SCHMIDT 1922, 272sqq.

⁴⁷⁷ SCHMIDT 1922, 272sqq; CHRZANOWSKA 1987, 26.

⁴⁷⁸ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

⁴⁷⁹ BROŽKOVÁ 1995, kat. č. I.81.

26

Číše

Slezsko, 40. léta 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 13 cm

Inv. č. UPM 10209

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na polygonálně sbroušené patce, naspodu miskované, oddělené od kupy fasetovaným prstencem, kupa oválná, na spodu podtažená a zdobená reliéfními jazýčky, které po stranách přecházejí do dvou reliéfních palmety; na přední straně pláště erb šlechtické rodiny Harbuval-Chamaré⁴⁸⁰ v reliéfně řezané kartuši, obdobná kartuš i na zadní straně, uvnitř druhé kartuše řezba s drobnou krajinou a čtyřmi u vody ležícími hrady, mezi kartušemi po stranách dvě reliéfní řezby váz s květy doplněné okolo ornamenty. Všechna reliéfní řezba na plášti doplněná na svém povrchu drobnou hloubkovou ornamentální řezbou.

Číše je typickou ukázkou přežívání reliéfní řezby známé z dílny Friedricha Wintera. Reliéfní řezba přežívala až do druhé čtvrtiny 18. století.⁴⁸¹ Reliéfně řezaný ornament zde působí poněkud diferencovaně a vytváří v kartuších volné plochy pro hloubkovou řezbu. Pro pozdější dataci napovídá pouze podtažení spodní části kupy a především reliéfní jazýčky a palmety přecházející na rovný povrch kupy. Reliéfní jazýčky i palmety přecházející na povrch kupy se objevují až kolem roku 1740.⁴⁸² Číše byla tedy zhotovena až ve 40. letech 18. století. Erb se vztahuje na Johanna Ludwiga barona de Harbuval-Chamaré, který byl v letech 1727–1751 baronem, později hrabětem. Měl ve vlastnictví Ruppendorf a Kolonitz ve Slezsku, od roku 1731 Nové Hrady u Vysokého Mýta a od roku 1746 také Potštejn.⁴⁸³ Číše byla vystavena na výstavách *L'Arte del Barocco in Boemia* v Palazzo Reale v Miláně roku 1966⁴⁸⁴ a *České sklo 1300–1900* v Belvederu (Královském letohrádku na Pražském hradě) roku 1984.

Literatura: BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989, kat. č. 241; POLIŠENSKÝ/BLAŽÍČEK/PREISS/HEJDOVÁ 1966, kat. č. 374.

---

⁴⁸⁰ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a,b, kat. č. 241.

⁴⁸¹ ZOEDLER 1996, 59–61; SCHMIDT 1922, 182sq.

⁴⁸² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267; Srov. SCHMIDT 1922, 272sqq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 132–134.

⁴⁸³ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989a,b, kat. č. 241.

⁴⁸⁴ POLIŠENSKÝ/BLAŽÍČEK/PREISS/HEJDOVÁ 1966, kat. č. 374.

27

Číše

Slezsko, 40. léta 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 11 cm

Inv. č. UPM 5396

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na kruhové patce, na vrchním okraji sbroušené, od kupy oddělené fasetovaným prstencem, kupa kónická, dole podtažená a fasetovaná; plášť dělen dvěma postranními úzkými pruhy na dvě širší pole, na předním poli páskovým a rostlinným ornamentem rámovaná krajina, uprostřed ní mezi stromy v kartuši malý pruský znak,⁴⁸⁵ nad znakem číslovka 3 v plamenech, Boží oko v mračnu a z něho vyzařující paprsky, nad celým výjevem nápis „Was Gott und dem König treu“ (Co je věrné Bohu a králi), na zadní straně reliéfní mušle s různými ornamenty, zbytek plochy kolem mušle vyplňuje široká páska a krajinky s domy, úzké dělicí pruhy rovněž ornamentálně zdobený.

Díky pruskému znaku zdobícímu plášť kupy je známá spodní hranice datace výrobku, tím je rok 1740, kdy pruský král Fridrich II. Veliký obsadil Slezsko.⁴⁸⁶ Jedná se zde o klasický příklad skla, do jehož námětové stránky se vkradly politické obsahy.⁴⁸⁷ Dataci do 40. let 18. století napovídá rovněž ornamentální zdobení, plastická mušle a absence zlacení.⁴⁸⁸ S tvarově podobnými poháry je možné se setkat ve sbírce Jacquese Mühsama a ve sbírce Ernesta Wolfa. V bývalé sbírce Fritze Biemanna se rovněž nacházely tvarově podobné poháry.⁴⁸⁹

---

⁴⁸⁵ HEFNER 1856, 10–14, Taf. 11.

⁴⁸⁶ BĚLINA 1992, 18-22.

⁴⁸⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265.

⁴⁸⁸ SCHMIDT 1922, 272sq; DRAHOTOVÁ 1989, 135sq.

⁴⁸⁹ KLESSE/MAYR 1987, kat. č. 119; SCHMIDT 1926, kat. č. 151; KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 112.

28

Číše

Slezsko, 40. léta 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 13 cm

Inv. č. UPM 10230

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na ploché polygonálně sbroušené patce, oddělené od kupy fasetovaným zploštělým nodem, kupa oválná, dole podtažená s hladkými reliéfními jazýčky; na plášti dáma jedoucí na koni, která míří pistolí na hlavu Turka nacházející se na sloupu, zbylá plocha poháru s třemi reliéfními mušlemi, na reliéfních mušlích střídavě drobné krajinky a ornamenty.

Na číši se nachází pro slezské sklo typický prvek, kterým je vykrojení spodní části kupy.⁴⁹⁰ Toto vykrojení je zdobené reliéfními jazýčky, které později (kolem roku 1740) bývají protažené až na rovný povrch kupy.⁴⁹¹ Reliéfní mušle jsou rovněž zdobením vyskytujícím se na skle zhruba od 40. let 18. století.⁴⁹²

Literatura: JIŘÍK 1934b, kat. č. 125.

---

⁴⁹⁰ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁴⁹¹ SCHMIDT 1922, 278.

⁴⁹² DRAHOTOVÁ 1989, 136sq.

29

Pohár s víkem

Slezsko, 1740–1750

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 22,5 cm

Inv. č. UPM 416

1886 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, naspodu miskované, dřík balustrový, pomocí závitů lepený ke kupě, kupa kónická, ve spodní části podtažená s dokola jdoucím reliéfním ornamentem a reliéfními jazýčky přecházejícími až na rovný povrch pláště kupy; plášť dělen dvěma reliéfními pruhy na dvě pole, první pole s erbem infulovaného preláta, druhé pole s vázou květů a drobnou krajinou, obě pole vyplněná ve zbytku páskovým a rostlinným ornamentem, vrchní okraj kupy lemován matně řezanými trojúhelníkovými listy. Víko s paprskovitými fasetami uprostřed a obdobným ornamentem jako na plášti kupy, chybí úchytka.

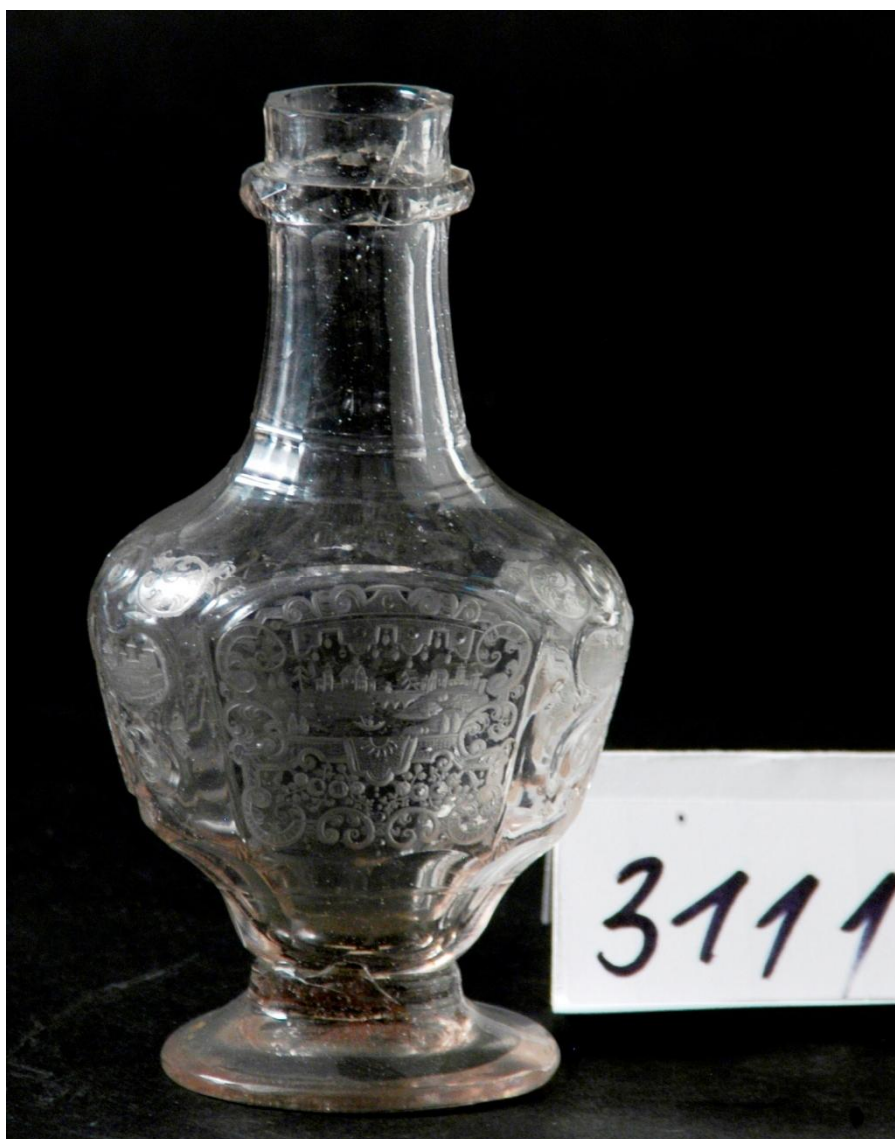
Reliéfní jazýčky přecházející z podtažení na rovný povrch kupy se objevují kolem roku 1740.⁴⁹³ Další použití reliéfních prvků u dělení kupy na dvě části navazuje na tradici dílny Friedricha Wintera v Hermsdorfu.⁴⁹⁴ Absence zlacení s oblibou používaného po polovině 18. století udává, že pohár nebyl zhotoven později jak ve 40. letech 18. století.⁴⁹⁵ Komu patří erb infulovaného preláta na plášti poháru, se nepodařilo zjistit.

---

⁴⁹³ SCHMIDT 1922, 278;

⁴⁹⁴ SALDERN 1994, 94.

⁴⁹⁵ ZOEDLER 1996, 112sq.

30

Karafa

Slezsko, 1740–1750

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 16 cm

Inv. č. UPM 3111

1889 zakoupeno v Berlíně, Wollmann

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Karafa na kruhové patce, v oválném těle vzhůru rozšířená, naspodu podtažená a fasetovaná, hrdlo plynule zúžené s fasetovaným prstencem a stejně jako spodní podtažení s fasetováním, na širší straně pláště broušenou linií oddělené pole s lambrekýny, páskovým a rostlinným ornamentem rámuujícím krajinku s řekou a městem uprostřed, zadní strana zdobena obdobně, na bočních stranách broušené reliéfní mušle, v jednotlivých částech mušlí drobné krajinky a rostlinný ornament, zbylé plochy mezi mušlemi a broušenými liniemi oddělenými poli zdobené rostlinným ornamentem.

Karafu zdobí oblíbené náměty krajinek, rostlinný i rozvinutý páskový ornament.⁴⁹⁶ Především broušené reliéfní mušle umožňují datování do 40. let 18. století. Pro tu samou dataci napovídá i chybějící zlacení.⁴⁹⁷ Dobrou kvalitu řezaného ornamentu trochu potlačují neuměle provedené krajinky. Především motivy některých stromů a domy působí jako zhotovené jiným, méně schopným řezáčem. Estetický účinek karafy trochu kazí chybějící zátka.

---

⁴⁹⁶ SCHMIDT 1922, 272sqq.

⁴⁹⁷ DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 128–130; ZOEDLER 1996, 112sqq.

31

Pohár s víkem

Slezsko, 1740–1750

Čiré sklo, broušené, řezané; výška 25 cm

Inv. č. UPM 4454

1892 zakoupeno v Berlíně, aukce Lepke

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na lehce klenuté patce, s miskovanou rozetou naspodu, okraj polygonálně sbroušen, na vrchní straně s matně řezanými trojúhelníkovými listy po obvodu, dřík balustrový, fasetovaný s šesti vybroušenými listy na vrcholu, kupa oválná, dole podtažená, s reliéfními hladkými jazýčky přecházejícími na rovný povrch pláště kupy; na plášti kupy tři reliéfní mušle, zdobené ornamentem a drobnými krajinami, zbývající strana poháru zdobená nápisem „Was jedes in Gedancken ehrt und niemahls unsre Freundschaft stöhrt“ (Co každý uctívá v myšlenkách a co nikdy nenaruší naše přátelství), pod reliéfními mušlemi a nápisem na spodní části kupy obíhající krajina, vrchní okraj kupy zdoben podobně jako pata matně řezanými trojúhelníkovými listy. Víko fasetované, s žaludovitou úchytkou.

Pohár je možné datovat do čtyřicátých let 18. století především díky reliéfním jazýčkům na spodu kupy a zdobení reliéfními mušlemi společně s již rozvinutým páskovým ornamentem na povrchu kupy. Kolem roku 1740 se začíná na slezských pohárech objevovat vykrojení spodní části kupy, členěné broušením do jazýčků, které se protahují a přechází směrem nahoru až na rovný povrch pláště kupy.⁴⁹⁸ Dřík poháru je však ještě balustrový. Po roce 1750 se do popředí dostávají hladké válcové dříky díky ovlivnění klasicizmem. Pohár byl zhotoven pravděpodobně před polovinou 18. století.⁴⁹⁹

Literatura: Aukční katalog Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus v Berlíně, ze dne 22. 2. 1892, č. 327.

---

⁴⁹⁸ SCHMIDT 1922, 272sq; DRAHOTOVÁ 1989, kat. č. 128–130.

⁴⁹⁹ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

32

Lod'ka

Slezsko, 3. čtvrtina 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané, zlacené; výška 10,2 cm

Inv. č. UPM 5400

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Lod'ka na kruhové patce, vrchní strana na okraji zdobená pásem řezaných trojúhelníčků od základny vydutých, mezi nimi drobné květiny, hladký válcový dřík s fasetovaným nodem, kupa oválná, naspodu podtažená, v podtažení broušené jazýčky s drobnou řezbou ověšků, povrch kupy zdoben rostlinným ornamentem, netopýřím křídlem a dvěma drobnými krajinkami, na přední straně jeleni. Horní okraj zlacený, na zadní straně přechází v rovněž zlacenou vystupující palmetu.

Válcový dřík naznačuje přicházející klasicismus, netopýří křídla jsou však typickým prvkem rokoka.⁵⁰⁰ Okraj lod'ky je zdoben v druhé polovině oblíbeným zlacením, které se nachází i na vystouplé palmetě, která je mimo podtažení spodní části kupy typickým znakem slezské provenience.⁵⁰¹ Drobná řezba je provedena s velkou přesností.

---

⁵⁰⁰ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267; SCHMIDT 1914, 42, Taf. 20.

⁵⁰¹ JIŘÍK 1934b, 151sqq; STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

33

Pohár s víkem

Slezsko, 3. čtvrtina 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané, zlacené; výška 25,5 cm

Inv. č. UPM 5388

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na polygonálně sbroušené patce, naspodu miskované a na vrchním okraji s matně řezanými trojúhelníkovými listy, dřík hladký, válcový, s kulovitým fasetovaným nodem, kupa kónická, naspodu podtažená fasetovaná, plášť kupy po stranách dělen dvěma užšími pruhy s rostlinným ornamentem na dvě širší pole, v prvním poli nápis „Redlichkeit schreibt Eigenhändig wahre freundschaft bleibt beständig“ (Spravedlnost vlastnoručně píše: opravdové přátelství je stálé), nápis ohraničený rostlinným a ornamentálním zdobením, na druhé straně kupy reliéfní mušle s ornamentální a rostlinnou řezbou, kolem reliéfní mušle drobné krajiny, horní okraj kupy zlacený. Víko s paprskovitými fasetami uprostřed, pod fasetami rostlinný ornament. Fasetovaná kulovitá úchytka, na vrchní části zlacená.

Díky hladkému válcovému dříku, kupu zdobící plastické mušli a zlacení lze pohár datovat do třetí čtvrtiny 18. století.⁵⁰² Na poháru se nachází nápis vztahující se k přátelství. Podobné nápisy byly na barokním řezaném skle velmi oblíbené. Předměty takto zdobené často sloužily jako dárky.⁵⁰³ Tvarově podobný pohár se nachází v Muzeu Karkonoskiem w Jeleniej Górze (inv. č. MJG 30s), tvarem podobný pohár vztahující se rovněž k přátelství je i v Bremer Landesmuseum / Focke-Museum (inv. č. 1434).⁵⁰⁴ Tvarově podobné poháry se nacházejí v Severočeském muzeu v Liberci (inv. č. S 1727, S 214). V bývalé sbírce Fritze Biemanna se nacházely také tvarově podobné poháry.⁵⁰⁵

---

⁵⁰² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁵⁰³ CZIHAK 1891, 145.

⁵⁰⁴ <http://www.muzeumkarkonoskie.pl/index.php?page=barok>, vyhledáno 26. 1. 2012; ZOEDLER 1996, obr. 37.

⁵⁰⁵ KLESSE/SALDERN 1978, kat. č. 124, 128.

34

Pohár

Slezsko, 3. čtvrtina 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané, zlacené; výška 17,5 cm

Inv. č. UPM 6017

1895 zakoupeno v Praze, Horavitz

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na polygonálně sbroušené patce, naspodu miskované a na vrchním okraji s matně řezanými trojúhelníkovými listy a drobnými květinami, dřík hladký, válcový, s kulovitým fasetovaným nodem, kupa kónická, ve spodní části podtažená a fasetovaná; plášť dělen dvěma pruhy na dvě širší pole, v prvním poli reliéfně řezaná mušle vyplněná květinovým a páskovým ornamentem, v druhém poli drobná krajina s papoušky držícími v zobáčích srdíčka, nad krajinou nápis „Stimmt mund und herzt recht über ein so kann die Freundschaft ewig sein“ (Když srdce a ústa mají společnou řeč, může být přátelství věčné), květinový a páskový ornament zdobí zbytek kupy i oba dělicí pruhy, v širších polích se objevují netopýří křídla, vrchní okraj zlacen.

Podobné poháry se ve třetí čtvrtině 18. století vyskytují velmi často. Poháry tohoto období se vyznačují hladkým válcovým dříkem, reliéfními palmetami, zlacením a rozvinutým rokokovým ornamentem.⁵⁰⁶ Zde se nachází odlišnost u patky, která je na povrchu zdobená matně řezanými trojúhelníkovými listy. Tyto matně řezané trojúhelníkové listy na sebe v předcházející době navazovaly a tvořily souvislý pás, zde se však střídají s řezanými květinami.

---

⁵⁰⁶ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sq; SCHMIDT 1914, 42, Taf. 20; SCHMIDT 1922, 272sq.

35

Pohár s víkem

Slezsko, 3. čtvrtina 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané, zlacené; výška 28 cm

Inv. č. UPM 6055

1895 zakoupeno v Praze, Friedmann

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce sbroušené do mnohohranu, po jejím okraji střídavě drobně matně řezané trojúhelníkové listy, na patce rovněž kolem dokola řezaná snítka s lístečky, dřík k patce lepený, hladký válcový s fasetovaným nodem, kupa kónická v dolní části podtažená s reliéfními jazýčky přecházejícími na rovný povrch pláště kupy; na plášti řezba zahradní architektury se zámeckými budovami a drobnými postavičkami, rostlinný a páskový ornament s netopýřími křídly, horní okraj zlacený. Víko poháru s paprskovitými fasetami uprostřed, na okraji s řezbou úponek a zlatým pruhem, úchytka fasetovaná, na vrcholu zlacená.

Pro svůj hladký válcový dřík, zlacení a především námětovou stránku lze pohár datovat do třetí čtvrtiny 18. století.⁵⁰⁷ Na poháru je hojně užívaný námět zahradní architektury, který byl charakteristický pro dobu rokoka stejně jako zde použitá netopýří křídla. Skla s podobnými vyobrazeními nakupovali především vznešení lázeňští hosté Warmbrunnu.⁵⁰⁸ S námětově podobným pohárem je možné se setkat ve sbírce Jacquese Mühsama.⁵⁰⁹ Patka poháru je lepená, pravděpodobně nepůvodní vzhledem k jejímu odlišnému zdobení od zbytku poháru.

---

⁵⁰⁷ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267; JIŘÍK 1934b, 151sq; ZOEDLER 1996, 120.

⁵⁰⁸ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq; SCHMIDT 1914, 42, Taf. 20.

⁵⁰⁹ SCHMIDT 1926, kat. č. 174.

36

Číše

Slezsko, 3. čtvrtina 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané, zlacené; výška 12 cm

Inv. č. UPM 10217

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na kruhové patce, na vrchním okraji sbroušené, oddělené od kupy fasetovaným zploštělým nodem, kupa oválná, dole podtažená s hladkými reliéfními jazýčky, na ně po stranách navazují dvě na povrch kupy vystupující palmety, nad první palmetou pastorální scéna, nad druhou palmetou ornamentem orámovaná prázdná plocha, na přední a zadní straně kupy zlacené reliéfní mušle, pod mušlemi drobné krajinky se staveními, jeleny a psy, zbytek plochy kupy s páskovým a rostlinným ornamentem, horní okraj zlacen; zlacení na reliéfních mušlích i okraji částečně sloupané.

Podobný typ číší byl ve Slezsku ve třetí čtvrtině 18. století velmi oblíben, nachází se zde všechny charakteristické znaky, jako jsou podtažení spodní části kupy přecházející v podobě reliéfních palmet na její povrch, zlacené reliéfní mušle, zlacený okraj či rozvinutý rokokový ornament.⁵¹⁰ Prázdná plocha na boční straně číše byla pravděpodobně ponechána pro řezbu znaku či erbu. Podobná pastorální scéna se nachází na číši ze sbírky Ernesta Wolfa.⁵¹¹

---

⁵¹⁰ ZOEDLER 1996, 121; SALDERN 1994, 94; DRAHOTOVÁ 1989, 43sq; JIŘÍK 1934b, 151sqq.

⁵¹¹ KLESSE/MAYR 1987, kat. č. 120.

37

Pohár s víkem

Slezsko, 3. čtvrtina 18. století

Čiré sklo, broušené, řezané, zlacené; výška 27 cm

Inv. č. UPM 10143

1906 dar Vojtěcha Lanny

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Pohár na kruhové patce, na její spodní straně miskování a matně řezané trojúhelníkové listy, dřík válcový s fasetovaným nodem, spodní část kupy podtažená s fasetami, na plášti erb, vyobrazení sedící ženy v krajině jako alegorie hudby, po stranách dvě zlacené reliéfní mušle, zbytek plochy vyplněn rostlinným a rolverkovým ornamentem, vrchní okraj kupy zlacený. Víko s paprskovitými fasetami uprostřed, na okraji s rostlinným ornamentem a s drobnou mřížkou, úchytka fasetovaná a zlacená.

Pohár je svým tvarem, zlacením i řezaným dekorem datovatelný do třetí čtvrtiny 18. století. Objevují se zde typické znaky, jako jsou reliéfní palmety, zlacení a poměrně rozvinutý řezaný ornament.⁵¹² Také výrazné vydutí spodní části kupy značí pozdější dataci.⁵¹³ Totožnost erbu nebyla zjištěna.

---

⁵¹² STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 265sq; JIŘÍK 1934b, 151sq; ZOEDLER 1996, 120.

⁵¹³ SCHMIDT 1922, 272sq.

38

Číše s uchem a víkem

Slezsko, řezané možná ve Warmbrunnu, 70. léta 18. století

Číré sklo, broušené, řezané; výška 16 cm

Inv. č. UPM 5406

1894 zakoupeno v Drážďanech, Ehrichsohn

Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Číše na kruhové patce, kupa mírně kónická naspodu zdobená brusem, na přední straně pláště kartuš se stromem a iniciály J. S. L., kartuš obklopují ve spodní části veduty, ve vrchní části pohledy na krajinu, vše označené německými nápisy na levé straně od medailonu Riesenkoppe, Teiche, Hirschberg (Sněžka, Malý a Velký stav, Jelení Hora) na pravé straně Kynast, Schnee gruben, Warmbrunn (Chojník, Sněžné jámy, Cieplice), horní okraj zlacen. Víko s paprskovitými fasetami uprostřed a na okraji s dokola obíhajícím zlatým pruhem, zlacená rovněž vrchní část kulovité fasetované úchytky. Ucho zakončené volutou.

Na číši je typický příklad ve Slezsku oblíbeného zdobení vedutami a pohledy na krajinu. Číši zdobí mimo to i monogram. Takto dekorovaná skla se datují do poslední třetiny 18. století, kdy se slezští řezáči více orientují právě na upomínková skla.⁵¹⁴ Pro pozdější dataci napovídá i téměř absence zdobících prvků a přísnější držení se předlohy. Jednoduchost dekoru se ubírá směrem ke klasicismu.⁵¹⁵ Kupujícími předmětů s řezbou pohledů na Krkonoše byli především vznešení hosté lázeňského města Warmbrunnu.⁵¹⁶ Kvalita řezby je v případě medailonu s iniciály a se stromem, nápisů a dekoru ukončujícím krajinou vyobrazení vyšší než u krajinných vyobrazení s architekturou. U architektury není zcela zvládnutá perspektiva staveb a hory působí poněkud schematicky. Velmi podobný charakter řezby a její schéma se nachází na předmětu z Muzea Karkonoskiego w Jeleniej Górze (inv. č. MJG 824PS). V tomtéž muzeu je další podobný předmět (inv. č. MJG 848PS), zde je už kvalitnější zpracování řezby, jejíž autorství bylo připsáno Stefanií Želasko Benjaminovi Gottlobovi Maywaldovi. Maywald měl řezbu zhotovit kolem roku 1770 ve Warmbrunnu.⁵¹⁷ Je možné, že řezba číšky z Uměleckoprůmyslového musea v Praze byla zhotovená rovněž ve Warmbrunnu řezáčem z okruhu Benjaminu Gottloba Maywalda.

---

⁵¹⁴ BROŽKOVÁ/DRAHOTOVÁ/HEJDOVÁ 1989, 21; ŽELASKO 2006, kat. č. 18.

⁵¹⁵ STRASSER/BAUMGÄRTNER 2002, 267.

⁵¹⁶ DRAHOTOVÁ 1989, 43sq.

⁵¹⁷ ŽELASKO 2006, kat. č. 18.

Seznam vyobrazení

1. Koulova číše (Číše s alegoriemi pěti smyslů dle Martena de Vos), Krkonoše, řezané ve Slezsku, kolem 1680, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 30720, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
2. Pohár, Slezsko, řezané Friedrichem Winterem v Hermsdorfu, po roce 1695, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 79589, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
3. Pohár, Slezsko, řezané dílnou Friedricha Wintera v Hermsdorfu, počátek 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 7291, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
4. Pohár, Slezsko, řezané dílnou Friedricha Wintera v Hermsdorfu, kolem roku 1710, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10263, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
5. Číše, Krkonoše, řezané pravděpodobně ve Slezsku, kolem 1720, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5988, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
6. Pohár, Slezsko, 20. léta 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 4460, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
7. Pohár, Krkonoše, řezané pravděpodobně ve Slezsku, 20. léta 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 4461, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
8. Pohár, Slezsko, 1720–1730, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10262, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
9. Číše, Slezsko, 1725–1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10206, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

10. Pohár, Slezsko, 1725–1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5394, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
11. Pohár, Slezsko, 1725–1735, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 2070, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
12. Pohár s víkem, Krkonoše, řezané ve Slezsku, 1720–1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5385, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
13. Pohár s víkem, Slezsko, Wiesau, 1720–1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 8524, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
14. Pohár s víkem, Krkonoše, řezané pravděpodobně ve Slezsku, kolem 1730, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 2741, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
15. Loďka, Slezsko, 1725–1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10239, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
16. Číše s víkem, Slezsko, 1725–1750, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 2505, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
17. Číše s víkem, Slezsko, 1725–1745, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5381, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
18. Číše, Slezsko, řezané pravděpodobně ve Warmbrunnu, 1725–1745, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 3113, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
19. Číše, Slezsko, 1725–1745, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10285, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
20. Číše, Slezsko, 1730–1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5393, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
21. Pohár s víkem, Slezsko, kolem 1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 4455, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

22. Pohár, Slezsko, kolem 1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 21737, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
23. Loďka, Slezsko, kolem 1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 2863, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
24. Číše, Slezsko, kolem 1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10232, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
25. Pohár, Slezsko, kolem 1740, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 9335, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
26. Číše, Slezsko, 40. léta 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10209, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
27. Číše, Slezsko, 40. léta 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5396, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
28. Číše, Slezsko, 40. léta 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10230, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
29. Pohár s víkem, Slezsko, 1740–1750, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 416, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
30. Karafa, Slezsko, 1740–1750, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 3111, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
31. Pohár s víkem, Slezsko, 1740–1750, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 4454, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
32. Loďka, Slezsko, 3. čtvrtina 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5400, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
33. Pohár s víkem, Slezsko, 3. čtvrtina 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5388, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
34. Pohár, Slezsko, 3. čtvrtina 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 6017, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

35. Pohár s víkem, Slezsko, 3. čtvrtina 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 6055, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
36. Číše, Slezsko, 3. čtvrtina 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10217, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
37. Pohár s víkem, Slezsko, 3. čtvrtina 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 10143, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze
38. Číška s uchem a víkem, Slezsko, řezané možná ve Warmbrunnu, 70. léta 18. století, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, inv. č. UPM 5406, Fotografie © 2011 Uměleckoprůmyslové museum v Praze

Seznam literatury

ADLEROVÁ 1985 — Alena ADLEROVÁ (a kol.): Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze 1885–1985, Praha 1985

Aukční katalog Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus v Berlíně, ze dne 22. 2. 1892 — Auction Werthvollen antiquitäten Collection Cárász-Apraxin, Pokal Sammlung aus vornehmem Besitz, Galerie von Gemälden alter Meister, Aukční katalog Rudolph Lepke's Kunst-Auctions-Haus, ze dne 22. 2. 1892, Berlin 1892

BERNT 1950 — Walter BERNT: Altes Glas, München 1950

BĚLINA 1992 — Pavel BĚLINA (a kol.): Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu, Praha 1992

BLAŽEK 1885 — Konrad BLAŽEK: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Vierten Bandes elfte Abtheilung. Der Adel von Oesterr. Schlesien, Nürnberg 1885

BLAŽEK 1887 — Konrad BLAŽEK: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Sechsten Bandes Achte Abtheilung, Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien, Nürnberg 1887

BOBKOVÁ / FUKALA 2007 — Lenka BOBKOVÁ / Radek FUKALA: Slezsko jako součást zemí České koruny. In: KAPUSTKA / KLÍPA / KOZIEL / OSZCZANOWSKI / VLNAS 2007, 23–80

BROŽKOVÁ 1995 — Helena BROŽKOVÁ (a kol.): Das Böhmisches Glas 1700–1950. Bd I. Barock – Rokoko – Klassizismus, Tittling 1995

BROŽKOVÁ / DRAHOTOVÁ / HEJDOVÁ 1989a — Helena BROŽKOVÁ / Olga DRAHOTOVÁ / Dagmar HEJDOVÁ: České sklo. II, Sklo období baroka 2. polovina 17. století a 18. století [část textová] (kat. výst.), Praha 1989

BROŽKOVÁ / DRAHOTOVÁ / HEJDOVÁ 1989b — Helena BROŽKOVÁ / Olga DRAHOTOVÁ / Dagmar HEJDOVÁ: České sklo. II, Sklo období baroka 2. polovina 17. století a 18. století [část obrazová] (kat. výst.), Praha 1989

- BROŽOVÁ 1973 — Jarmila BROŽOVÁ: Slezští řezáči skla a jejich výstupy na Sněžku. In: *Ars vitraria* 4, 1973, 36–44
- BURGHARD 1994 — Klaus BURGHARD (a kol.): *Festschrift für Brigitte Klesse*, Berlin 1994
- CZIHAK 1891 — E[ugen] v[on] CZIHAK: *Schlesische Gläser*, Breslau 1891
- ČORNEJ 1992 — Petr ČORNEJ (a kol.): *Dějiny zemí Koruny české I. Od příchodu Slovanů do roku 1740*, Praha 1992
- DRAHOTOVÁ 1965 — Olga DRAHOTOVÁ: The circle of the Master of the so-called Koula's beaker (A contribution to the problems of the development of engraved glass in the Bohemian-Silesian region). In: *Czechoslovak Glass Review* 20, 1965, 29–32.
- DRAHOTOVÁ 1970 — Olga DRAHOTOVÁ: *České sklo*, Praha 1970
- DRAHOTOVÁ 1971 — Olga DRAHOTOVÁ: Medaile a mince jako předlohy pro řezané barokní sklo v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. In: *Ars vitraria* 3, 1971, 18–29
- DRAHOTOVÁ 1973 — Olga DRAHOTOVÁ: Severočeské barokní řezané sklo ve světle historicky lokalizovaných památek. In: *Ars vitraria* 4, 1973, 20–35
- DRAHOTOVÁ 1979 — Olga DRAHOTOVÁ: K problematice českého skla v benátském stylu. In: *Ars vitraria* 6, 1979, 11–22
- DRAHOTOVÁ 1985 — Olga DRAHOTOVÁ: *Evropské sklo. Sběratelský průvodce dějinami evropského skla*, Praha 1985
- DRAHOTOVÁ 1989 — Olga DRAHOTOVÁ: *Barokní řezané sklo 1600–1760 (kat. výst.)*, Praha 1989
- DRAHOTOVÁ 2005a — Olga DRAHOTOVÁ (ed.): *Historie sklářské výroby v českých zemích I. díl. Od počátku do konce 19. století*, Praha 2005
- DRAHOTOVÁ 2005b — Olga DRAHOTOVÁ: Vývoj sklářství po třicetileté válce. In: DRAHOTOVÁ 2005a, 195–205

- DRAHOTOVÁ 2005c — Olga DRAHOTOVÁ: Výrobky a jejich výzdoba. In: DRAHOTOVÁ 2005a, 137–149
- DRAHOTOVÁ 2005d — Olga DRAHOTOVÁ: Výzdoba českého skla ve 2. polovině 17. a v 18. století. In: DRAHOTOVÁ 2005a, 213–237
- DREIER 1965 — Franz-Adrian DREIER: Stichvorlagen und Zeichnungen zu Gläsern Christian Gottfried Schneiders. In: Journal of Glass Studies VII, 1965, 66–78
- FLOUSEK / HARTMANOVÁ / ŠTURSA / POTOCKI 2007 — Jiří FLOUSEK / Olga HARTMANOVÁ / Jan ŠTURSA / Jacek POTOCKI: Krkonoše. Příroda – historie – život, Praha 2007
- FRAJDL 1999 — Jiří FRAJDL: Lobkovický erb. In: Chrudimské vlastivědné listy 3, 1999, 1
- FUKALA 2007 — Radek FUKALA: Slezsko neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740, České Budějovice 2007
- HAIS / POSPÍCHAL 2005 — Rudolf HAIS / Vlastimil POSPÍCHAL: Mechanické technologie zušlechťování skla. In: DRAHOTOVÁ 2005a, 534–547
- HAIS / VOLDŘICH 2003 — Rudolf HAIS / František VOLDŘICH: Vývoj složení českých užitkových skel. In: KIRSCH 2003, 299–308
- HALADA 1999 — Jan HALADA: Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti, Praha 1999
- HÁS 2001 — Jiří HÁS: Šlechtické rody na Rychnovsku. Stručné dějiny rodů s popisy jejich znaků a s genealogickými tabulkami, Praha 2001
- HEFNER 1856 — Otto Titan von HEFNER: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Erste Abtheilung. Die Wappen der Souveraine der deutschen Bundesstaaten, Nürnberg 1856

HEFNER 1857 — Otto Titan von HEFNER: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Dritten Bandes erste Abtheilung. Der Adel des Königreichs Preussen, Nürnberg 1857

HETTEŠ 1962 — Karel HETTEŠ: O tradici českého skla a jeho původnosti. In: Tvar 13, 1962, 2–28

HETTEŠ 1963 — Karel HETTEŠ: O umění našeho řezaného skla. In: Výtvarné umění XIII, 1963, 248–259

HEYNEMEYER 1966 — Elfriede HEYNEMEYER: Glas Bd.1., Düsseldorf 1966

HIRSCH 1936 — Ernst HIRSCH: Die Erfindung des böhmischen Kristallglases. Ein Beitrag zur Geschichte der Glasindustrie auf der Buquoy'schen Herrschaft Gratzen in Südböhmen. In: Mitteilung des Vereins für Geschichte der deutschen in Böhmen (74 Jahrgang), Gablonz an der Neisse 1936, 43–66

CHRZANOWSKA 1963 — Anna CHRZANOWSKA: Odbitki dekoracji szkieł Christiana Gottfrieda Schneidera. In: Roczniki Sztuki Śląskiej II, Wrocław 1963, 128–132, Tab. LIII–LXIV

CHRZANOWSKA 1987 — Anna CHRZANOWSKA: Artystyczne szkła śląskie XVII i XVIII w., Warszawa 1987

CHRZANOWSKA 1991 — Anna CHRZANOWSKA: Szkło nowożytne 16–18 w., Wrocław 1991

CHRZANOWSKA 1987 — Paulina CHRZANOWSKA: Szkła artystyczne z polskich manufaktur XVIII w., Warszawa 1987

JIŘÍK 1934a — F[rantišek] X[aver] JIŘÍK: České sklo, Praha 1934

JIŘÍK 1934b — F[rantišek] X[aver] JIŘÍK: Kniha o skle, Praha 1934

KADICH / BLAŽEK 1899 — Edlen von KADICH / Konrad BLAŽEK: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Zehnte Abtheilung, Der Mährische Adel, Nürnberg 1899

KAPUSTKA / KLÍPA / KOZIEL / OSZCZANOWSKI / VLNAS 2007 — Mateusz KAPUSTKA / Jan KLÍPA / Andrzej KOZIEL / Piotr OSZCZANOWSKI / Vít VLNAS (eds.): Slezsko, perla v České koruně. Historie, kultura, umění, Praha 2007

KASÍK / MAŠEK / MŽYKOVÁ 2002 — Stanislav KASÍK / Petr MAŠEK / Marie MŽYKOVÁ: Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002

Katalog XLVII aukce Umělecké aukční síně Hořejš, ze dnů 4. – 6. 10. 1937, Praha 1937

KIRSCH 2003 — Roland KIRSCH: Historie sklářské výroby v českých zemích 2. díl/1. Od konce 19. století do devadesátých let 20. století, Praha 2003

KLANTE 1935–1936 — Margarete KLANTE: Schlesisches Glas im Wandel der Jahrhunderte. In: Schlesisches Jahrbuch für deutsche Kulturarbeit im Gesamtschlesischen Raume VIII., Breslau 1935-1936, 111–134

KLEPL 1939 — Jan KLEPL: Rozmach českého skla. In: Co daly naše země Evropě a lidstvu I. díl. Od slovanských věrozvěstů k národnímu obrození, Praha 1939, 206–216

KLESSE 1965 — Brigitte KLESSE: Glassammlung Helfried Krug. Beschreibender Katalog mit kunstgeschichtlicher Einführung Bd. 1, München 1965

KLESSE 1972 — Brigitte KLESSE: Allegorische und mythologische Kupferstichvorlagen im Glasschnitt des Barocks. In: Journal of Glass Studies XIV., 1972, 117–140

KLESSE 1973 — Brigitte KLESSE: Glassammlung Helfried Krug Bd. 2 (kat. výst.), Bonn 1973

KLESSE / MAYR 1987 — Brigitte KLESSE / Hans MAYR: European glass from 1500–1800. The Ernesto Wolf Collection, Vídeň 1987

KLESSE / SALDERN 1978 — Brigitte KLESSE / Axel von SALDERN: 500 Jahre Glaskunst. Sammlung Biemann (kat. výst.), Zürich 1978

LANGHAMER 1999 — Antonín LANGHAMER: Legenda o českém skle, Zlín 1999

- LNĚNIČKOVÁ 1996 — Jitka LNĚNIČKOVÁ: Šumavské sklářství, Sušice 1996
- LNĚNIČKOVÁ / WIATER 2007 — Jitka LNĚNIČKOVÁ / Przemyslaw WIATER: Skláři a sklárny. In: FLOUSEK / HARTMANOVÁ / ŠTURSA / POTOCKI 2007, 461–472
- MÁDL 1890 — Karel B[oromejský] MÁDL: O českém skle, Praha 1890
- MERAVIGLIA 1886 — Rudolf Johann MERAVIGLIA: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Vierten Bandes neunte Abtheilung. Der Böhmisches Adel, Nürnberg 1886
- MÜLVERSTEDT 1878 — George Adalbert von MÜLVERSTEDT: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch Edelleute M-T. Zweite Abtheilung, [Der Preussische Adel]. Der blühende Adel des Königreichs Preussen, Nürnberg 1878
- NIEDZIELENKO / VLNAS 2006 — Andrzej NIEDZIELENKO / Vít VLNAS: Slezsko, perla v České koruně. Tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů, Praha 2006
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Dvacátýčtvrtý díl. Staroženské – Šyl, Praha 1906
- PAZAUREK 1902 — Gustav Edmund PAZAUREK: Die Gläserammlung des Nordböhmischen Gewerbe-Museums in Reichenberg, Leipzig 1902
- PAWLIK 2011 — Andrzej PAWLIK: Ród Gaschin. In: Sausenberg, <http://www.sausenberg.eu/rosenberg/pawlik-andreas/gaschin-rod-oleski.html>, vyhledáno 14. 12. 2011
- PEŠATOVÁ 1968 — Zuzana PEŠATOVÁ: Böhmisches Glasgravuren. Kunst der Glasgravur vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart, Praha 1968
- PLINIUS 1974 — PLINIUS starší: Kapitoly o přírodě (Naturalis historia), Kniha XXXVI, Praha 1974
- POCHE 1970 — Emanuel POCHE (ed.): České sklo 17. a 18. století. S úvodní expozicí středověkého skla (kat. výst.), Praha 1970

POLIŠENSKÝ / BLAŽÍČEK / PREISS / HEJDOVÁ 1966 — Josef POLIŠENSKÝ / Oldřich J[akub] BLAŽÍČEK / Pavel PREISS / Dagmar HEJDOVÁ: L'Arte del Barocco in Boemia (kat. výst.), Milano 1966

PROCHÁZKA 1990 — Roman von PROCHÁZKA: Genealogisches Handbuch erloschener böhmischer Herrenstandsfamilien, München 1990

RIEDER 2004 — Heinz RIEDER: Marie Terezie. Osudová hodina Habsburků, Praha 2004³

SALDERN 1994 — Axel von SALDERN: Schlesische Hochschnittgläser aus der Werkstatt von Friedrich Winter. In: Burghard 1994, 89–116

STRASSER / BAUMGÄRTNER 2002 — Rudolf von STRASSER / Sabine BAUMGÄRTNER: Licht und Farbe. Dekoriertes Glas - Renaissance, Barock, Biedermeier. Die Sammlung Rudolf von Strasser (kat. výst.), Wien 2002

STRASSER / SPIEGL 1989 — Rudolf von STRASSER / Walter SPIEGL: Dekoriertes Glas. Renaissance bis Biedermeier. Meister und Werkstätten. Katalog Raisonné der Sammlung Rudolf von Strasser, München 1989

SCHMIDT 1914 — Robert SCHMIDT: Die Gläser Sammlung Mühsam. Beschreibender Katalog mit Kunstgeschichtlichen einföhrungen von Robert Schmidt, Berlin 1914

SCHMIDT 1922 — Robert SCHMIDT: Das Glas, Berlin und Leipzig, 1922

SCHMIDT 1926 — Robert SCHMIDT: Die Gläser Sammlung Mühsam. Neue Folge. Beschreibender Katalog mit Kunstgeschichtlichen einföhrungen von Robert Schmidt, Berlin 1926

SPĚVÁČEK 1982 — Jiří SPĚVÁČEK: Král diplomat (Jan Lucemburský 1296–1346), Praha 1982

ŠRÝTROVÁ 1966 — Drahomíra ŠRÝTROVÁ: K počátkům obchodu s českým sklem. In: Ars vitraria 1, 1966, 31–38

THIEME / BECKER 1913 — Ulrich THIEME / Felix BECKER: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, Leipzig 1913

ŽELASKO 2005 — Stefania ŽELASKO: Gräflich Schaffgotsch'sche Josephinenhütte. Kunstglasfabrik in Schreiberhau und Franz Pohl 1842–1900. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte des Hirschberger Tales, Tittling 2005

ŽELASKO 2006 — Stefania ŽELASKO: Szkło europejskie w Muzeum Karkonoskim w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2006

ZOEDLER 1996 — Dietmar ZOEDLER: Schlesisches Glas. Schlesische Gläser. Geschichte und Geschichten, Würzburg 1996

ŽÁČEK 2005 — Rudolf ŽÁČEK: Slezsko, Praha 2005

ŽUPANIČ 2011 — Jan ŽUPANIČ: Astfeld. In: Novanobilitas, <http://novanobilitas.eu/rod/astfeld>, vyhledáno 13. 12. 2011

VÁVRA 1953 — Jaroslav R. VÁVRA: Pět tisíc let sklářského díla. Čtení z dějin skla, Praha 1953

VLNAS / STOLÁROVÁ 2006 — Vít VLNAS / Lenka STOLÁROVÁ: Slezsko, perla v české koruně. Tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů (průvodce výstavou), Praha 2006

WINTER 1909 — Zikmund WINTER: Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách, Praha 1909